

Maketuru le Luku

Luku

Lk

Tar dɔ Maketurute le Luku

Luku to na wa? Dew gere tar nya dɔ Luku te ang. Nje-kɔruje gel neje paje na n̂-to Gereke, n̂-to nje-kare kuma ngaa n̂-to dew ke ndiki kuru gel neje nya tɔ. N̂-to kara le nje-buwa nja le nje-kayn̂-kula Pɔl dɔ ndɔ te ke Pɔl aw ne mba kila ne mber Tar ke Maji kare dewje ke to Jiipije ang. Luku le to dew ke to Jiipi ang ngaa noo mee te ke Jeju. Gel-dewje tɔyn ke ddaje Maketuru le Lubba to Jiipije. Luku ke kare baa a to nje-dda Maketuru le Lubba ke to Jiipi ang. Luku dda maketuruje joo. Maketuru Tar ke Maji ke maketuru Kula-dda nje-kayn̂-kulaje. Luku dda tarje neenn mba ddi wa? Luku dda maketuru neenn mba pa ne tar kare dewje ke taa me Kiriste ke toje to Jiipije ang ngaa aw paje ndɔn tar ke to gereke. Mareje nya horode te gereje tar ne-ji-bbe ke tar kisi le Jiipije ke maje ang. Gele ke neenn bba Luku dda maketuru le mba kɔru ne gel nejeenn karede dooje. Baann tɔ bba kese gel dewje tɔyn ke dɔ nange te ke toje to Jiipije ang a kaseje gereje Jeju to Nje-kaji dewje. Kɔn̂-tarje ke Luku dda me maketuru Tar ke Maji te Kɔn̂-tar ke Luku, ke Matiye, ke Marke ujaje me maketuru te to tar ne-tɔju le Jeju dɔ nange te ke Galile, tar kaw le Jeju ke Jurusalam, tar koy le Jeju, tar kin laa horo nje-yoje te ke tar tel le Jeju darâ. Mare tarje ke Luku ke kare baa a dda me maketuru te

laa to tar kaw le Jeju rɔ Mate de ke Mari (Luku 10.38-42), tar le dew ke nje-bbokoje tundae (Luku 10.28-37) ke gusu-tar dɔ ngonn te ke nje-ne-tuju te (Luku 15.11-32.) Kɔn tarje ke Luku ngem me maketuru Tar ke Maji te Kɔn-tarje ke Luku ngem horo ne-tɔjuje te ke horo kulaje te ke Jeju dda ngaa noo a n̂-dda me maketuru te toke be. - Ngannje, ke dangeteje, ke nje-mbaje ke dewje oojede to ne ang a Jeju ndikide nya. Lubba gere to dewje tɔyn ke dɔ nange te gereje ne Lubba ang ddem dewje tɔyn to dewje ke nayn. Baann bba nula Kiriste to Nje-kaji dewje ta kare dew ke oo mee te saa a inga kaji. Luku uja maketuru neenn ta pa ne tar kare nje-ne-kingaje tɔ. Yeenn bba nɔru ne gel neje nya ke Jeju pa dɔ ne-kinga te. Me maketuru Tar ke Maji ke Luku dda, Luku are ndeje kare nje-taaje me Kiriste unnje ne-kingaje lede umaje ne kula le Lubba ddem, umaje ne nje-maredeje ddem. Tar ke dɔ Jeju te Me bbeje te ke Romeje ɔnje dɔe bbale teenn, dewje aw paje na tɔku-mbay le Romeje kara baa a to tɔku mbayje. Dewje ke toje to nje-taaje me Kiriste paje na Jeju Kiriste kara baa njaa to Tɔku Mbay mba Lubba ndol Jeju horo nje-yoje te ngaa nare ddew kare ta nɔn dɔ neje tɔyn. Yeenn bba, me Tar ke Maji te ke Luku dda me maketuru te, dewje bbar Jeju to Tɔku Mbay uta bbar ke daw n̂-bbare ne me kese maketuru Tar ke Maji te. Tarje tɔyn ke Luku dda me maketuru Tar ke Maji te to tar ke wɔju dɔ neje ke Jeju dda ke unn kute Jurusalam (1-2) ndereng tel unda ngange Jurusalam njaa tɔ (24). Goe te ke Jeju in me buwa yo te a, n̂-tee n̂-tɔju rɔe nje-njaje goe te. Dooje to n̂-tel nisi ke tebbe ngaa

deeye ke rɔ-nel nya. Kete bba kare Jeju bbar nje-njaje goe te, ngaa kare ta n̂-dda mare kulaje dang dang nɔ dewje te tɔyn a, Ndil-me-nda dduse (3-4). Goe te a, Ndil-me-nda ddee dɔ nje-njaje goe te (24.49). Baann bba, da kaseje ta tɔju tar me-maji le Lubba ddew kara baa toke Jeju tɔju.

Tar ke Luku pa dɔ maketuru te laa

¹⁻² Dew ke bo Topil, mare neje ndayje horoje te ngaa dewje ke ooje neje le ke kemde kunn kute te njaa paje areje. Dede ke dooje neje le ke kemde le n̂-telje n̂-ddeeye to nje-paje tar le Lubba. Yeenn bba dewje nya unnje kutu ddaje maketuru, mba kɔru ne gel neje ke ndayje horoje te le. ³ Goe te ke m-sange gel nejeenn le tɔyn ndereng ngirae te ke maje a, ema njaa kara moo maji ta kuja nejeenn le maketuru te kari, dew ke bo Topil, ⁴ mba kare e-gere to neje tɔyn ke n̂-toji, to neje ke tɔkɔrɔ.

Mber kuju Jañ-Batise

⁵ Bbal te ke *Erode to tɔku-mbay nange te ke Jude, mare *nje-polo Lubba ee teenn. Ria na Jakari, nee horo nje-poloje Lubba te ke gel Abiya te. Dene laa ria na Elizabete n̂-to dew ke gel Arɔn te. ⁶ Dede joo kem n̂-toje gate gate kem Lubba te ngaa n̂-njaje ddew turu *ndu te le *Ebbe-dewje ddem. ⁷ A dujuje ngonng ang, mba Elizabete aw kate ngaa dede joo kem n̂-bbukaje nya. ⁸ Kare te ke Jakari aw dda kula nɔ gɔl Lubba te, mba to ndɔ ke kuwa-dɔ-naa* lede a dda kula a, ⁹ ddew ne dda te le nje-poloje Lubba, *elemten oso dɔ Jakari te ta kare ande key-polo *Ebbe-dewje te, mba roo ubbu ke ete maji. ¹⁰ Dewje ke banya

areje ddaka aw dujuje Lubba kare te ke naw n̂-roo wubbu le. ¹¹ A mare anji le *Ebbe-dewje tee inga Jakari, nare mbor *ban̂-roo-ubbu te le er kol. ¹² Kake Jakari unn keme ooe a, mee sange ngaa bbel ddae nya. ¹³ A anji le pa are na: « Are bbel ddai ang Jakari, mba Lubba oo ndu no lei. Dene lei Elijabete a kuju ngonn ke dingaw kari ngaa a kunda ria na Jan. ¹⁴ A to ne ke a kari koko ddem dewje nya a ddaje ro-nel ddem, mba ngonn ke da kuje le. ¹⁵ Mba na ddee bo no *Ebbe-dewje te, koto ke to ben a koru tae ang ddem koto ke in a koru tae ang ddem, n̂-nayn me koenje te njaa bbay a, Ndil-me-nda a ddusu mee. ¹⁶ Na dda bba kare ngann Ijarayelje telje ke ro *Ebbe-dewje te ke to Lubba lede. ¹⁷ Na nja no Lubba te ke ndil, ke singa le Eli ddem, mba turu me boje ke ro ngande te ddem na dda bba kare *nje-kal-taje telje unnje ddew kem-kare le dewje ke gate gate ngaa na mose dewje kare isije do golde te mba ngebbe *Ebbe-dewje.» ¹⁸ Jakari pa are anji le na: « Ddi a tojum to tar neenn to tokoro wa? Mba m-to bbuka ngaa dene lem bbale banya to.» ¹⁹ Anji le tel ke tar are na: « Ema m-to Gabiriyel nje-kar no Lubba te. Lubba ulam ta pa tar kari ngaa ta ndaji Tar ke Maji kari. ²⁰ Oo, gobbi a kutu ngaa a kuma ke pa tar pin ndereng ndo ke nejeenn le a teeje. Mba oo mei te ke tarje ke m-pa, ke mare ndo a ddee to tar ke tokoro le ang.» ²¹ Dewje ke areje ddaka, aw ngebbeje Jakari sangeje mede, mba goe ew nya me key-polo-Lubba te. ²² Kake n̂-tee ddaka a, numa ke pa tar pin ngaa dewje le gereje to noo mare ne toke nin jeenn key-polo-

Lubba te le. N-dda jia narede ngaa gɔbbe utu nyɔm. ²³ Toke ndɔ dda kula laa nunga a, n̂-tel naw key laa. ²⁴ Goe te ngaji a, dene laa Elijabetete uwa sem. Niya rɔe ase naysn mi, n̂-pa na: ²⁵ « Ne ke Ebbemje dda mbam kare te ke mee ndiki, ta kɔru ne ne-rɔ-kul lem kem dewje te a neenn.»

Mber kaju Jeju

²⁶ Elijabetete uwa sem ke naysn misan a, Lubba tel ula anji laa Gabere mare bbe te ke ria na Najarete nange te ke Galile. ²⁷ Nulae rɔ ngonn ke dene te ke gere ngaw ang bbay, ke to nje-mɔrɔ le Jejobbe, ngonn ke gel Dabbiti te. Ri ngonn ke dene ke gere ngaw ang bbay le na Mari. ²⁸ Anji le ande dɔe te ngaa pa na: « M-ddai lapiya, ei ke Lubba dda sei me maji. Ebbe-dewje ee sei.» ²⁹ Me Mari sange ngaa neje n̂-pa na: « Lapiya ddi a toke be neenn wa?» ³⁰ Anji le pa are na: « E-bbel ang Mari, mba me-maji le Lubba to doi te. ³¹ Oo, a kuwa sem, a kaju ngonn ke dingaw ngaa a kunda ria na Jeju. ³² Ngonn le a ddee bo ngaa da bbare na Ngonn le *Ne ke ddotu dara te ngaa *Ebbe-dewje Lubba a kare ngende-mbay le bɔeje Dabbiti. ³³ Na kɔn dɔ nje ke gel Jakobbo te bbal ke bbal ngaa *kɔn̂-bbe laa a kɔsu kɔyn ndɔ kara ang.» ³⁴ Mari pa are nje-kula le na: « Neenn le a ddee toke baann wa? Mba m-gere ngaw ang bbay.» ³⁵ Anji le tel ke tar are na: « Ndil-menda a ddee doi te ngaa ndil singa-mɔngu le *Ne ke ddotu dara te a debbe doi te. Gele ke neenn bba Ngonn ke maji tɔyn ke a kuje le, da bbare na Ngonn le Lubba. ³⁶ Oo, nuju lei Elijabetete ke

bbuka nya njaa kara uwa sem are ne ke daw n̂bbare na nje-kuju-ang le, nisi ke sem ke nayn misan ngaa. ³⁷ Mbata ne nya Lubba ndo kara ang.» ³⁸ Mari pa na: « M-to bbere le *Ebbe-dewje. Maji kare ne toyn ke Lubba ndiki ta dda ddeew te lem ddee dom te toke ndui pa.» Ngaa anji le inyae a otu.

Mari aw oo Elijabet

³⁹ Me ndoje teenn Mari in taar ngaa unn ddeew ke ngoru aw ke do ddingirije te mare bbe te ke Juda. ⁴⁰ Nande key le Jakari ngaa n̂-dda lapiya Elijabet. ⁴¹ Kake Elijabet oo ndu Mari ke are ne lapiya le a, ngonn ke mee te in njururu. Ndil-menda ddusu me Elijabet, ⁴² a uru eki ke taar pa na: « Lubba bbar Tar ke Maji doi te horo deneje te toyn, Tar ke Maji laa to do ngonn te ke a kuje le ddem! ⁴³ Ema neenn m-to dew ddi bba kon Ebbemjeje ddee rom te wa? ⁴⁴ Mbata oo, kake moo ndui ke arem ne lapiya le a, ngonn ke mem te in njururu ke ro-nel. ⁴⁵ Koko ee ke dene ke oo mee te to tar ke *Ebbe-dewje are n̂-pa dare, a ddee to tar ke tokoro.»

Mari osu pa wal ne Lubba

⁴⁶ Mari pa na:
« Mosu gaji *Ebbe-dewje
⁴⁷ ddem, m-dda ro-nel waju do Lubba ke Njekajim,
⁴⁸ mba nunn keme noo ne bbere dene laa ke to ne ang. Tokoro njaa, a kunn kute bbokone, gel-dewje toyn a bbaremje to dene ke isi ke koko,

- 49 mba *Nje-singa-mõngu dda neje ke bo nya woju dõm, ria na Nje-me-nda.
- 50 Me-maji laa to ke ndõ ke ndõ mba dewje toyn ke aw ddaje bbel laa.
- 51 N-toju singa-mõngu laa ke jia. N-sane dewje ke isije ke keje koo-rõ-bo kara kara.
- 52 Nunda tõku mbayjeje nangê ngaa nuwa ji nje ke mede to me ngonñ-kase ke taar.
- 53 Nare ne-kinga nje ke bbo ddade ngaa ñ-tubba nje-ne-kingaje jide baa.
- 54 Numa bbereje laa ngann Ijarayelje, mba nole mee dõ me-maji te laa,
- 55 toke ñ-pa nare bojeje -ddew te le Abaraham ke ngann mee ke ndõ ke ndõ.» 56 Mari dda ase nayn muta rõ Elizabete te bba tel aw bbê laa.

Tar kuju Jañ-Batise

57 Kare kuju le Elizabete ase ngaa nuju ngonn ke dingaw. 58 Nje-niñ-key mareje ke nje-nujuje laa ooje tar me-maji ke *Ebbe-dewje dda saa a, ñ-ddaje rõ-nel saa tõ. 59 Ndõ jijoo goe te ke duju ngonn le a, ñ-ddeeje ke ngonñ-ngutay le mba kuja mõte ngaa ñ-ndikije ta kunda ri bojeje Jakari dõe te. 60 A kõenje pa na: « Baann ang, ria na Jan.» 61 Dewje le paje na: « Mare dew kara ke ria toke baann goto horo nujuje te lei.» 62 Ngaa ñ-ddaje jide dare bojeje, mba gere se ri ke baann a na kunda dõ ngonn te le wa? 63 Jakari duju bekere maketuru ngaa uja maketuru ke te na: « Ria na Jan.» Tar nya dewje toyn. 64 Kare teenn njaa gõbbe uja, ndõen tutu. N-pa tar ngaa nõsu gaji Lubba. 65 Bbel dda dewje toyn ke ddaje bbe

mborde te ddem, dewje tɔyn ke isije dɔ ddingirije te ke dɔ nange te ke Jude ddem. Daw n̂-paje tar wɔju dɔ neje ke tee le. ⁶⁶ Dewje tɔyn ke tar le oso mbide te, aw ejeje dɔe te ngaa paje na: « Ngonn neenn a to dew ddi a neenn wa? Toke tɔkɔrɔ njaa ji *Ebbe-dewje to dɔe te.»

Jakari ɔsu pa wal Lubba

⁶⁷ Ndil-me-nda ddusu me bɔeje Jakari ngaa n̂-ndaji tar le Lubba toke be:

⁶⁸ « Jɔsuje gaji *Ebbe-dewje, Lubba le Ijarayel, mba n̂-ddee numa dewje laa ddem nuka dɔde ddem.

⁶⁹ Ngaa nareje Nje-kaji-dewje ke ngeng, ke in gel bbere te laa Dabbiti,

⁷⁰ toke n̂-pa tare lew baa ddew te le nje-kilajember-tar laa ke maji tɔyn,

⁷¹ tar tee leje ji nje-baanji te ddem, ji dewje te tɔyn ke mede mbeteje ddem,

⁷² mba n̂-dda me-maji ke bɔeje ddem, nole mee dɔ *kɔsu-dɔnɔ te laa ke maji tɔyn ke bɔeje ddem,

⁷³ ddew kara baa ke ndue ke nunn wɔju dɔ bɔeje Abaraham.

⁷⁴ Yeenn bba goe te ke nɔruje ji nje-baanji te a, nareje ddew ta kare n̂-dda saa ke bbel ang,

⁷⁵ ddew ne te ke maji tɔyn, ke ne ke to gate gate keme te, me ndɔje te leje tɔyn ke dɔ nange te.

⁷⁶ A ei, ngonn ke ngaji, da bbari na nje-kila mber-tar le *Nje-kisi ddutu dara te. Mba a nja nɔ *Ebbe-dewje te ta dda ddewje laa.

⁷⁷ Ta tɔju dewje laa tar kaji ddew kɔru tar *majangje lede dɔde te.

- 78 Ddew me-maji te ke bo le Lubba leje, ddew me-maji teenn le bba, bbo kare ubba me dara te a, a kuru dɔje te,
- 79 mba kare nje ke isije me til te ke nje ke isije me yo te, kemde uja. Ddem mba tojuje ddew ke ja kinga ne *me-wul-lɔm tɔ.» 80 Ngonn ke ngaji le aw tee ke mbi ddem, keje laa aw sange ddem. N-nayn me kɔr te ndereng ndɔ te ke naw n̂-toju rɔe nɔ ngann Ijarayelje te.

2

Tar kuju Jeju-Kiriste

1 Me bbale teenn, tɔku-mbay ke boy Sejar Ogusute unn ndu kare dewje tɔyn undaje ride maketuru te, mba gere ne kɔr dewje ke isije nange te le Romeje. 2 Dongɔr tura kɔr dewje le, to bbal te ke Kirinusu to nje-kɔn dɔ nange ke Siri. 3 Na na kara tel bbe kuje te njaa, mba kunda ria me maketuru te. 4 Jejebbe kara in bbe te ke ria na Najarete, nange te ke Galile, aw bbe te ke ria na Betelehem, nange te ke Jude, mba n̂-to ngonn ke key le Dabbiti ddem gele in me nuju te le Dabbiti njaa tɔ, 5 mba kare dunda ria maketuru te, de ke nje-mɔrɔ laa Mari ke uwa sem. 6 Toke n̂-nayje teenn bbay a, kare kuju le Mari ase. 7 Nuju ngonn dere to dingaw. N̂-ke ngonn le ke kubbu ngaa nilae me *ne-kusa-ne te le daje, mba lo-to goto key-to nje-mbaje te.

Anji pa tar kuju Jeju are nje-ngem-daje

⁸ Nange te ke Betelehem teenn, nje-ngem-daje isije mú aw ngemje daje lede til te. ⁹ Mare anji tee ingade, a ndoko le *Ebbe-dewje uru dode te. Bbel ddade nya. ¹⁰ Ngaa anji le pa arede na: « Areje bbel ddase ang. Mba m-ddee ta ndaji Tar ke Maji ke a kare koko dewje toyn. ¹¹ Bbokone duju Nje-kaji-dewje darese me bbe te le Dabbiti, n̂-to Kiriste, Ebbe-dewje. ¹² Ne ke a gereje ne toke be. A kooje ngutay ke n̂-ke ke kubbu a dilae me *ne-kusa-ne te le daje.» ¹³ Kem naa te neenn a, *nje-ddoje ke darâ banya banya teeje ingaje anji le, dosuje gaji Lubba, n̂-paje na:

¹⁴ « Piti to le Lubba me dara te nu, ke *me-wul-lom to do nange te, horo dewje te ke mee ndikide!»

¹⁵ Toke anjije inyajede mba tel ke darâ a, nje-ngem-daje le paje tar horo naa te na: « Areje jawje ndereng Betelehem, jooje ne ke tee bbe te, ne ke Lubba tojuje.» ¹⁶ Dotuje ke ngoru dawje ngaa dingaje Mari de ke Jejebbe, ke ngonn ngutay le, ke dilae me *ne-kusa-ne te le daje. ¹⁷ Toke dooje mbaan, doruje gel tar ke anji pa arede waju do ngonn neenn le. ¹⁸ Dewje toyn ke ooje tar le nje-ngem-daje ke paje le, tar nyade toyn. ¹⁹ Mari ngem nejeenn toyn mee te, naw neje doe te to. ²⁰ Ngaa nje-ngem-daje le osuje gaji Lubba, ke waleje telje ne ke mú, mba ne toyn ke dooje ke mbide ddem, ke kemde ddem, to ddew kara baa toke anji pa arede.

Mari de ke Jejebbe dawje ke Jeju key-polo-Lubba te

21 Toke ndo jijoo goe te ke duju ngonn le ase mbaan, dujaje mote ngaa dundaje ria na Jeju, ri ke anji bbar arede kete bba kare koenje uwa sem laa. 22 Ngaa ndo toko yerew lede go kuju te le Mari le ase toke *ndu le Moyije pa a, dawje ke ngonn le Jurusalam mba kare *Ebbe-dewje, 23 ddew kara baa, ke *ndu ke *Ebbe-dewje unn me Maketurute na: « Ngann dereje toyn ke dingaw da kunnde kare *Ebbe-dewje.» 24 Ddem dawje mba kare engoruje joo, wase ngann derje joo to *ne-polo Lubba ddew kara baa toke *ndu le *Ebbe-dewje pa me Maketurute.

Simeyon de ke Ana dɔsuje gaji Lubba

25 Mare dingaw kara ria na Simeyon isi bbe te ke Jurusalam teenn. Dingaw le to gate gate ddem n̂-ngem ddew laa ddem. Naw n̂-ngebbe dew ke a ddee wul me ngann Ijarayelje ngaa Ndil-me-nda ee saa to. 26 Ndil-me-nda pa are kete na: « Na koo Kiriste ke *Ebbe-dewje a kulae bba na koy.» 27 Ndil le unda mee are n̂-ddee *key-polo-Lubba te ngaa toke Jejebbe de ke Mari n̂-ddeeje ke ngonn ke to Jeju mba dda ne woju dɔe ddew kara baa toke *ndu pa a, 28 Simeyon le tae uwae jia te ngaa ɔsu gaji Lubba pa na:

29 « Bbasine, Ebbemje, inya bbere lei are aw toke ndui pa.

30 Mba kem oo kaji lei,

31 ke e-gol lew baa mba dewje toyn,

32 to lo-kare ke a koru kem dewje ke do nange te ke toje *Jiipije ang ddem, to ne ke a kosu gaji ngann Ijarayelje ddem.»

³³ Tar ke dewje aw paje dɔ ngonn te le are koko bɔeje ke kɔenje. ³⁴ Simeyɔn bbar Tar ke Maji dɔde te ngaa pa are Mari kɔn Jejuje le na: « Oo, ddew te le ngonn neenn, mare dewje nya a kosoje ke mareje nya a kinje taar horo ngann Ijarayelje te ddem, na to ne ke a ddee ke mayn̂-naa-tar ddem, ³⁵ bba kare ne ke dewje aw ejeje mede te, tee ke ddaka. A ei njaa kara tɔku kiya a riya dɔ bbengiri.» ³⁶ Ana ke to dene nje-kila mber-tar le Lubba ee Jurusalam teenn tɔ. N̂-to ngonn le Panuwel, dew ke gel Aser te. Bbale banya. N̂-taa ngaweje n̂-dda saa bbal siri a, ngaweje le oy. ³⁷ N̂-tɔ wure nisi to dene-ndubba ndereng bbal kuje ase dɔjijoo gire sɔ. Ninya key-polo-Lubba ndɔ kara ang ddem naw dda ke Lubba til ke kare ddew mbete ne-kusa te ke duju Lubba te. ³⁸ Kare teenn njaa ne kara n̂-tee ningade. Nɔsu gaji Lubba ngaa n̂-pa tar le Jeju nare dewje tɔyn ke aw ngebbeje tee le Jurusalam kɔ bbere te. ³⁹ Goe te ke Jejobbe de ke Mari n̂-ddaje ne tɔyn ke *ndu le *Ebbe-dewje pa le a, n̂-telje lo kiside te Najarete nange te ke Galile. ⁴⁰ Ngonn le aw tee ke mbi ddem, aw ubba singa ddem. Keme are nya, me-maji le Lubba to dɔe te tɔ.

Jeju aw key-polo-Lubba te ke bbal dɔku gire joo

⁴¹ Ke bbal kara kara tɔyn bɔ Jejuje ke kɔn Jejuje dawje *kusu *Pake te Jurusalam. ⁴² Toke Jeju inga bbal dɔku gire joo a dawje saa *kusu te le, toke *Jiipije aw ddaje ke bbal tɔyn. ⁴³ Goe te ke ndɔ *kusu le nday mbaan, n̂-telje ke bbê ngaa, ngonn ke to Jeju le nay laa Jurusalam a,

køenje ke bøeje n̂-gereje ang. ⁴⁴ Dejeje to n̂-nay ke nje-buwa-kaw-loje lede. N̂-jaje dda ndɔ kara bba dunnje kutu sangeje horo nje-nujuje te lede ke horo dewje te ke n̂-gerejede. ⁴⁵ Dingaje ngonn le ang ngaa n̂-sangeje n̂-telje ne ke Jurusalam. ⁴⁶ Dda ndɔ muta bba dingaeje me key-polo-Lubba te, nisi danna horo *nje-kɔruje-gel-ndu te, naw noo tar lede ddem, naw n̂-dujude tar ddem. ⁴⁷ Ne-gere laa ke tarje ke naw n̂-tel ne dda bbel dewje tɔyn ke aw ooje tar laa. ⁴⁸ Kake køenje de ke bøeje dundaje kemde dooeje a, dareje baa nding. Køenje duje tar na: « Ngonnum, mbata ddi njaa bba e-dda ke je ne toke be wa? Oo, ema ddem boije ddem jaw n̂-sangi ke me-kɔn.» ⁴⁹ N̂-tel ke tar narede na: « Aw e-sangemje mba ddi wa? E-gereje to, to tar lem ta dda kula le Bomje ang wa?» ⁵⁰ A dede n̂-gereje dɔde tar te ke n̂-pa narede le ang. ⁵¹ Goe te a, n̂-tee naw ke de ke Najarete. Noo tade. Køenje ngem nejeenn tɔyn mee te. ⁵² Jeju aw tɔku ddew kem-kare te, naw n̂-gal ngaa, n̂-ddee maji kem Lubba te ke kem dewje te tɔ.

3

Jañ-Batise ila mber-tar le Lubba

¹ Tibere Sejar ɔn bbe bbal dɔku gire mi. Me ddotu bbale teenn, Pɔnse Pilate to nje-kɔn̂-bbe dɔ nange te ke Jude ngaa *Erode to *ngon̂n̂-tɔku-mbay nange te ke Galile, Pilipi ngokɔn *Erode le to *ngon̂n̂-tɔku-mbay ke Iture nange te ke Tarakonite, Lijaniase to *ngon̂n̂-tɔku-mbay ke Abilene, ² ddem me ndɔ te ke Ana de ke Kayipi

ñ-toje to tōku nje-poloje Lubba. Tō ndōe teenn a, Lubba pa tar ke Jan ngonn le Jakari me kōr te. ³ Yeenn bba Jan nja ke me bbeje kara kara tōyn ke guku dō ba Juruden, mba kila mber-tar batem turu me, mba kōru tar dō dew te, wōju dō ne-ddaje ke maji ang. ⁴ Ddew kara baa toke ñ-dda tare me maketuru te le Ejayi *nje-kila mber-tar le Lubba na: « Mare dew aw ila mber me kōr te: E-mōseje ddew le *Ebbe-dewje, areje ngann kila ddewje laa ndōju,

⁵ wel-maannje a kutu, ddingirije ke dō-kubbaje kara kara tōyn a ddom, ne ke dduku a ndōju. Ngaa ngann ddewje ke to buwa a kaseje naa,

⁶ baann bba na na kara a koo kaji le Lubba.» ⁷ Jan pa tar ke dewje ke banya ke ddeeje mba kare ddade batem na: « Ko mbakaraje, na njaa bba tōjuse ddew kayn wungu ke aw ddee wa? ⁸ Areje kula ddase tōju to e-turuje mese mban ngaa ewje rōse ta pa na: Abaraham to bōjeje! Yeenn a m-pa marese to Lubba ase ta dda kare erje neenn turuje telje to ngann le Abaraham. ⁹ Dila tina gel kakeje te mban, da tuka kake kara kara tōyn ke ande kande ke maji ang mba kungu kem puru te.» ¹⁰ Dewje ke banya le dujeje tar na: « Ddi bba to maji kareje ñ-dda ngaa neenn wa?» ¹¹ Ñ-tel ke tar narede na: « Maji kare dew ke ee ke kubbu ke taar joo a unn kara are dew ke kubbu due, a bbo dew ke ee ke ne-kusa a dda toke baann tō.» ¹² Nje-taaje nare *lambo ke ddeeje mba kingaje batem tō dujeje tar

na: « Nje-ne-tɔju, ddi a to maji kareje n̂-dda wa?» ¹³ N̂-tel ke tar narede na: « E-dujuje ne ke uta dɔ ndu ke darese ang.» ¹⁴ Mbambaje kara dujeje na: « Ngaa jeje, ddi bba to maji kareje n̂-dda wa?» N̂-tel ke tar narede na: « Uwaje dew ke singa e-taaje ne laa ang ddem, ulaje tar ta dew te baa ang ddem, a maji kare ta undaje mese dɔ nare kunnse te njaa.» ¹⁵ Mbata dewje le isije ke me-ngebbe ddem le ngaa, daw dejeje tar mede te ta gere se Jan njaa to Kiriste wa? ¹⁶ N̂-tel ke tar narede tɔyn na: « Ema, ma ddase batem maann. A mare dew ke ngeng utam ke ma kase tutu kula endaar ke gole te ang aw ddee. Ne a na ddase batem Ndil-me-nda ke batem puru tɔ. ¹⁷ Nuwa bagiri laa jia te. Na kuta bbal laa ngaa na jin waa kungu me dam te laa a, na roo tisa kem puru te ke a koy ndɔ kara ang.»

**Erode Antipase uwa Jañ-Batise ilae key-kula te*

¹⁸ Toke baann bba, Jan aw tɔju tar-maji dewje, ke are mare ndejeje dang dang. ¹⁹ A, *ngon̂-tɔku-mbay *Erode ke Jan ndange wɔju dɔ Herodiyade, dene le ngokɔen ddem wɔju dɔ kulaje ke maji ang dang dang ke *Erode le dda ddem, ²⁰ dɔe te nuwa Jan le nilae key-kula te.

Jañ-Batise dda batem Jeju

²¹ Go batem te ke Jan dda dewje tɔyn a, Jeju kara n̂-ddae batem tɔ. Kake Jeju aw duju Lubba bbay a dara teyn, ²² ngaa Ndil-me-nda ke unn da

rɔ toke mare le der ddisi dɔe te. Ngaa mare ndu in darâ pa na: « E-to Ngonn-ndiki lem! Misi ke koko nya wɔju dɔi.»

Gel-kuju Jeju

²³ Bbal Jeju ase ne ke bbal dɔ muta bba a unn kutu kula laa, a dewje ejeje to, n̂-to ngonn le Jejebbe, ngonn le Heli, ²⁴ ngonn le Matate, ngonn le Lebi, ngonn le Meleki, ngonn le Jannai, ngonn le Jejebbe, ²⁵ ngonn le Matatiyase, ngonn le Amose, ngonn le Nahum, ngonn le Eseli, ngonn le Nagay, ²⁶ ngonn le Maate, ngonn le Matatiyase, ngonn le Semeyinn, ngonn le Joje, ngonn le Joda, ²⁷ ngonn le Joyana, ngonn le Reja, ngonn le Jorobabel, ngonn le Kelatiyel, ngonn le Neri, ²⁸ ngonn le Meleki, ngonn le Adi, ngonn le Kosam, ngonn le Elemadam, ngonn le Er, ²⁹ ngonn le Jeju, ngonn le Eliyejer, ngonn le Jorim, ngonn le Matate, ngonn le Lebi, ³⁰ ngonn le Simeyɔn, ngonn le Juda, ngonn le Jejebbe, ngonn le Jonam, ngonn le Eliyakim, ³¹ ngonn le Meleya, ngonn le Mena, ngonn le Matata, ngonn le Natan, ngonn le Dabbiti, ³² ngonn le Ijayi, ngonn le Obede, ngonn le Bowaje, ngonn le Salmɔ, ngonn le Nasɔn, ³³ ngonn le Aminadabe, ngonn le Adimini, ngonn le Arini, ngonn le Heteserɔn, ngonn le Perete, ngonn le Juda, ³⁴ ngonn le Jakobbo, ngonn le Ijake, ngonn le Abaraham, ngonn le Tera, ngonn le Nahɔr, ³⁵ ngonn le Serugu, ngonn le Rehu, ngonn le Pelege, ngonn le Heber, ngonn le Kila, ³⁶ ngonn le Kayinam, ngonn le Arepakesade, ngonn le Sem, ngonn le Nowe, ngonn le Lemeke, ³⁷ ngonn le Matusalam, ngonn le Henɔku, ngonn

le Jerede, ngonn le Maleleyel, ngonn le Kenam,
³⁸ ngonn le Enosu, ngonn le Sete, ngonn le Adam,
 ngonn le Lubba.

4

Esu na Jeju me kɔr te

¹ Toke Ndil-me-nda ddusu me Jeju a, nin Juruden te n̄-tel. Ndil le ɔre aw saa me kɔr te.
² Esu nae nunn mba ndɔ dɔsɔ. Me ndɔje teenn tɔyn Jeju usa ne ang. Toke ndɔje le tɔyje a, bbo ddae. ³ Esu pa are na: « Bbo e-to Ngonn le Lubba tɔkɔrɔ a, unn ndui are er neenn tel ne-kusa.»
⁴ Jeju tel ke tar are na: « Maketuru le Lubba pa na: Dew a kisi ke tebbe ddew ne-kusa te kara baa ang.» ⁵ Esu aw saa dɔ ddingiri te ke ndew a, kem naa te neenn tɔje *bbe-kɔnje tɔyn ke dɔ nange te. ⁶ Esu pa are na: « Ma kari singa-mongu ke kɔsu-gaji dɔ *bbe-kɔnje te neenn, mba darem nejeenn tɔyn, are misi ke ddew ta kare dew toke mem ndiki. ⁷ Bbo ɔsu gɔli nɔm te a, nejeenn tɔyn a to lei.» ⁸ Jeju tel ke tar are na: « Maketuru le Lubba pa na: *Ebbe-dewje, Lubba lei kara baa a, a kɔsu gɔli nɔe te ngaa a pole.» ⁹ Esu aw saa Jurusalam tɔ, aw undae taar dɔ key-polo-Lubba te le *Jiipije a, pa are na: « Bbo e-to Ngonn le Lubba tɔkɔrɔ a, aal uru nangê, mba Maketurule Lubba pa na: ¹⁰ Lubba a kunn ndu kare anjije laa ngemi. ¹¹ Da kotoi dɔ jide te, mba kare unda gɔli er te ang.» ¹² Jeju tel ke tar are na: « Maketuru le Lubba pa na: A na *Ebbe-dewje ke to Lubba lei ang.» ¹³ Toke Esu nae ke ddew dang dang pin a, ɔtu inyae mba mare ndɔ.

Jeju pa tar le Lubba are dewje ke Najarete

¹⁴ Jeju tel aw Galile, ke singa-mõngu le Ndil-menda ngaa ria bbar dõ nange teenn tõyn. ¹⁵ Naw ñ-tõju ne me key-mbõñ-naaje te lede ngaa dewje tõyn õsuje gaje. ¹⁶ Jeju aw Najarete bbe te ke ñ-ngeme ke te. Naw key-mbõn naa te le *Jiipije ke *ndõ-kuwa-rõ, toke naw ñ-dda ke *ndõ-kuwa-rõje tõyn. Nin taar ta tura Maketurua, ¹⁷ dare maketuru le Ejayi nje-kila mber-tar le Lubba. N-teyn mee ngaa ninga lo ke Maketurule pa ke te na:

¹⁸ « Ndil le *Ebbe-dewje to dõm te, mba nungu wubbu dõm te kare mila mber-Tar ke Maji mare nje-ndooje. Nulam kare m-ndaji mare bbereje tar tee lede bbe bbere te ke nje-kem-tõje to da telje kooje lo, dewje ke dulaje kemde ndoo a teeje kõ bbere te.

¹⁹ Ta ndaji kare dewje, bbal ke *Ebbe-dewje a ta dda me-maji ke de.» ²⁰ Goe te a, Jeju unda Maketurule naa te, tel ne are nje-kula ke key-mbõñ-naa te le ngaa isi nangê. Kem dewje tõyn ke isije me key-mbõñ-naa te le to ke dõe te. ²¹ Ñ-pa tar narede na: « Bbokone, tar ke me Maketurute ke ooje ke mbise neenn, ddee to ne ke tõkõrõ ngaa.» ²² Dewje tõyn õsuje gaje ngaa Tar ke Maji tõyn ke aw tee tae te arede bbel ngaa ñ-paje na: « Ngonn neenn to ngonn le Jejebbe ang wa?» ²³ Jeju pa arede na: « A du ang, a paje kõñ-tar neenn karemje: Nje-kõru rõ-to rõ dewje te, ei njaa õru rõ-to rõi te. Neje tõyn ke e-dda Kapernayum a joo tare le, e-dda bbe lei

neenn tɔ.» ²⁴ Jeju tel pa arede na: « Tɔkɔrɔ m-pa marese: Dewje isije ke koko ta kuwa *nje-kila mber-tar le Lubba ke rɔde te bbe kuje te njaa ang. ²⁵ M-pa tar ke tɔkɔrɔ marese: Bbal ke Eli to *nje-kila mber-tar le Lubba, bba ndi ere ang bbal muta ke neyn misan, are bbo oso dɔ nange te tɔyn. Bbale teenn dene-ndubbaje bakaje nya nange te ke Ijarayel. ²⁶ Lubba ula Eli rɔ mare dene-ndubba te kara horode te ke Ijarayel ang, a mare dene-ndubba ke Sarepeta, nange te ke Sidon a Lubba ula Eli rɔe te. ²⁷ Bbal te le Elije, *nje-kila mber-tar le Lubba, nje-banjije bakaje nya nange te ke Ijarayel. Elije ɔru banji le dew kara horode te ang, a Nama ke to dew ke Siri a nɔru banji laa.» ²⁸ Toke dewje tɔyn ke isije me key-mboñ-naa te le *Jiipije ooje tar ke Jeju pa le a, wungu ɔnde nya. ²⁹ Dinje, dutaeje ñ-teeje saa ke ddang me bbe te, dawje saa dɔ ddingiri te ke ñ-ddaje bbe ke Najarete dɔe te, ta kutae kilae nangê. ³⁰ A ñ-tee horode te nɔtu.

Jeju tubba ndil ke maji ang rɔ mare dew te

³¹ Jeju aw bbe te ke ria na Kapernayum nange te ke Galile, aw toju ne dewje *ndo-kuwa-rɔ te. ³² Dewje ke ooje ne-toju laa le isije ke bbel, mba ñ-pa tar le ke ndu ke mɔngu nya. ³³ Mare dingaw ke ndil ke maji ang isi dɔe te ee me key-mboñ-naa te le tɔ. Nuru eki ke singa ñ-pa na: ³⁴ « Ya! Ddi bba e-ndiki ta dda ke je wa? Jeju ke Najarete! E-ddee ta tɔlje wa? M-geri, e-to Nje-me-nda ke in rɔ

Lubba te.» ³⁵ Jeju ndange ndil le pa na: « Utu tai, bbo e-tee rɔ dingaw te neenn ke ddang.» Ndil ke maji ang le unn dingaw le ilae nangê dann dewje te ngaa tee rɔe te, a ndil le dda saa ne ke maji ang kara ang. ³⁶ Bbel dda dewje tɔyn ngaa n̂-paje tar horo naa te na: « Tar ddi bba toke be wa? N̂-pa tar ke ndu ke mɔngu ddem ke singa nare ndilje ke maji ang a n̂-teeje!» ³⁷ Ri Jeju bbar dɔ nange te ke Galile tɔyn.

Jeju ɔru rɔ-toje dang dang rɔ mare dewje te

³⁸ Jeju in key-mbɔn̂-naa te le *Jiipije le a aw key le Simɔ. Rɔ mum Simɔje ke dene toe, are rɔe uwa puru nya ngaa n̂-dujuje Jeju kare dda ne mba tar laa. ³⁹ N̂-to nyeng ke dɔ dene te le a, n̂-ndange rɔ-to le ngaa rɔ-to le inya dene le. Kare teenn njaa, dene le in taar a, unn kutu karede ne-kusa. ⁴⁰ Goe te ke kare ande a, dewje tɔyn ke eeje ke nje-rɔ-toje dang dang me key te lede awje ke de areje Jeju. Nila jia dɔde te kara kara a rɔ-to lede nunga. ⁴¹ Ndilje ke maji ang teeje rɔ dewje te ke banya banya, ndilje le uruje eki paje na: « E-to Ngonn le Lubba!» A nin ke de ngaa narede ddew kare n̂-paje tar ang, mba ndilje le gereje to, n̂-to Kiriste. Jeju tɔju Tar ke Maji nange te ke Jude.

⁴² Kake lo are be a, Jeju tee aw m̂, lo te ke dew goto ke te. Dewje banya banya unnje kutu sangeje ngaa awje sar ingaeje. N̂-ndikije ta gange, mba kare nɔtu ninyade ang. ⁴³ A n̂-pa narede na: « To tar lem ta ndaji Tar ke Maji ke wɔju dɔ *kɔn̂-bbe le Lubba kare kese bbeje tɔ, mba Lubba ulam wɔju dɔ yeenn njaa.» ⁴⁴ Naw

ñ-toju Tar ke Maji me key-mboñ-naa te le *Jiipije ke Jude toyn.

5

Ne-mori ke Jeju dda ddew kuwa kanji te

¹ Dewje ke banya guku do Jeju. Daw dubbaje naa mba koo tar le Lubba ke naw ñ-pa. Nar mbor dange te ke Genejarete ngosi. ² Nunn keme a noo ngann toje joo mbor maann te ke nje-ndonje ddisije me te uruje nangê mba toko ddengeje lede. ³ Jeju aal me to te kara ke to le Simo. Ngaa ñ-duje nare ñ-ngese to le ddew ew sen ke ta kongo. Nisi me to te le naw toju ne dewje ke banya banya. ⁴ Goe te ke new roe ta pa tar a, ñ-pa nare Simo na: « Aw ke kete lo te ke uru ta ilaje ddengeje lese e-ddaje ne ndon.» ⁵ Simo tel ke tar are na: « Ebbemje, ñ-dda ndon til te ndereng lo are a jinga ne kara ang. Baann a, ma kila ddengeje le toke tai pa.» ⁶ Dilaje ddengeje le ngaa duwaje kanjije nya are ddengeje lede aw ujaje. ⁷ N-kebbeje nje-buwa-ndonje lede ke isije me to te ke kara, mba kare ñ-ddeeje dumajede. N-ddeeje ngaa dunguje kanjije le me toje te ke joo le, nays ngaji baa ta kare toje le dii. ⁸ Kake Simo Piyar oo toke baann a, tee oso no gol Jeju te pa na: « Ebbemje aw ddew ew sem mba m-to nje-ne-dda ke maji ang.» ⁹ Bbel ddae, ne ke dewje toyn ke areje mbore te, waju do ndon ke ñ-ddaje le. ¹⁰ Bbel dda Jake de ke Jan, ngann le Jebede, nje-buwa-ndonje le Simo to. Jeju pa are Simo na: « Are bbel ddai ang. A kunn kute bbokone, ndon

lei a to enga sange dewje ngaa.» ¹¹ Goe te ke n̄-ddeeje ke toje le kar mbal te a, dinyaje neje toyn ngaa dunnje go Jeju.

Jeju ɔru rɔ-to banji rɔ mare dew te

¹² Jeju ee me mare bbe te. Mare dingaw ke to nje-banji ooe, n̄-tee noso nɔ gɔle te n̄-debbe keme nangê ngaa n̄-duje n̄-pa na: « Ebbemje, toke e-ndiki a, are m-ddee maji.» ¹³ Jeju ula jia ɔre ne ngaa pa na: « M-ndiki, e-ddee maji.» Njange njange baa a, banji laa goto. ¹⁴ Goe te a, n̄-ndeje ta kare n̄-pa tare nare dew kara oo ang. A, n̄-pa nare na: « Aw tɔju rɔi nje-polo Lubba, ta are *ne-polo wɔju dɔ ddee lei maji toke Moyije unda tare me maketuru te, mba kɔru ne naji lei to e-ddee maji.» ¹⁵ Ri Jeju bbar ke kete ke kete ngaa dewje banya banya mbɔn naa mba koo tar laa ddem, mba kare nɔru rɔ-to lede ddem. ¹⁶ A ne nɔru rɔe naw me kɔr te ngaa n̄-duju Lubba.

Jeju ɔru rɔ-to rɔ mare dew te ke debbe rɔe oy

¹⁷ Mare ndɔ Jeju aw tɔju ne. *Parijiyenje ke *nje-kɔruje-gel-ndu isije nangê. Dinje ngann bbeje te toyn ke Galile ke Jude te, ke Jurusalam ddem. Ngaa Jeju aw ɔru rɔ-to ke singa-mɔngu le *Ebbe-dewje. ¹⁸ Dewje unnje mare dew ke debbe rɔe oy ke tuwa baa. Daw n̄-sangeje ddew mba kandeje saa ta kilae nɔ Jeju te. ¹⁹ Dingaje ddew ke da kulaeje ne ang, mba dewje banya. Dalje saa dɔ key te taar ngaa dulaeje ke kem lo ke tuwa laa dann dewje te ke mbɔn naa nɔ Jeju te. ²⁰ Jeju oo koo-me-te lede a, pa are dew le na:

« Tar majangje lei ɔru dɔi te.» ²¹ Nje-kɔruje gelndu ke *Parijiyenje aw ejeje tar ngaa paje na: « Dew neenn to dew ddi bba aw taji ri Lubba wa? Lubba kara baa ee ke singa ta kɔru tar *majang ma se na to wa?» ²² Jeju gere keje tar lede le a, pa arede na: « Mbata ddi bba aw ejeje tar toke baann mese te wa? ²³ To ngeng ang ta pa na: Tar *majangje lei ɔru dɔi te ase in taar bbo e-nja wa? ²⁴ Maji kare e-gereje to Ngonn le dew ee ke singa ta kɔru tar *majang dɔ nange te.» N-pa nare dew ke debbe rɔe oy le na: « In taar, unn tuwa lei bbo aw key lei.» ²⁵ Kare teenn njaa, nin taar kemde te, nunn tuwa laa ngaa nɔsu gaji Lubba naw ne ke key laa. ²⁶ Dewje tɔyn ooje to ne-bbel a, ɔsuje gaji Lubba. Bbel ddade ngaa n̂-paje na: « Joo nekobbu bbokone.»

Jeju bbar Lebi

²⁷ Goe te a, Jeju tee ngaa oo mare nje-taa nare *lambo ke ria na Lebi isi lo taa nare *lambo te. N-pa nare na: « Unn gom.» ²⁸ N-tusu neje tɔyn ninya, nin taar ngaa nunn goe. ²⁹ Lebi dda nekusa ke bo are Jeju me key te laa ngaa nje-taaje nare *lambo banya ke mare dewje nya isije ke de ta nekusa te. ³⁰ *Parijiyenje ke *nje-kɔruje gelndu aw nyuruje ngaa paje are nje-njaje goe te na: « Mbata ddi bba aw usaje ne ddem aw ayje ne ke nje-taaje nare *lambo ke nje-ne-ddaje ke maji ang wa?» ³¹ Jeju pa arede na: « Dewje ke isije ke maje a aw ndikije nje-kare kuma ang, a nje-rɔ-toje bba aw ndikije nje-kare kuma. ³² M-ddee mba bbar dewje ke to gate gate ang, m-ddee mba

bbar nje-ne-ddaje ke maji ang ta kare n̂-turuje ddew lede.»

Jeju pa tar mbete ne-kusa

³³ *Parijiyenje ke *nje-kɔruje le paje areje na: « Nje-njaje go Jan te ddew kara baa ke nje-njaje go *Parijiyenje te aw inyaje ne-kusa ke ndɔ tɔyn ddem aw dujuje Lubba, a nje ke lei aw usaje ne ngaa aw ayje ne wa!» ³⁴ Jeju pa arede na: « Toke nje-buwa-kuraje le nje-dene ke siki isije saa ndɔ kusu-taa-naa te a, da kase kuwade ke singa kare dinyaje ne-kusa wa? ³⁵ Mare ndɔ aw ddee ke da kɔru nje-dene ke siki le horode te ke ddang. A me ndɔje teenn ngaa da kinyaje ne-kusa.» ³⁶ Jeju pa gusu-tar arede bbay na: « Ndɔ kara dew a tir ta-kubbu ke siki mba kila ne kem bar-kubbu ang. A bbo n̂-dda toke baann a, na tir kubbu ke siki le ngaa ta-kubbu ke siki le kaw naa te ke bare le ang tɔ. ³⁷ Ddem, ndɔ kara dew a kungu koto ke siki ke to ben me ku-endaar te ke to kone ang. A bbo n̂-dda toke baann a, ben ke siki le a dda kare ku le tɔ. Ben le a kula nangê ngaa ku le a tuju nyɔm. ³⁸ To maji ta kungu ben ke siki me ku-gaal te ke siki tɔ. ³⁹ Ddem ndɔ kara dew ay ben ke n̂-dda ndɔe banya mbaan a, na ndiki mba kay ye ke n̂-dda bbasine bbay ang. Mba na pa na: ye ke lew a maji.»

6

Jeju to nje-ndɔ-kuwa-rɔ

¹ Jeju aw nday me ndɔɔ bleje te ke *ndɔ-kuwa-rɔ. Nje-njaje goe te teteje mare jinga ble le ngaa guruje aw usaje. ² Kara kara le *Parijiyenje paje

arede na: « Mbata ddi bba aw e-ddaje ne ke *ndu mbete ta dda ke *ndo-kuwa-ro wa?» ³ Jeju tel ke tar arede na: « E-nayje e-turaje Maketurudo ne te ke Dabbiti dda le ang wa? Ndo te ke bbo ddae, ne de ke nje-njaje goe te. ⁴ Dabbiti ande key-polo-Lubba te. Noto ne-kusaje ke dare Lubba, ke to mba nje-poloje Lubba ke karede baa nusa. Ngaa nare mare nje-njaje goe te.» ⁵ Jeju pa arede bbay na: « Ngonn le dew njaa to nje-ndo-kuwa-ro.»

Jeju oru ro-to ro mare dew te ke jia oy

⁶ Mare *ndo-kuwa-ro le bbay, Jeju ande key-mboñ-naa te le *Jiipije naw ñ-toju ne. Mare dew ke jia ke kol oy, ee me key teenn le to. ⁷ Kem mare *nje-koruje gel-ndu ke *Parijiyenje to do Jeju te ta koo se na koru ro-to ro dew te *ndo-kuwa-ro te wa. Yeenn bba ta kinga ne ddew mba kunda ne tar doe te. ⁸ Ne kara, Jeju le gere keje lede ngaa ñ-pa nare dew ke jia oy le na: « In taar, bbo are danna neenn!» Nin ngaa nar taar. ⁹ Jeju pa arede na: « Ma dujuse tar. Ke *ndo-kuwa-ro, *ndu are ddew kare dew dda ne ke maji wase dew dda *majang wa? Ta kaji dew wase ta kinya dew kare oy wa?» ¹⁰ Goe te ke naade mbetete toyn a ñ-pa tar ke dew le na: « E-ndoju jii!» Ñ-ndoju jia ngaa jia le ddee maji. ¹¹ Wungu onde nya ngaa daw ñ-maynje naa tar mba gere ne ke da kase dda ke Jeju.

*Jeju mbere *nje-kayñ-kulaje laa doku gire joo*

¹² Me ndoje teenn njaa Jeju aal do ddingiri mba duju Lubba. Ñ-duju Lubba ndereng lo are. ¹³ Kake lo are a ñ-bbar nje-njaje goe te, ñ-mbere

mareje dɔku gire joo horode te ngaa nunda ride na *nje-kayn̄-kulaje: ¹⁴ Simo ke nunda ria na Piyar, ke ngokɔen Andere, Jake, Jan, Pilipi, Batalami, ¹⁵ Matiye, Toma, Jake ngonn le Alpe, Simo ke daw n̄-bbare to <dew ke ndiki bbe laa nya>, ¹⁶ Jude ngonn le Jake, ke Judase Isikariyote ke tel to nje-kunn dɔ Jeju.

Dewje ddeeje rɔ Jeju te

¹⁷ Jeju in dɔ ddingiri te ke *nje-kayn̄-kulaje, n̄-ddee nar lo te ke tate. Lo teenn, nje-njaje goe te banya banya ke dewje ke banya ke inje nange Jude te tɔyn, ke Jurusalam te, ke bbe ke Tir ke Sidɔn bbeje ke kar ba te. ¹⁸ N̄-ddeeje mba koo tar le Jeju ddem, mba kare nɔru rɔ-toje lede ddem. Nje ke ndilje ke maji ang aw ulaje kemde ndoo kara ddeeje maji. ¹⁹ Dewje le tɔyn njaa aw sangeje ddew ta kɔreje, mba mare singa-mɔngu ke aw tee rɔe te aw ɔru rɔ-toje lede tɔyn.

Jeju aw are ndeje wɔju dɔ koko ke wungu

²⁰ Jeju unn keme aa ne nje-njaje goe te ngaa pa na:

« Koko to lese, dangeteje, mba *Kɔn̄-bbe le Lubba to mba tar lese!

²¹ Koko to lese, ese nje ke bbo aw ddase, mba mese a ndann! Koko to lese, ese nje ke aw e-nɔje bbasine, mba a kisije ke koko!

²² Koko to lese, toke dewje mbetese, dewje tubbase, dewje tajise ngaa paje tar lese maji ang wɔju dɔ Ngonn le dew.

²³ E-ddaje rɔ-nel ngaa e-talje e-turuje ke koko dɔ ndɔe teenn, mba kuka lese a bo nya me

dara te, mba toke baann tɔ a kadede ddaje ke *nje-kilaje mber-tar le Lubba.

- 24 A, wungu to lese, ese nje-ne-kingaje, mba bbokone isije ke koko mban!
- 25 Wungu to lese, ese dewje ke mese ndann bbokone, mba bbo a ddase! Wungu to lese, esese ke aw kokoje bbokone, mba ne-me-kɔn a ddase ngaa a ndeyje maann nɔ!
- 26 Wungu to lese, toke dewje tɔyn pitijese, mba kadede ddaje ke nje-kilaje mber-tar ke to nje-ngemje toke baann tɔ!»

Tar ndiki nje-baanji

27 « A m-pa marese esese ke aw ooje tar lem: E-ndikije nje-baanji lese, e-ddaje maji ke nje ke mbetese. 28 E-bbarje Tar ke Maji dɔ dewje te ke aw bbarje Tar ke Maji ang dɔse te, e-dujuje Lubba mba nje ke aw ddase maji ang. 29 Bbo dew unda ka-mbɔri a, e-turu debbe ke kara are tɔ. Bbo dew taa kubbu kul lei a, inya kubbu lei ke taar are tɔ. 30 Are ne dew ke aw duji ne ngaa e-bbange dew ke taa ne lei ang. 31 Ne ke e-ndikije kare dewje ddaje ke se a, e-ddaje ke de tɔ. 32 Bbo nje ke ndikise bba e-ndikijede tɔ a, dewje a gereje go me-maji lese toke baann wa? Nje-ne-ddaje ke maji ang kara aw ndikije nje ke ndikijede tɔ. 33 Bbo nje ke ddaje ke se maji dɔrɔ bba e-ddaje ke de maji a, dewje a gereje go me-maji lese toke baann wa? Nje-ne-ddaje ke maji ang kara ddaje toke baann tɔ. 34 Bbo dewje ke e-gereje to da kukaje bbange lese bba arejede ne n̂-tunaje a, dewje a gereje go me-maji lese toke baann wa? Nje-ne-ddaje ke maji ang kara ddaje

toke baann, mba kare n̂-tel ne darede. ³⁵ A, e-ndikije nje-baanji lese, e-ddaje maji, areje ne dew tuna a undaje mese dɔ mare ne te goe te ang. Baann bba kuka lese a bo nya ngaa a toje to ngann le Ne-ke-ddutu-dara te. Mba Ne-ke-ddutu-dara te n̂-dda maji ke dewje ke areje wooyo ndɔ kara ang ddem, nje-me-maji-angje ddem. ³⁶ Ooje kem-to-ndoo le naa ddew kara baa toke Bɔsese oo kem-to-ndoo lese.»

Tar gange sariya

³⁷ « E-gangeje sariya dɔ dew te ang a, da gange sariya dɔse te ang. Undaje tar dɔ dew te ang a, da kunda tar dɔse te ang tɔ. Ɔruje tar dɔ dewje te a, da kɔru tar dɔse te. ³⁸ Areje ne a, da karese ne: Ka ke maji a da kɔju ne ne karese, a ddusu julum, da mbusu, da yeke kare gayn nangê bbere bbere ngaa bba da mbel me bbɔl-kubbu te lese. Mba ka ke unnje ɔjuje ne ne areje dew a, da kunn kɔju ne ne karese tɔ.» ³⁹ Jeju pa gusu-tar arede tɔ na: « Nje-kem-tɔ ase kila kake ji nje-kem-tɔ mare te wa? Da kosoje joo kem me buwa te ang wa? ⁴⁰ Nje-nja go ebbeeje te a kutae ang a, nje-nja go ebbeeje te ke oo tae ke maje a, a kase saa naa tɔ. ⁴¹ Mba ddi bba mu ke oso kem ngokɔin te a oo, a oo tɔku kake ke to kemi te ang wa? ⁴² Wase, baann bba ei ke oo tɔku kake ke to kemi te ang, a kase pa kare ngokɔin na arem mɔru mu ke to kemi te wa? Nje-ngem, ɔru tɔku kake ke to kemi te dɔngɔr bba a kinga ddew ta kɔru mu ke oso kem ngokɔin te.»

Tar kake ke kande

⁴³ « Kake ke maji, a kande kande-kake ke maji ngaa kake ke maji ang, a kande kande-kake ke maji ang tɔ. ⁴⁴ Mbata daw n̂-gere kake kara kara ddew kande te. Da kuja kande tungu dɔ kake konn pɔrɔ te ang, da tuja *nduu horo ger gende te ang. * ⁴⁵ Neje ke maji in me dew te ke maji. A neje ke maji ang in me dew te ke maji ang. Mba ne ke ddusu me dew a aw tee ddew tar ke tae te.»

Dew ke oo tar le Jeju a dda ne kula

⁴⁶ « Mba ddi bba e-bbareme Ebbemje, Ebbemje! A e-ddaje ne ke maw m-pa marese ang wa? ⁴⁷ Dew ke ddee rɔm te, oo tar lem ngaa dda kula ke turu ndum unda rɔ na wa? ⁴⁸ N̂-to ddew kara baa ke dew ke a ta kɔsu key a, wuru buwa are wuru peng peng bba ungu gɔl key le dɔ er te. Toke maann taa lo ngaa unda kar key le a, key le oso ang, mba dɔsu key le ke maje. ⁴⁹ A dew ke oo tar lem ngaa dda ne kula ang to ddew kara baa ke dew ke ɔsu key laa dɔ nange te baa bbo ungu gɔle dɔ er te ang. Maann ula unda kar key le a, kem naa te neenn njaa key le uwa nange ngaa guru njuku njuku.»

7

Jeju ɔru rɔ-to rɔ nje-kula te le baw-ddɔ

¹ Goe te ke Jeju pa tarjeenn tɔyn are dewje a, naw Kapernayum. ² Mare baw-ddɔ le Romeje, ee ke nje-kula laa ke n̂-ndike nya. Rɔ nje-kula laa le toe ngaa nayn ngɔsi ta koy. ³ Toke noo tar le Jeju

* **6:44** 6.44 Kake ke daw n̂-bbar ke tar endar nda na vigne.

a, nula mare tōku-dewje le Jiipije nare ta kare n̄-ddee naji nje-kula laa le. ⁴ Dawje rō Jeju te ngaa n̄-nōje nō gōle te nya n̄-paje na: « Dingaw neenn ase kare e-dda ne mba tar laa, ⁵ mba n̄-ndikije jee *Jiipije nya. Ne a n̄-dda key-mbōn̄-naa leje.» ⁶ Jeju aw ke de ngaa toke n̄-teeje ngōsi ke key le baw-ddō le a, baw-ddō le ula nje-buwa-kuraje laa are Jeju na: « Ebbemje, e-jōku rōi baann ang, mba mase kare ande key lem ang. ⁷ Mba yeenn tō a, moo to mase kaw rōi te ke da rōm ang. A, e-pa tar kara a nje-kula lem a kaji. ⁸ Mba ema kara mee kōy dewje te ke bo, mee ke nganji-ddōje kōyem te tō. A bbo, mula mare m-pa na: Aw! A naw. M-pa mare mare, m-pa na: E-ddee! A n̄-ddee. M-pa mare nje-kula lem, m-pa na: E-dda ne ke be! A n̄-dda.» ⁹ Toke Jeju oo tar le a, ninga koko ddew te le baw-ddō le. N̄-turu rōe ke rō dewje te ke aw ooje tar laa ngaa n̄-pa na: « M-pa marese, dō nange Ijarayel te kara moo koo-me-te ke bo toke be ang.» ¹⁰ Nje ke baw-ddō ulade le telje awje key a, daw dingaje nje-kula le baw-ddō le ke rō ke maji.

Jeju ndol ngonn le dene-ndubba ke bbe te ke Nayn

¹¹ Goe te a Jeju aw mare bbe te ke ria na Nayn. Nje-njaje go Jeju te ke mare dewje banya banya awje saa. ¹² Toke n̄-tee ngōsi ke bbe le a, noo dewje ke awje ke yo ta dubbu. Dew ke oy le to ngon̄-kara ke dingaw le mare dene-ndubba. Dewje ke me bbe te le banya banya aw dannje dene le tō. ¹³ *Ebbe-dewje le oo dene le a ddae

ndoo ngaa pa are dene le na: « E-no ang!» ¹⁴ N-
ngese ke kete a noru tuwa ke dila ninn le ke te.
Dewje ke otoje ninn le areje lo kara ngaa Jeju pa
na: « Basan, m-pa mari, in taar!» ¹⁵ Ninn le in
isi taar ngaa unn kutu pa tar. Jeju ulae ji kœenje
te. ¹⁶ Bbel dda dewje toyn. Dosuje gaji Lubba, n-
paje na: « Toku *nje-kila mber-tar le Lubba tee
horoje te ngaa Lubba ddee ta kuma dewje laa.»
¹⁷ Tar ne ke Jeju dda le nja do nange te ke Jude
toyn, ke me bbeje toyn ke guku do Jude.

Jañ-Batise ula duju tar Jeju

¹⁸ Nje-njaje go Jan te aw paje go nejeenn toyn
areje. ¹⁹ N-bbar mareje joo horode te nulade
ro *Ebbe-dewje te, n-pa na: « Ei a e-to dew ke
a ta ddee le wase ja ngina mare dew ke dang
wa?» ²⁰ Toke dewje le teeje ro Jeju te a, n-paje
dareje na: « Jañ-Batise ulaje ta duji se ei a e-to
dew ke jaw n-ngineae le wase ja ngina mare dew
dang wa?» ²¹ Kare teenn njaa Jeju oru ro-toje, ke
meteje, ke tubba ndilje ke maji ang ro dewje te
banya banya. Ngaa n-dda nare dewje ke kemde
to kara ooje lo. ²² Goe te a, n-tel ke tar nare nje-
njaje go Jan te le na: « Awje, e-paje areje Jan ne ke
ooje ke kemse ddem, ke mbise ddem. Nje-kem-
toje ooje lo, nje-gol-gotoje njaje. Banji le dewje
nunga rode te, nje-mbi-kutuje ooje tar. Dewje
ke oyje ndolje ngaa nje-ndooje ooje Tar ke Maji.
²³ Koko isi ke dew ke a koso ddew koo-me-te woju
dom ang.»

Jeju pa tar do Jañ-Batise te

24 Goe te ke nje-njaje go Jan te telje mbaan, Jeju unn kutu pa tar le Jan are dewje ke banya banya le na: « Ddi bba awje aw ooje me kɔr te wa? Mu-maann ke yel aw yeke wa? 25 A ddi bba awje aw ooje wa? Dew ke ula kubbu ke kura wa? Nje ke ulaje kubbu nare toje to nje-ne-kingaje ke isije me key te le tɔku-mbay-bbeje. 26 A ddi bba awje aw ooje wa? Mare nje-kila mber-tar le Lubba wa? Tɔkɔrɔ m-pa marese, nuta nje-kila mber-tar bbay. 27 Mba tar le Jañ-Batise a ñ-dda me Maketurute le Lubba na: Oo, mula nje-kayñ-kula lem nɔi te, mba kare ñ-dda ddew ke a nja te. 28 M-pa marese: Horo dewje te tɔyn ke deneje ujujede, dew ke uta Jan goto. A ddotu-dew ke me *Kɔñ-bbe te le Lubba utae. 29 Dewje tɔyn ke ooje tar le Jan le, ke nje-taaje nare *lambo kara ooje to Lubba to gate gate ngaa dawje dare Jan ddade batem. 30 A *Parijiyenje ke *nje-kɔruje gel-ndu mbeteje ne ke Lubba mɔse mba tar lede ngaa ñ-mbeteje kare Jan ula dɔde maânn.» 31 Jeju tel pa arede na: « Nje ke dda bba ma kunnde kɔju ne dewje ke bbokone wa? Dundaje rɔ nje ke dda wa? 32 N-toje ddew kara baa ke ngannje ke isije nata, ke bbarje naa ngaa paje are naa na:

N-kɔl mbula jarese, a e-laje ne ang, jɔsu pa-yo a e-nɔje ne ang. 33 Mba Jañ-Batise ddee le, ɔn muru ang ddem, ay koto ang ddem a e-paje na: Ndil ke maji ang isi dɔe te. 34 Ngonn le dew ddee, ɔn muru ngaa ay ne a e-paje na: Dew neenn to nje-ne-kusa ke nje-ne-kay, nje-buwa-kura le nje-taaje nare *lambo ke le nje-ne-ddaje ke maji ang. 35 Kem-kare to

gate gate kem dewje te ke ndikije te.»

*Jeju ɔru tar *majang dɔ dene te ke to nje-ne-dda ke maji ang*

³⁶ Mare Parijiyen bbar Jeju ta kare usa ne saa. Jeju ande key le Parijiyen le ngaa aw isi ta nekusa te. ³⁷ Toke mare dene nje-ne-dda ke maji ang ke isi me bbe teenn oo na Jeju ee me key te le Parijiyen le a, n̂-ddee ke ku albatere*, ke wubbu ke ete maji ddusu mee. ³⁸ N̂-ddee nar go Jeju te, mbɔr gɔle te naw n̂-nɔ nare maan̂-keme ula gɔl Jeju te ngaa n̂-bɔru gɔle le ke beñ-dɔe. Nunda tae gɔl Jeju te le ngaa nungu wubbu ke ete maji le gɔle te. ³⁹ Parijiyen le oo baann a pa mee te na: « Bbo dingaw neenn to *nje-kila mber-tar le Lubba tokɔɔ a, na gere to dene ke aw ɔre neenn to nje-ne-dda ke maji ang.» ⁴⁰ Jeju pa are Parijiyen le na: « Simɔ, mee ke tar ta pa kari.» Simɔ tel ke tar are na: « Nje-ne-toju, e-pa tar le.» ⁴¹ Jeju pa na: « Mare dew ee ke bbange laa dɔ dewje te joo. Mare kara tuna *kande-nare kɔrmi a mare kara tuna *kande-nare dɔmi. ⁴² Toke disije ke ddew ta kuka bbange le ang a, nje-nare le inya nare laa le arede. Horo dewje te ke joo le, ye ke dda bba a ndiki dew ke dda maji ke de le nya wa?» ⁴³ Simɔ le tel ke tar are Jeju na: « Meje a to ne ke bbange laa bo nya.» Jeju pa are na: « E-tel ke tar ke dɔgɔle.» ⁴⁴ N̂-turu rɔe ke rɔ dene te le ngaa n̂-pa nare Simɔ na: « Oo dene neenn, m-ddee key lei a arem maann toko gɔlem ang a ne a n̂-toko gɔlem ke maan̂-keme ngaa

* **7:37** 7.37 Alebatere to ku ke n̂-dda ke mare er ke kura nya bbe le Jiipije.

n̄-boru gōlem ke beñ-dœ. ⁴⁵ Ei, e-to mbim ang a ne, kake mande key beenn, new rœ ta kunda tae gōlem te ang. ⁴⁶ Ungu wubbu dōm te ang, a ne nungu wubbu ke ete maji gōlem te. ⁴⁷ Mba yeenn a m-pa mari: Tar *majang laa ke banya ōru dœ te ngaa, mba ndiki laa bo nya. Mba dew ke dōru tar dœ te ten baa, ndiki laa to ten baa to.» ⁴⁸ Ngaa n̄-pa nare dene le na: « Tar *majang lei ōru dōi te ngaa.» ⁴⁹ Dewje ke isije ta ne-kusa te ke Jeju le paje mede te na: « Dew neenn to na bba tar *majang le dewje kara aw ōru dōde te wa?» ⁵⁰ Jeju pa are dene le na: « Koo-me-te lei aji. Aw ke *me-wul-lōm.»

8

Nje ke aw njaje go Jeju te

¹ Goe te a, Jeju unn go bbuka bbeje ke ngann bbeje, aw pa tar le Lubba ke ila mber Tar ke Maji wōju dō *Kōñ-bbe le Lubba. Nje-kayñ-kulaje laa ke dōku gire joo awje saa, ² ke mare deneje ke nōru rō-to ndilje ke maji ang, ke rō-toje rōde te to: Mari ke daw n̄-bbare na Madelena, ne ke Jeju tubba ndilje ke maji ang siri rœ te, ³ ke Jani dene le nje-ngem ne-kingaje le tōku-mbay *Erode ke ria na Kuja, ke Sujani, ke mare deneje nya ke aw umaje Jeju ke nje-njaje goe te ke ne-kingaje lede.

Gusu-tar dō nje-ne-dubbu te

⁴ Dewje ke banya mbonje naa ngaa mare dewje inje bbeje te dang dang aw ddeeje rō Jeju te a, n̄-pa gusu-tar neenn na: ⁵ « Mare dew aw ta dubbu ne. Toke naw n̄-dubbu ne le a, mare kande ko le gayn dōr ddew te, dewje mboynje kande-ko le

ngaa eelje ke darâ onje. ⁶ Mare debbe kande-ko le gayn dɔ nange te ke to er. Toke kande-ko le tee a, tutu njan, mba ninga maann ang. ⁷ Mare kande ko le gayn horo konnje te. Konnje le teeje ke de ddew kara baa ngaa konnje le orede ke nangê mben. ⁸ A mareje gayn dɔ nange te ke maji. N-teeje ngaa gɔl kake kara a ande dɔdɔku dɔdɔku.» Kake Jeju pa tar neenn ila nangê a, n̂-pa ke taar na: « Dew ke mbia to ta koo ne tar a oo!» ⁹ Nje-njaje goe te dujeje na: « Gel gusu-tar neenn na ddi wa?» ¹⁰ Nila te na: « Esese, Lubba are e-gereje ne ke to lo kiyae te ke wɔju dɔ *Kɔn̂-bbe laa. A keseje, n̂-pa tare darede ddew gusu-tar te, mba kare daaje lo a dooje ne ang ddem dooje tar a n̂-ngereje kande ang ddem. ¹¹ Gel gusu-tar neenn le toke be: Kande ko le to tar le Lubba. ¹² Kande ko ke gayn mbɔr ddew te le tɔju dewje ke ooje tar le Lubba le ngaa Esu ddee ɔru tar le mede te ke ddang, mba kare dooje mede te ta dingaje kaji ang. ¹³ Kande ko ke gayn dɔ nange te ke to er le tɔju nje ke ooje tar le Lubba le a, n̂-taaje ke koko. A ne kara, tar ke dooje le ungu ngirae nangê mede te ang, dooje mede te mba gɔju kare baa, a ndɔ ke ne-na-me tee a, n̂-tusuje dinyaje. ¹⁴ Kande ko ke gayn horo konnje te tɔju dewje ke ooje tar le Lubba le ngaa dɔtuje a, keje-tar, ke ne-kingaje, ke rɔ-nelje ke dɔ nange te ɔkujede ddew ta kare dande ke maje. ¹⁵ Kande ko ke gayn dɔ nange te ke maji tɔju nje ke ooje tar le Lubba ke me ke maji, ke me ke gate gate, a n̂-ngemje tar le, duwaje dare ngeng ngaa dandeje ndɔ ke ndɔ.»

*Gusu-tar dɔ *lambe te*

¹⁶ « Ndɔ kara dew ila puru *lambe te a, unn mare ne debbe ne ang, wase dew le unn *lambe le unda kɔ tira te ang. A nunda *lambe le dɔ kake te taar, mba kare dewje ke aw andeje key le ooje ne lo. ¹⁷ Mbata ne tɔyn ke to lo kiyae te da tee dɔe te, ne tɔyn ke n̂-kusu dɔe a tee ke ddaka. ¹⁸ Aaje rɔse ddew tar te ke aw ooje, mba dew ke ee ke ne a da kare mare dɔe te. A dew ke ee ke ne ang, ne ke neje to ninga kara da kɔru jia te.»

Kɔn Jejuje ke ngakɔenje ke tɔkɔrɔ

¹⁹ Kɔn Jejuje ke ngakɔenje ddeeje ke rɔe te, a dingaje ddew ta kaw ngɔsi saa ang, mba dewje bakaje nya. ²⁰ Dewje paje are Jeju na: « Kɔinje ke ngakɔenje areje ddaka. N̂-ndikije ta kooi.» ²¹ A n̂-tel ke tar narede na: « Kɔmje ke ngakɔmje a toje to nje ke ooje tar le Lubba a ddaje ne kula.»

*Jeju pa tar a *bamburabo ew rɔe*

²² Mare ndɔ Jeju aal to ke nje-njaje goe te. N̂-pa narede na: « Jawje tura maann te.» Ngaa dawje. ²³ Toke daw n̂-yelje to le a, Jeju aw tibbi. Bamburabo ddee ula dɔ maann te le ngaa maann aw me to te le nayn ngɔsi ta ddusu are deeje me yo te. ²⁴ Nje-njaje goe te le ddeeje ngɔsi saa ngaa n̂-ndoleje n̂-paje na: « Ebbejeje, Ebbejeje, ja koy!» N̂-ndol ngaa n̂-ndange *bamburabo ke maann ke aw lenge le nare dewje rɔde ngaa lo to nyenene. ²⁵ Jeju pa are nje-njaje goe te le na: « Koo-me-te lese ee dda wa?» Bbel ddade ddem dɔde turu ddem a n̂-paje dar na na: « Dew neenn to dew ddi wa? Mba n̂-pa tar ke gɔsu ke mɔngu a, yel ke maann kara ooje tae.»

Jeju oru ro-to ndilje ke maji ang ro mare dingaw te

²⁶ Jeju ke nje-njaje goe te n̂-teeje ta kongo te ke bbe te le dewje ke Gadara*ke aa naa ke dɔ nange Galile. ²⁷ Kake Jeju uru nangê a, mare dingaw ke ee ke ndilje ke maji ang banya rœ te in me bbe te ke dɔ nange teenn le tila keme. Lew baa njaa dingaw le ula kubbu ang ddem, n̂-to key ang ddem a horo dɔbareje a naw n̂-to ke te. ²⁸ Kake dingaw le oo Jeju a uru eki, tee oso nɔ gɔle te ngaa pa ke taar na: « Ddi a e-ndiki ta dda sem wa? Jeju, Ngonn le Lubba ke ddotu dara te! Kɔkɔrɔ njaa ula kem ndoo ang.» ²⁹ Nuru eki, mba Jeju pa tar ke ndu ke mɔngu are ndilje le ta kare n̂-teeje me dingaw te le ke ddang. Ndil le unn dingaw le gɔl banya banya are n̂-to gɔle ke kula njamji ngaa dilae poro bbaa daw n̂-ngeme. N-ti kulaje ke n̂-tœ ne le ngaa ndilje le ɔreje awje saa ke me kɔr te. ³⁰ Jeju duju dingaw le na: « Rii na na wa?» N-tel ke tar na: « Banya banya.» Mba ndilje ke maji ang andeje mee te nya. ³¹ Ndilje ke maji ang le uwaje gɔl Jeju ta kare narede dawje buja te ke il biti ang. ³² Kare teenn kusu bereje ke banya aw usaje ne dɔ kongo te lo teenn le. Ndilje ke maji ang le dujuje Jeju ta kare arede ddew are dandeje me bereje te le ngaa narede ddew. ³³ Ndilje ke maji ang le teeje me dingaw te le aw andeje me kusu bereje te le ngaa kusu bereje le inje dɔ kongo te ke ngɔru gaynje maân oyje. ³⁴ Nje ke aw ngemje bereje le ooje ne ke tee le a, aynje ngaa aw paje tare tɔku bbe te ke ngann bbeje te. ³⁵ Dewje awje ooje ne ke tee le.

N-ddeeje rɔ Jeju te ngaa dingaje dingaw ke ndilje teeje mee te le, nisi nangê koy gɔl Jeju te. Dingaw le ula kubbu ddem, isi ke maje ddem ngaa bbel ddade nya. ³⁶ Dede ke dooje ddew ke Jeju tubba ne ndilje ke maji ang rɔ dingaw te le, dɔruje gele dare nje ke awje le ooje. ³⁷ Dewje toyn ke bbe te le dewje ke *Geraja dujuje Jeju ta kare ɔtu ke ddang, mbata bbel ddade nya. * Jeju aal to ta tel ke guku. ³⁸ Dingaw ke ndilje teeje mee te le duju Jeju ta nayn saa. A Jeju tubbae pa na: ³⁹ « E-tel aw key lei ta ɔru gel ne ke Lubba dda sei!» Naw ngaa n̄-pa tar ne ke Jeju dda mba tar laa me bbe te le toyn.

Jeju ɔru rɔ-to rɔ mare dene te ngaa ndol ngonon le Jayirusu ke dene ke oy

⁴⁰ Toke Jeju tel tura maann te guku a, dewje ke banya uwaeje ke rɔde te, mba dede toyn daw n̄-ngebbeje. ⁴¹ Ngaa mare dingaw ke ria na Jayirusu, n̄-to nje-kɔn dɔ *key-mbɔn̄-naa le *Jiipije, n̄-ddee, n̄-tee noso nangê nɔ gɔl Jeju te, n̄-nduje ta kare naw me key te laa, ⁴² mba ngonon ke dene ke to ngonon-kara ke bbale ase dɔku gire joo a ta koy. Toke Jeju aw aw ke key le a, dewje ke banya ubbaeje njang. ⁴³ Mare dene ke mese aw ddee rɔe te lew baa ase bbal dɔku gire joo ee ke teenn. Dene le tuju neje laa toyn ji nje-kare-kumaje te, a dew kara ase ta kɔru rɔ-to laa ang. ⁴⁴ N-ddee go Jeju te ngɔsi, nɔru ta kubbu laa. Kare teenn njaa mese le gange. ⁴⁵ Jeju pa na: « Na a ɔrum wa?» Toke dewje toyn aw ɔruje

* **8:37** Oo 8.26 ke tar ke gele te.

naji lede a, Piyar pa na: « Ebbemje, dewje aw guku doi ngaa daw dubbaije!» ⁴⁶ A Jeju ila te na: « Mare dew ɔrum, mba m-gere to mare singa in rom te tee.» ⁴⁷ Dene le oo to Jeju gere a, nisa ngaa n̂-ddee noso nɔ gole te. N̂-pa kem dewje te toyn gel ne ke nɔru ne Jeju, ke ddew ke rɔ-to laa goto ne kare teenn. ⁴⁸ Jeju pa are na: « Ngonnum ke dene, koo-me-te lei aji. Aw ke *me-wul-lom.» ⁴⁹ Toke Jeju aw pa tar bbay a, mare dew in bbe le Jayirusu le ngaa n̂-pa nare na: « Ngonni ke dene le oy mban. E-joku nje-ne-toju ang ngaa.» ⁵⁰ A Jeju oo tar neenn le ngaa pa are Jayirusu le na: « Are bbel ddai ang, ka njaa oo mei te a na kinga kaji.» ⁵¹ Toke Jeju tee key le a, n̂-mbete ta kare dewje andeje saa key. Piyar, ke Jan, ke Jake, ke bɔ-ngonnje ke kôn̂-ngonnje le a ninya ddew nare dandeje saa key. ⁵² Dewje toyn aw nɔje ke aw ndingaje rɔde wɔju dɔ ngonn ke dene le. Jeju pa na: « E-nɔje ang. Noy ang ka a naw n̂-tibbi.» ⁵³ Ngaa dewje le aw kokoje Jeju, mba n̂-gereje to ngonn ke dene le oy. ⁵⁴ A Jeju uwa ji ngonn ke dene le ngaa pa ke gosu ke mɔngu na: « Ngonn, in taar!» ⁵⁵ Ndil ngonn ke dene le tel rɔe te, a kare teenn njaa nin taar ngaa Jeju pa arede ta kare dare ne nusa. ⁵⁶ Kôn̂-ngonnsje ke bɔ-ngonnje ke dene le ooje a dum dɔde. A Jeju ndejede ta kare n̂-paje tar ne ke nday le dare dew kara oo ang.

9

*Jeju ula *nje-kayn̂-kulaje laa ke dɔku gire joo*

¹ Jeju mbon *nje-kayñ-kulaje laa ke doku gire joo ngaa arede singa ke ddew ta tubba ne ndilje ke maji ang ddem, narede singa ta koru ne ro-toje ro dewje te ddem. ² Nulade ta kare dilaje mbertar *Kõñ-bbe le Lubba dareje dewje ddem ta kare doruje ro-to ro dewje te ddem. ³ N-pa narede na: « Unnje ne kara mba kaw lese ang. Unnje kake, wase bbol, wase mapa, wase nare ang. Dew aw ke kubbu laa ke taar joo ang. ⁴ Key ke andeje te mbaan, e-nayje te nyom ta otuje ne. ⁵ Bbe ke e-teeje te a bbo dewje taase ke key ang, a bbo a ta kotuje ke kete a, e-tundaje bum nange ke galse te ta koru ne naji lese.» ⁶ Nje-kayñ-kulaje le Jeju le awje ngaa, ñ-njaje ke go bbe bbe, ñ-paje Tar ke Maji dareje dewje ngaa doruje ro-to ro dewje te to.

**Erode sange mee do Jeju te*

⁷ Ngonn toku-mbay *Erode oo tar neje toyn ke aw teeje a neje tar, mba mare dewje paje na: « Jan ke oy le a ndol.» ⁸ Mareje paje na: « Eli a tel ddee.» A mareje paje bbay na: « Kara le nje-kilambertarje le Lubba ke oy a ndol.» ⁹ A *Erode pa na: « Munn ndum mare ñ-gange do Jan. A dew neenn to na bba maw moo tarje dang dang doe te neenn wa?» Ngaa ñ-sange ddew ta koo Jeju.

Jeju are ne-kusa dewje doro mi usaje

¹⁰ Goe te ke *nje-kayñ-kulaje le Jeju telje a, ñ-paje go neje toyn ke ñ-ddaje dareje. Ngaa Jeju orude ke karede aw ke de er ke toku bbe te ke ria na Betesayida. ¹¹ A dewje ke banya gereje tare ngaa oruje goe. Jeju taade ke roe te ngaa

pa tar *Kõñ-bbe le Lubba arede ddem, oru rɔ-to rɔ dewje te ke ndikije kare nɔru rɔ-to rɔde te ddem. ¹² Lo aw ndul ngaa *nje-kayñ-kulaje le Jeju ngeseje ke rɔe te paje areje na: « E-tubba dewje ke banya neenn are dawje me bbeje te ke dɔ-ndɔɔje te ke ngɔsi neenn bba da kinga lo-to ke ne-kusa, mba lo ke jar te neenn to me mu baa.» ¹³ A Jeju pa arede na: « Esese njaa, arejede ne dusaje.» Nje-kayñ-kulaje le ilaje te na: « Jee ke mapa mi ke kanjije joo baa. Ase ta kare jeje njaa jaw ñ-ndoko ne-kusa mba dewje ke banya neenn wa?» ¹⁴ Dingawje eeje lo teenn ngɔsi ke doro mi. Jeju pa are nje-njaje goe te na: « Areje disije nangê, ke go kulae dɔmi dɔmi.» ¹⁵ Nje-njaje goe te areje dewje le isije nangê toke ndue pa. ¹⁶ Jeju jin mapa ke mi ke kanji ke joo le a, aa lo ke darâ ngaa bbar Tar ke Maji dɔe te. N-tete danna ngaa nare nje-njaje goe te kare dare dewje ke banya banya le. ¹⁷ Dewje tɔyn usaje ne mede ndann, a kese ne-kusa nay ddusu kare dɔku gire joo.

Piyar pa ke tae na Jeju to Mesi

¹⁸ Mare ndɔ ke Jeju oru rɔe aw duju Lubba ngaa nje-njaje goe te isije saa a ñ-dujude na: « Dewje paje na m-to na wa?» ¹⁹ N-telje ke tar na: « Na e-to Jañ-Batise, mareje paje na e-to Eli, mareje bbay paje na e-to kara le nje-kila mber-tarje le Lubba a e-ndol.» ²⁰ Jeju pa arede na: « Esese e-paje na m-to na wa?» Piyar ila te na: « E-to Mesi le Lubba.» ²¹ Jeju ndejede nya na dare dew oo tar neenn le ang.

Jeju pa tar kem-to-ndoo ke a ddae are nje-njaje goe te

²² N̄-tel n̄-pa bbay na: « To maji kare Ngonn le dew oo ndoo nya, kare tōku dewje le *Jiipije ke tōku nje-poloje Lubba, ke *nje-kōruje-gel-ndu mbeteje, kare n̄-toleje ngaa ndo muta goe te a nin me buwa-yo te.» ²³ N̄-pa narede tōyn na: « Bbo dew ke ndiki ta kuwa gom a, maji kare neje rōe ang. Maji kare noto kake-dese laa ke ndo tōyn ngaa nuwa gom. ²⁴ Dew ke ndiki ta ngem tebbe laa, a tebbe laa le a goto. A dew ke a koy mba tar lem, dew le a kinga tebbe laa. ²⁵ Bbo dew inga ne ke nangê neenn tōyn, a bbo n̄-nayn ke kōro, wase ne njaa n̄-tuju rōe a ddi bba na kinga goe te wa? ²⁶ Tōkōro dew ke dda rō-kul lem ngaa dda rō-kul ta pa tar lem a, Ngonn le dew a dda rō-kul laa ndo te ke na ddee ke ndoko laa, ke le bōeje, ke le nje-kulaje le Lubba ke maji tōyn. ²⁷ M-pa tar ke tōkōro marese, mare dewje ke areje horose te neenn a koyje ang bbay a *Kōn̄-bbe le Lubba a ddee.

Piyar, ke Jan, ke Jake dooje Jeju ke ndoko laa

²⁸ Ndo jijoo go tarje teenn le a, Jeju aw ke Piyar, ke Jan, ke Jake do er te mba duju Lubba. ²⁹ Kare te ke naw n̄-duju Lubba a keme turu to dang ngaa kubbu laa kara turu nda toke neyn. ³⁰ A ta koo a, dewje joo aw paje saa tar : To Moyije de ke Eli a, ³¹ n̄-teeje ke ndoko ngaa daw paje tar koy le Jeju Jurusalam ke a ddee ne ke tōkōro. ³² Bbi dda Piyar de ke nje-buwa-kuraje laa nya, a disije kemde baa ngaa dooje ndoko le Jeju ke dingawje joo ke areje saa le. ³³ Kare te ke dingawje ke joo

le aw inyaje Jeju ta kɔtu a, Piyar pa are Jeju na: « Ebbemje to maji kare n̂-nayje neenn. N-ddaje ngann key-kamje muta: kara to lei, kara to le Moyije, a kara to le Eli.» A Piyar gere ne ke aw pa ang. ³⁴ Kake naw n̂-pa tar baann a, mum ddee kiride de ngaa bbel dda nje-njaje go Jeju te kare te ke mum le aw dibbi dɔde. ³⁵ Mare ndu tee me mum te le pa na: « Dew neenn to Ngonnum ke m-ndike, ooje tar laa.» ³⁶ Kare te ke kɔru ndu le aw bbar a, Jeju ar ke kare baa ngaa. Nje-njaje go Jeju te paje tar ang. Me ndɔje teenn, dɔruje gel neje ke doojeenn le kara dareje dew ang.

Jeju tubba ndil ke maji ang rɔ dew te

³⁷ Toke lo are a, Jeju ke nje-njaje goe te dinje dɔ er te le n̂-ddisije a, dewje banya banya tilaje keme. ³⁸ Horo dewje teenn le mare dew uru eki na: Nje-ne-tɔju, muwa goli oo ngonnum neenn, mba n̂-to ngonnum ke kara baa. ³⁹ Bbo mare ndil uwa ngonn le a kem-naa te neenn nuru eki. Ndil le ddae are nisa ke singa ddem, jum-tae tee ddem ngaa ndil le ula keme ndoo ndereng bba inyae. ⁴⁰ M-duju nje-njaje goi te ta kare n̂-tubba ndil le a daseje ang.» ⁴¹ Jeju tel ke tar are na: « Ko-dewje ke ooje mede te ang, ke nje-ne-ddaje ke maji ang. Ma kisi ke se ta kumase be sar ndɔ baann wa? E-ddee ke ngonni le neenn.» ⁴² Kake ngonn le aw ddee ngɔsi ke Jeju a, ndil ke maji ang le unne ilae nangê ngaa ddae are naw nisa ke singa. A Jeju ndange ndil ke maji ang le, nɔru rɔ-to le ngonn le ngaa n̂-tel saa nare bɔeje. ⁴³ A *tɔku-mbange le Lubba dum dɔ dewje tɔyn.

Jeju pa tar koy ke kin laa

Toke neje ke Jeju aw dda le dum dɔ dewje a, n̂-pa nare nje-njaje goe te na: ⁴⁴ « Esese e-tukaje mbise ke maje ooje ne tar neenn. Da kuwa Ngonn le dew kulae ji dewje te.» ⁴⁵ A nje-njaje go Jeju te le gereje dɔde tar te ke naw n̂-pa narede le ang. Tar le iya rɔe ke de bba kare ta n̂-gereje ang. A bbel ddade ta tel duje tar dɔe te.

Dew ke bo uta mareje tɔyn

⁴⁶ Kare teenn, nje-nja go Jeju te aw maynje naa tar ta gere dew ke bo horode te uta mareje tɔyn. ⁴⁷ A Jeju gere keje le nje-njaje goe te le ngaa, unn mare ngonn ke ten be unndae mbɔre te, ⁴⁸ ngaa n̂-pa narede na: « Dew ke taa ngonn neenn ke rɔe te ke rim a, ema njaa n̂-taam ke rɔe teenn. A bbo dew ke taam ke rɔe te a, taa dew ke ulam ke rɔe te tɔ. Mba dew ke to ten baa horose te tɔyn, ne a n̂-to dew ke bo.» ⁴⁹ A Jan pa na: « Ebbemje, joo mare dingaw ke unn rii aw tubba ne ndilje ke maji ang a n̂-gange ddewe te, mba n̂-nja goi te ke je ang.» ⁵⁰ Jeju pa are na: « E-gangeje ddewe te ang, mba dew ke mbetese ang a, to dew lese.»

Jeju in Galile aw ke Jurusalam

⁵¹ Toke ndɔ ke Lubba a ta kunn Jeju ta tel saa darâ ddee ngɔsi a, n̂-ndiki nya ta kaw Jurusalam. ⁵² Nula dewje nɔe te kete. Dawje ngaa dandaje me mare bbe te le dewje ke Samari ta kare n̂-mɔseje ne n̂-ngebbeje. ⁵³ A nje-bbeje le taeje ke rɔde te ang, mba nunn ddew ke Jurusalam. ⁵⁴ Kake nje-njaje go Jeju te, Jake, ke Jan dooje baann a, n̂-paje na: « Ebbejeje, e-ndiki ta kare n̂-dujuje jare puru in darâ ddee ɔn dewje neenn

wa?» ⁵⁵ Jeju turu rœe ke rœde te ngaa kœl ke de nya.

Dew ke ndiki ta kunn go Jeju

⁵⁶ Dunnje ddew dawje mare bbe te ke kete.
⁵⁷ Kare te ke daw n̂-njaje ddew-bô a mare dew pa are Jeju na: « Lo tœyn ke a kaw te, ma kunn goi.»
⁵⁸ Jeju ilae te na: « Mulaje eeje ke buwa tode ngaa eelje ke darâ eeje ke key tode, a Ngonn le dew ee ke key dœe ang.» ⁵⁹ Jeju pa are mare dew na: « Unn gom.» A dew le ilae te na: « Ebbemje are maw m-dubbu bœmje bba.» ⁶⁰ A Jeju pa are na: « Inya dewje ke oyje are n̂-dubbuje yoje lede. A ei, aw pa tar *Kœn̂-bbe le Lubba are dewje.» ⁶¹ Mare dew pa are Jeju bbay na: « Ma nja goi te Ebbemje, a are maw muwa ji nje ke lem bba.» ⁶² Jeju tel ke tar are na: « Dew ke uwa kœsu-mange a bbo kel goe a nase dda kula wœju *Kœn̂-bbe le Lubba ang.»

10

Jeju ula nje-njaje goe te dœsiri

¹ Goe te a, *Ebbe-dewje tel toru nje-njaje goe te dœsiri horo mareje te. Nulade joo joo nœe te kete kare dawje me bbeje te kara kara, ke loje tœyn ke ne njaa n̂-ndiki ta kaw te. ² N̂-pa narede na: « Kula mbœn̂-ko bo nya a nje-kulaje banya ang. Yeenn a e-dujuje nje-ndœœ le are nula nje-kulaje kare n̂-mbœnje ko laa. ³ Awje! Ooje wa: Mulase toke le bateje horo enjakemjarje te. ⁴ Awje ke bbœl-ngem-nare ang, ke bbœl-kungu-ne ang ddem, ke ne-gœl ang ddem ngaa e-ddaje dew lapiya ke ddew ang ddem. ⁵ Key ke andeje te

a, e-paje na: *Me-wul-lom to me key te neenn!
⁶ Toke nje-me-wul-lom ee key teenn a, *me-wul-lom lese a nayn saa. A bbo, nje-me-wul-lom ee me key teenn ang a, *me-wul-lom lese a tel rose te. ⁷ E-naynje me keye teenn le, usaje ne ke ayje ne ke darese, mbata dew dda kula ta kinga kuka laa. Andeje keyje te le dewje ke tae lem lem ang. ⁸ Me mare bbe ke a teeje te, bbo n-taase ke ronel a, usaje ne ke darese. ⁹ Oruje ro-to ro nje-ro-toje te ke isije me bbe teenn ngaa e-paje arejede na: *Kôn-bbe le Lubba to ke se ngosi baa ngaa. ¹⁰ A bbo, e-teeje me mare bbe te a duwase ke rode te ang a, aw areje nate bbe te le bba e-paje arejede na: ¹¹ N-tunda bum ke uwa gólje me bbe te lese ngaa maji kare undaje dose te to *Kôn-bbe le Lubba to ngosi baa ngaa. ¹² M-pa marese to ddotu ndo a, sariya ke Lubba a gange do bbe te neenn a ngeng kuta sariya ke Lubba gange do Sodom te lew.»

Sariya to mba bbeje ke mbeteje ta turu ddew lede

¹³ Jeju pa bbay na: « Kem-to-ndoo a to lei, Korajen! Kem-to-ndoo a to lei, Betesayida! Mba, horo dewje te ke Tir ke Sidon a m-dda ne-morije ke m-dda bbe lese a, da kulaje kubbu ndoo ngaa da kisije do bu te, ta toju to n-turuje ddew le neje. ¹⁴ Gele ke neenn baa, ndo gange sariya, a sariya ke Lubba a gange dose te a ngeng kuta sariya ke na gange do dewje te ke Tir ke Sidon. ¹⁵ A ei Kapernayum, a ndew sar koru dara wa? Lubba a dda kare e-ddom ase naa ke *lo le nje-yoje. ¹⁶ Dew ke oo tar lese a oo tar lem ngaa dew

ke mbetese to dew ke mbetem, dew ke mbetem a mbete ne ke nulam.»

Tar tel le nje-njaje go Jeju te ke d̄siri

¹⁷ Dewje ke k̄orde d̄siri le telje ke r̄o-nel ngaa paje na: « Ebbejeje, n̄-pa tar ke rii a, umaje kara ooje taje.» ¹⁸ Jeju pa arede na: « Moo Esu in darâ oso toke mare le ndi ke teal. ¹⁹ Ooje: Marese ddew ta kare e-njaje d̄o lije te ddem, d̄o nyije te ddem, ta kuta singa nje-baan ddem ngaa mare ne dang a kase j̄okuse ang. ²⁰ Yeenn a, e-ddaje r̄o-nel mba ndilje ke maji ang ke ooje taseenn ang. A maji kare e-ddaje r̄o-nel mba rise ke Lubba dda me Maketurute darâ.»

Jeju toju r̄o-nel laa B̄oje

²¹ Me kare teenn njaa, Jeju ee ke koko ddew te le Ndil-me-nda ngaa Jeju le pa na: « M̄osu gaji B̄oy, *Ebbe-dewje ke darâ ke *Ebbe-dewje ke nangê, mbata iya ne neenn nje-kem-kareje ke nje-ne-gereje ngaa e-tee ke ne neenn ke ddaka are ngannje ke ngaji. T̄ok̄or̄o njaa B̄oy, mba oo maji kemi te ta dda toke baann. ²² B̄oy inya neje toyn me jim te. Dew kara gere Ngonn le ang. B̄o kara baa a gere. Ddem dew gere B̄o le ang. Ngonn kara baa gere, ke dew ke Ngonn ndiki toje B̄o bba a gere to.» ²³ N̄-turu r̄oe ke r̄o nje-njaje goe te ngaa n̄-pa narede ke karede na: « Koko ee ke dewje ke ooje ne ke aw ooje! ²⁴ Mba mpa marese, nje-kilaje mber-tar le Lubba ke t̄oku-mbayje banya banya isije ke bbo ta koo neje ke aw ooje neenn ke kemde a dooje ang. Disije ke bbo nya ta koo neje ke aw ooje ke mbise neenn a dooje ang.»

Tar ndiki Lubba ke tar ndiki nje-mari

²⁵ Mare *nje-kõru-gel-ndu in taar ngaa duju tar Jeju mba nae ne. Ñ-pa na: « Nje-ne-tõju, ddi bba ma dda bba ma kinga ne tebbe ke ke ndõ ke ndõ wa?» ²⁶ Jeju ilae te na: « Tar ddi a ñ-dda me Maketuru*ndu te wa? Ddi a e-tura me te wa?» ²⁷ Ñ-tel ke tar nare Jeju na: « Maji kare e-ndiki *Ebbe-dewje ke to Lubba lei ke mei tõyn, ke kewn lei tõyn, ke singai tõyn, ke keje lei tõyn ngaa maji kare e-ndiki nje-mari toke da rõi njaa.» ²⁸ Jeju pa are na: « E-tel ke tar ke dõgõle njaa. E-dda toke baann a, a kisi ke tebbe ke ke ndõ ke ndõ.» ²⁹ A naw ñ-sange ddew ta kõru naji laa ngaa ñ-nduju tar Jeju na: « Nje-marem a to na wa?»

Gusu tar dõ dew te ke nje-bbokoje tundae

³⁰ Jeju ilae te bbay na: « Mare ndõ mare dingaw in Jurusalam aw ke Jeriko a noso me ji nje-bbokoje te. Ñ-bbokoje neje laa tõyn ngaa ñ-tundaeje dare ñ-nayn ngõsi ta koy bba ñ-tuseje dinyaeje a dõtufe. ³¹ Mare nje-polo Lubba unn ddew le ngaa ñ-tuka gõle dõ dew te le a nuja noso kete. ³² Mare dew ke gel Lebi te tee lo teenn le tõ. Noo dew le a nuja noso kete. ³³ A mare dew ke Samari ke aw ke mba te, ddee ngõsi ke dew le ooe a ddae ndoo. ³⁴ Ñ-tel ñ-ddee ngõsi saa bbay, nungu wubbu ke ben kem doje te laa ngaa, ñ-tõõ. Nunne nundae dõ kororo te laa njaa. Naw saa key-to-nje-mbaje te ngaa ñ-dda neje dang dang mba kare ñ-ddee maji. ³⁵ Ndõ kara goe te a, ñ-tõru *kande-nare joo nungu ji nje-key te le ngaa ñ-pa nare na: E-ngeme ke maje. Toke e-tuju nare uta ye ke mari neenn a, telem a ema njaa ma

kuka.» ³⁶ [Goe te a] Jeju tel duje na: « Horo dewje te ke muta neenn, na bba to nje-mar dew ke oso me ji nje-bbokoje te le wa?» ³⁷ Nje-kõru gel-ndu le ilae te na: « Dew ke dda saa me-maji le.» Jeju ilae te na: « Yeenn a, ei kara, aw ta e-dda toke baann tɔ.»

Jeju aw rɔ Mate de ke Mari te

³⁸ Toke Jeju de ke nje-njaje goe te daw n̄-njaje ddew-bô a, n̄-gange me mare bbe te ngaa mare dene ke ria na Mate gange. ³⁹ Mate le ee ke ngokɔen ke dene ke ria na Mari. Ngokɔen le ddee isi nɔ gɔl *Ebbe-dewje te aw oo tar laa. ⁴⁰ Keje ngann kulaje dang dang uta dɔ Mate. N̄-ddee rɔ Jeju te n̄-pa nare na: « Ebbemje, keje lei jɔki mba ngokɔm ke inyam ta kula te ke karem neenn ang wa? E-pa saa are n̄-ddee numam.» ⁴¹ *Ebbe-dewje ilae te na: « Mate, Mate, mei aw sangi ngaa aw jɔku rɔi mba neje dang dang. ⁴² A ne ke uta neje tɔyn to kara baa. Mari a mbere ye ke maji. Dew a kase kɔru neenn le jia te ang ngaa.»

11

Jeju tɔju gusu duju Lubba nje-njaje goe te

¹ Mare ndɔ Jeju aw duju Lubba mare lo te. Toke n̄-duju Lubba tɔyn nunga a, mare nje-nja goe te pa are na: « Ebbejeje, e-tɔjuje gusu duju Lubba toke Jan tɔju nje-njaje goe te.» ² N̄-pa narede na: « Toke aw dujuje Lubba a, e-paje na: Bɔy! Are dewje bbelje rii. Are *Kɔn̄-bbe lei ddee! ³ Areje ne-kusa taje ke ndɔ kara kara tɔyn!

⁴ Ɔru tar *majang leje doje te, mba jeje kara jaw joru tar do dewje te ke ddaje *majang ke je to. Inya ddew are mare ne na meje ang.»

E-dujuje a da karese

⁵ Jeju pa arede bbay na: « Na horose te neenn ee ke mare nje-buwa-kura laa, ke na kaw bbe laa til te ke lo mɔngu, mba pa kare na: Nje-buwa-kura, arem mapa muta m-tunai, ⁶ mba mare nje-buwa-kura lem in mba te tee dom te, a moo ne kara ta kare ang. ⁷ A bbo dew ke kara le nayn ke me key te nu njaa a tel ke tar na: E-jokum ang, ta-key utu mban, ema ke ngannem n̂-to nangê mban bbo ddew ke ma kin taar kari ne mapa goto. ⁸ M-pa marese, le nin taar mba kare mapa le woju do buwa-kura lede ang kara na kin mba kare ne toyn ke n̂-ndiki woju do ne-joku laa. ⁹ A ema, m-pa marese: E-dujuje a da karese. E-sangeje a, a kingaje. Undaje ta-key a da koru karese. ¹⁰ Mba dew ke duju a dare, dew ke sange a inga ngaa dew ke unda ta-key a doru dare. ¹¹ Bɔ-ngonnje ke dda horose te neenn bbo ngonno duje kanji a li a na kare wa? ¹² Ase bbo n̂-duje kabbe kunja a na kare nyi wa? ¹³ Bbo esese ke mese maji ang e-gereje ta kare neje ke maji ngannse, a Bɔy ke darâ a kare Ndil-me-nda dewje ke dujeje ang wa?»

Jeju tubba ndil ke maji ang ro dew te ke gobbetu

¹⁴ Jeju tubba ndil ke maji ang ke dda bba are gobbu mare dingaw utu. Toke ndil ke maji ang le tee me dingaw te le ke ddang a, dingaw le pa tar ngaa dewje ke banya ooje a dum dode. ¹⁵ A mare

dewje kara kara paje na: « Ddew te le Belejebul ke to tɔku-mbay le ndilje ke maji ang a naw n̂-tubba ne ndilje ke maji ang le!» ¹⁶ Mareje dujeje ne-toju-ne* ke in darâ mba nae ne. ¹⁷ Jeju gere keje lede a, n̂-pa narede na: « Bbe-kon toyn ke dewje ddaje ddo ke naa ke te a tuju ngaa keyje a guruje do naa te. ¹⁸ Bbo Esu tel dda ddo ke da rœ njaa, a kɔn̂-bbe laa a to baa bbay toke baann wa? Bba e-paje na ddew te le Belejebul a m-tubba ne ndilje ke maji ang wa? ¹⁹ A bbo ema, maw m-tubba ndilje ke maji ang ddew te le Belejebul, a ngannse ddew te le na aw tubbaje ne ndilje ke maji ang wa? Yeenn bba dede njaa da kuja kem tar neenn karese. ²⁰ A bbo ddew singa te le Lubba a maw m-tubba ne ndilje ke maji ang a, yeenn toju to *Kɔn̂-bbe le Lubba ddee ndereng horose te. ²¹ Toke dew ke nje-singa ke ungu ne-ddoje rœ te aw ngem ta-key laa a, ne-kingaje laa a to mɔkɔkɔ. ²² A bbo mare dew ke ubba singa utae ddee ake a, n̂-taa ne-ddoje laa ke naw nunda mee dœ te ngaa n̂-kayn dewje ne-kingaje laa ke n̂-taa le. ²³ Dew ke to lem ang to nje-tin sem, ddem dew ke mbɔn ne sem ang to nje-sane ne.»

Ddew ke ndil ke maji ang aw tel ne rɔ dew te

²⁴ « Bbo ndil ke maji ang tee me dew te a, n̂-nja loje te ke maann goto ke te, naw n̂-sange lo ta kula dœ ke te ngaa toke ninga lo ang a n̂-pa na: Ma tel me key te lem ke min ke te m-tee le. ²⁵ Toke n̂-tel n̂-ddee a noo to duta me key le ngaa noo to n̂-mɔse me key le. ²⁶ Goe te a, n̂-tel naw n̂-ddee ke mare ndilje siri ke maji ang utae.

Dandeje ngaa disije me dew te le ngaa dew le tuju uta kisi laa ke lew.»

Koko ke tokoro

²⁷ Kake Jeju aw pa tar baann a, mare dene ke ar horo dewje te ke banya pa are ke taar na: « Koko ee ke dene ke uji ngaa ari mba il.» ²⁸ A Jeju ilae te na: « Ke uta toyn koko ee ke dewje ke ooje tar le Lubba a ngemje.»

Jeju mbete ta dda ne-mori

²⁹ Toke dewje aw mbonje naa banya a, Jeju pa na: « Dewje ke bbasine to dewje ke maji ang. Daw n̂-dujuje *ne-mori ke toju to min darâ, a *ne-mori ke toju ne ke Lubba dda ddew te le Jonase a da kooje kara baa. ³⁰ Jonase to *ne-mori ke toju singa-mõngu le Lubba dewje ke Ninibe. Ddew kara baa Ngonn le dew a to *ne-mori mba dewje ke bbasine to. ³¹ Ndo gange sariya a, toku-mbaydene ke Dagoo a kar ddew kara baa ke dewje ke bbasine ngaa na kunda tar dode te, mba nin kõyn nange te n̂-ddee, mba koo tar kem-kare le Salemõn. A dew ke uta Salemõn a ee neenn. ³² Dewje ke Ninibe a karje ndo gange sariya te naa te ke dewje ke bbasine ngaa a kundaje tar dode te, mba dooje tar le Jonase ngaa n̂-turuje ddew lede. A dew ke uta Jonase a ee neenn.

Gusu-tar do lambe te

³³ Ndo kara dew ila puru lambe te mba kunda lo kiyae te ang wase mba kunda ko dura te ang, a nunda lambe le do ne te taar, mba kare dewje ke aw andeje key ooje ne lo. ³⁴ Kemi to lambe ke da-roï te. Bbo kemi to ke maje a da-roï toyn to dann lo-kare te. A bbo kemi to ke maje ang a

da-rɔi to lo-ndul te. ³⁵ Aa ke maje, are lo-kare ke to rɔi te to lo-ndul ang. ³⁶ Bbo da-rɔi tɔyn njaa to dann lo-kare te ngaa mare debbe ten to lo-ndul te ang a, da-rɔi tɔyn a to dann lo-kare te toke le lambe ke uru ndoko laa dɔi te.»

*Jeju ndɔru mbi *Parijiyenje ke *nje-kɔruje gel-ndu*

³⁷ Kake Jeju aw pa tar a, mare Parijiyen bbare ta kare naw nusa ne key laa. Naw ngaa nisi ta ne-kusa te le. ³⁸ Toke Parijiyen le oo to Jeju toko jia kete bba usa ne ang a, tar nya. ³⁹ A Ebbedewje pa are na: « Esee Parijiyenje, aw tokoje giri ngo ke giri ka, a keje bboko ke me-maji ang ddusu mese. ⁴⁰ Nje-dɔ-gotoje! Dew ke nje-dda giri ne le dda mee tɔ ang wa? ⁴¹ Areje neje ke unguje ngo te ke ka te nje-ndooje to ne-kare baa a, Lubba a tokose kare ne tɔyn a ddee maji mba tar lese. ⁴² Kem-to-ndoo a ddase esee *Parijiyenje mba aw areje kam yambo, ke kam ne-ndiri, ke kam naynje tɔyn to *ne-polo, a ooje tar to gate gate ke tar ndiki Lubba to ne ang. To tar lese ta dda neenn ddem ta kinya kese neje ang ddem. ⁴³ Kem-to-ndoo a to lese Parijiyenje, mba lo-kisi ke kete a aw ndikije me key-mbɔñ-naaje te ngaa e-ndikije ta kare ñ-ddase lapiya nata. ⁴⁴ Kem-to-ndoo a to lese, mba e-toje toke le dɔbareje ke tula ke dew aw nja dɔe te a gere ang.» ⁴⁵ Mare *nje-kɔru gel-ndu pa are Jeju na: « Nje-ne-tɔju, tar ke aw pa neenn aw tajije tɔ.» ⁴⁶ Jeju tel ke tar na: « Kem-to-ndoo a ddase tɔ ese *nje-kɔruje gel-ndu, mba aw undaje ne-koto ke ɔy nya dɔ dewje te, a esese ndɔn jise kara ɔruje ne ne-koto le ang.

⁴⁷ Kem-to-ndoo a to lese, mba aw ddaje dɔbare nje-kilaje mber-tar le Lubba, dede ke kasese njaa a tɔljede. ⁴⁸ E-toje to nje-tar-naji le kasese ngaa e-ndikije go kulaje ke n̂-ddaje, mba dede n̂-tɔlje *nje-kilaje mber-tar le Lubba, a esese aw ddaje dɔ-barede. ⁴⁹ Mba yeenn a Lubba pa ddew kem-kare te laa na: Ma kula nje-kilaje mber-tar ke *nje-kayn̂-kulaje karede. Da kula kemde ndoo ngaa da tɔlde. ⁵⁰ Yeenn bba Lubba a duju ji dewje te ke bbasine mese nje-kilaje mber-tar tɔyn ke n̂-kayn nangê. Unn kute ndɔ te ke Lubba dda dara ke nange. ⁵¹ A kunn kute mese Abel te ndereng mese Jakari te ke n̂-tɔle horo *bann te ke tɔku key-polo-Lubba te le *Jiipije. Tɔkɔɔ mpa marese, Lubba a duju mesede ji dewje te ke bbasine. ⁵² Kem-to-ndoo a ddase, esee *nje-kɔruje gel-ndu, mba e-tɔje ddew dɔ ne-gere te. Esese njaa kara andeje lo ne-gere te le ang ngaa ɔkuje ddew dewje ke ndikije ta kande.» ⁵³ Kake Jeju in me key te le tee a, *nje-kɔruje gel-ndu ke *Parijiyenje unnje kutu kubbaeje ke singa singa ngaa dare n̂-pa tar wɔju dɔ neje dang dang. ⁵⁴ N-ddeeje, ta sange ddew kunda tar dɔe te ddew tar te ke tae te.

12

Jeju are ndeje nje-njaje goe te kare disije ke bbel ang

¹ Me kare teenn njaa, dewje mɔɔnje naa banya banya ngaa daw mɔɔynje gɔl naa. Jeju pa tar ke nje-njaje goe te dɔngɔr na: « E-ngemje rɔse ddew *wum* Parijiyenje ke to ngem. ² Ne tɔyn

ke iya rœ a tee ke ddaka. Ne ke n̂-dda lo-kiyae te a dewje a gereje. ³ Mbata yeenn a, tarje toyn ke a paje me til te, da koo tare dan̂-kara. Ne ke e-paje mbi dew te bbengere key te a da kila ne mber lum dō key te. ⁴ M-pa marese, ese nje-buwa-kuraje lem e-bbelje dewje ke a tōlje da-rōse ang, mba da kaseje ta dda mare ne dang goe te ang ngaa. ⁵ Ma tōjuse dew ke maji kare e-bbeleje. E-bbelje dew ke bbo tōl dew mbaan, isi ke ddew mba kilae kem puru te. Tōkōrō maw m-pa marese, ne a maji kare ta e-bbeleje. ⁶ Daw n̂-labbe ngann eelje mi gursu joo ang wa? A me Lubba oy dō mare kara ang. ⁷ Bin dōse kara Lubba tura kōre toyn. Areje bbel ddase ang! Gatese uta gate ngann eelje ke banya. ⁸ M-pa marese, diew ke pa tar naji lem ke ddaka nō gōl dewje te a, Ngonn le dew a kōru tar naji laa nō gōl anjije te le Lubba tō. ⁹ A dew ke mbetem nō gōl dewje te a, ma mbete nō gōl anjije te le Lubba. ¹⁰ Dew ke pa tar le Ngonn le dew maji ang a, Lubba a kōru tar dōe te, a dew ke taji Ndil-me-nda a, Lubba a kōru tar dōe te ang. ¹¹ Toke daw ke se key-mbōn̂-naa te le *Jiipije, nō gōl nje-gange-sariyaje te ke nje-kōn̂-bbeje te a, areje mese sangese dō ddew te ke a kōrije ne naji lese ang. ¹² Mba me kare teenn njaa Ndil-me-nda a tōjuse tar ke a to maji kare ta e-paje.»

Gusu-tar dō nje-ne-kinga te ke eje tar ang

¹³ Mare dew horo dewje te ke banya pa are Jeju na: « Ebbemje, e-pa are ngokōm are n̂-kayn naa ne-ndubba leje.» ¹⁴ Jeju pa are dew le na: « Na bba undam to nje-gange-tar horo se te wase to

nje-kaynse ne wa?» ¹⁵ N-tel ke tar narede na: « E-ngemje ddew lese ke maje ddew bbo ne-kinga te, mba le dew isi dann ne-kinga te kara, na kisi ke tebbe ddew te le ne-kingajeenn ang!» ¹⁶ Jeju pa mare gusu-tar arede na: « Nange ndoo le mare nje-ne-kinga ande ne-kusa nya. ¹⁷ Neje mee te na: Ma dda toke baann wa? Mba me ke lo ke ma mbon ne-ndooje lem ke te ang. ¹⁸ Goe te a, n̄-pa na, ma dda toke be: Ma tin damje lem, ma kuru dam-noroje, ma mbon waa lem toyn ke ne-kingaje lem kungu me te. ¹⁹ Ngaa ma pa kare kewn lem na: Kewn lem, isi ke ne-kingaje mba bbal banya. Uwa roi, usa ke ay bbo ta e-dda ronel. ²⁰ A Lubba pa are na: Mbe! Til te neenn njaa ma koru kewn lei, a neje ke e-gol le a to le na ngaa wa? ²¹ Dew ke mbon ne-kingaje mba tar doe njaa, a no gol Lubba te ne-kinga laa a goto. Dew le to ddew kara baa toke le mbe le to.»

*E-sangeje *Koñ-bbe le Lubba dongor*

²² Goe te a, Jeju pa are nje-njaje goe te na: « Mba yeenn a maw m-pa marese, e-sangeje mese do tebbe te lese woju do ne ke a kusaje ang ddem do rose te mba kubbu ke a kulaje ang ddem. ²³ Mba tebbe to ne ke uta ne-kusa ngaa ro dew uta kubbu. ²⁴ Ooje egaanji: N-dubbujе ne ang ddem, dujaje koo ang ddem, deeje ke lo ngem ne-kusaje lede ang ddem, deeje ke dam ang ddem, a Lubba aw ngemde ke ne-kusa. Gatese uta gate eelje ang wa? ²⁵ Na horose te, ddew sange mee te ase kila goju kare do ndo kisi maji te laa wa? ²⁶ Bbo ne ke ten baa kara aseje ta dda ang a mba ddi bba aw sangeje mese mba

kese neje wa? ²⁷ Ooje ddew ke ndijaje ke mû aw nduje ne: N-ddaje kula ang ddem, dujuje ne ang ddem. M-pa marese, Salemon njaa, ndo ri-bbar te laa kara ula kubbu toke mare kara horode te ang. ²⁸ Bbo Lubba dda kura ro mu te ke to me ndoije te bbokone ngaa ndo ke bara a da kungu puro a, Lubba a dda ke se kare uta ang wa? Esee dewje ke koo-me-te lese to ngaji. ²⁹ A esese, e-sangeje ne ke a kusaje ang ddem, ne ke a kayje ang ddem ta areje mese sangese ang to. ³⁰ Mba nejeenn toyn dewje ke nange ne ke gereje Lubba ang a aw sangeje: A Bosese gere ne ke duse. ³¹ E-sangeje Kon-bbe laa dongor, a na karese nejeenn toyn doe te. ³² Areje bbel ddase ang, esee ne-kuulje ke banya ang, mba Bosese oo maji ta karese Kon-bbe le. ³³ E-labbeje neje lese bbo areje dangeteje to ne-kare-baa. Uruje bbol ke a ngisi ang, mba kungu ne-kingaje lese ke a tunga ndo kara ang darâ, lo te ke gol nje-bbokoje a koru ang ddem sololoje ke nje-tuju-neje a teeje te ang ddem. ³⁴ Mba lo ke ne-kinga lei to te a mei a to te to.»

Nje-kula ke dda kula laa ke dogole

³⁵ « Arje perere, uwaje bberse ke endar. Areje puru lambe lese oy ang. ³⁶ Esese, maji kare e-toje toke mare le dewje ke aw ngebbeje kare ta ebbedede in lo *kusu-taa-naa te ddee a unda takey a, doruje ke ngoru dareje. ³⁷ Koko isi ke nje-kulaje ke ebbedede a tee kingade do bbi te ang. Tokoro m-pa marese, na kula kubbu kula laa, na kare disije ta tablete te ngaa na ddee ngosi mba dda ke de. ³⁸ Le n-tel kare teke lo mongu wase ke no le kuran-ke-ta-kara a ningade toke baann!

Koko ee ke de. ³⁹ Maji kare e-gereje to, toke nje-key gere kare ke nje-bboko a ddee ne a, na ngem ta lo bbo na kinya ddew kare n̂-mbutu key laa ang. ⁴⁰ Esese kara areje dɔ gɔlse te, mba Ngonn le dew a ddee ke kare ke a kundaje mese dɔe te ang.» ⁴¹ Piyar ilae te na: « Ebbemje, jeje a e-pa gusu-tar neenn areje wase dewje tɔyn wa?» ⁴² *Ebbe-dewje le tel ke tar are na: « Na to *nje-ngem-ne ke to gate gate ngaa to nje-kem-kare wa? Dew ke ebbeeje a kinya nje-kulaje laa jia te kare n̂-kaynde ne-kusa ke kare ke kare. ⁴³ Koko ee ke nje-kula le ke ebbeeje tel a, a kingae dɔ kula te toke baann! ⁴⁴ Tar ke tɔkɔɔ m-pa marese, na kinya ne-kingaje laa tɔyn me jia te. ⁴⁵ A bbo nje-kula le pa mee te na: Ebbemje a ddee njange ang bbay. Ngaa nuru dɔ nje-kulaje te ke dingaw ke nje ke dene naw n̂-tundade, nusa ne ngaa nay ne nare ddae. ⁴⁶ Ebbe nje-kula le a ddee ndɔ te ke nje-kula le unda mee dɔe te ang ddem, ke kare ke na gere ang ddem. Na tukae jakata jakata ngaa na kare ninga kuka laa ddew kara baa ke dewje ke toje gate gate ang. ⁴⁷ Nje-kula ke gere ne ke me ebbeeje ndiki bba gɔl ne ang ngaa dda ne ke me ebbeeje ndiki ang a, a kinga kunda ke bo nya. ⁴⁸ A nje-kula ke gere ne ke me ebbeeje ndiki ang a dda ne ke ase kunda a da kundae ngaji baa. Da duju ne bo nya ji dew te ke dare ne ke bo nya ngaa dew ke dinya ne jia te nya a da duje ne nya.

Jeju ddee mba kila tar-kayn̂-naa horo dewje te

⁴⁹ M-ddee ta kila puru dɔ nange te. A m-ndiki nya kare puru le ɔn ngaa. ⁵⁰ Mare batem ke da ddam to. Mem a kar kekere ndereng ndɔ ke

batem le a ddee ne ke tɔkɔɔ. ⁵¹ Ejeje to m-ddee ta kare *ddekeke to horo dewje ke dɔ nange te wa? Baann ang. M-pa marese, m-ddee ke tar kayn-naa. ⁵² Mba unn kute bbokone, bbo dewje mi isije me key te a da kayje naa, nje ke muta a mbete nje ke joo ngaa nje ke joo a mbete nje ke muta. ⁵³ Bɔ a mbete ngonne ke dingaw ngaa ngonnn ke dingaw a mbete bɔeje, kɔn a mbete ngonne ke dene ngaa ngonnn ke dene a mbete kɔenje, kɔn ngonnje a mbete dene le ngonne ngaa dene le ngonnn a mbete mumeje ke dene.»

Maji ta gere neje ke aw nday me ndɔje te neenn

⁵⁴ Jezu tel n-pa nare dewje ke banya na: « Bbo ndɔ ke ooje ndi il lo kande te le kare a, e-paje na: Ndi aw ddee a ndi le ddee. ⁵⁵ Ngaa ndɔ ke ooje yel ke dagoo aw ula a, e-paje na: Lo a nunga a, tɔkɔɔ lo nunga. ⁵⁶ Nje-ngemje, e-gereje ne ke a ddee dɔ nange te ke me dara te a toke baann bba e-gereje neje ke me ndɔje te neenn ang wa? ⁵⁷ Mbata ddi bba esese ke da-rɔse njaa e-gereje ne ke to gate gate ang wa? ⁵⁸ Toke aw aw ke dew ke ee saa ke tar ke nɔ gɔl nje-gange-sariya te a e-nayje ddew-bô bbay a, e-gɔl saa tar are nɔru tar dɔi te, mba n-tee sei nɔ gɔl nje-gange-sariya te a, nje-gange-sariya a kilai me ji mbamba te ngaa mbamba a kilai key-kula te. ⁵⁹ M-pa mari, a kuka ndereng kese gursu kara a nayn ang bba a tee me key-kula te le.»

13

Jeju bbar dewje kare n-turuje ddew lede

¹ Kare teenn, mare dewje ddeeje paje areje Jeju tar le dewje ke Galile ke Pilate pole mesede ke mese daje lede ke n̄-ddeeje ne ta kare to *ne-polo Lubba. ² N̄-tel ke tar narede na: « Ejeje to dewje ke Galile ke Pilate tolde le a toje to nje-ne-ddaje ke maji ang utaje kese dewje ke Galile toyn wa? Mba yeenn a dooje ne ndoo toke baann wa? ³ Toke baann ang, m-pa marese: Bbo e-turuje ddew lese ang a, a koyje toyn toke baann to. ⁴ Wase, dewje d̄oku gire jijoo ke key ke ndew ke Silowe oso dode te tolde le, dede bba n̄-ddaje maji ang dutaje kese dewje ke Jurusalam toyn wa? ⁵ Toke baann ang, m-pa marese: Bbo e-turuje ddew lese ang a, a koyje toyn toke baann to.»

*Gusu-tar d̄o *kake tungu te ke ande ang*

⁶ N̄-pa gusu-tar neenn narede to: « Mare dingaw dubbu tungu* me ndoo te laa * Naw ta kuja kande tungu le a ninga ang. ⁷ Ngaa, n̄-pa nare nje-kula laa na: Dda bbal muta ngaa, a m-ddee ta kuja kande tungu* neenn a, minga ang. † E-tukae ke ddang na naw taa lo baa. ⁸ Nje-kula le tel ke tar are na: Ebbemje, inyae welne bbay. Ma kuru buwa guku ne ḡole ngaa ma kungu sin daje koye te, ⁹ se kaal a na kande wa. Baann ang bba ta are m-tukae.»

Jeju ɔru r̄o-to r̄o mare dene te ke debbe r̄oe oy

¹⁰ Mare *nd̄o-kuwa-r̄o le *Jiipije, Jeju aw toju ne me mare key-mb̄oñ-naa te lede. ¹¹ Mare dene

* **13:6** 13.6 Kake ke daw n̄-bbar ke tar endar nda na figue.

† **13:7** 13.7 Oo 13.6 ke tar ke gele te.

ke ndil ke maji ang tuju debbe rœ dda bbal doku gire jijoo ee me key teenn. Ndil le dduke are ninga ddew ngaji ta ndoju rœ ang. ¹² Jeju ooe ngaa pa are na: « Dene dori ta rō-to te lei ke ddang.» ¹³ Ngaa nila jia dœ te, a kare teenn njaa, n̂-ndoju rœ ke maje ngaa nosu gaji Lubba. ¹⁴ A dew ke on dō key-mbōn-naa le rœ nele ang, mba Jeju oru rō-to ke *ndo-kuwa-rō. Ngaa, n̂-pa nare dewje ke banya le na: « Jisi ke ndo misan ta dda ne kula. E-ddeeje are dore rō-toje lese me ndoje teenn, bbo e-ddeeje ke *ndo-kuwa-rō ang.» ¹⁵ *Ebbe-dewje tel ke tar are na: « Nje-ngemje! Esese kara kara tōyn, *ndo-kuwa-rō a e-tutuje daje lese lo ne-kusa te awje ke de areje dayje maann ang wa? ¹⁶ Ngaa dene neenn ke to ngonn le Abaraham a Esu tœ bbal doku gire jijoo bbokone, to maji ta tute ke *ndo-kuwa-rō ang wa?» ¹⁷ Kake Jeju aw pa tar baann a, nje-baanji laa tōyn rōde wul. A dewje ke banya le rōde nelde ddew neje te ke bo ke Jeju aw dda.

Gusu-tar dō kande kake te ke ria na mutarde, ke dō wum te

¹⁸ Jeju pa na: « Kōn-bbe le Lubba unda rō ddi wa? Ma kunne kōju ne ddi wa? ¹⁹ To ddew kara baa ke kande kake ke ten ke ria na mutarde ke dew dubbu me ndō te laa. Tee ngaa n̂-ddee bbuka kake are eelje ke darâ ddaje key lede me bar-kemeje te.» ²⁰ N̂-pa bbay na: « Ddi a ma kunn kōju ne *Kōn-bbe le Lubba wa? ²¹ To ddew kara baa ke wum ke dene unn ungu me nduju te ke dōju ka te muta bba bōkōlo ne are in tōyn.»

*Andeje me *Kōn-bbe te le Lubba ke ta-key te ten*

²² Jeju tɔy me tɔku bbeje te ke me ngann bbeje te aw tɔju ne aw ne er ke Jurusalam. ²³ Mare dew pa are na: « Ebbemje, dewje kara kara baa a, a kingaje kaji wa?» N-tel ke tar narede na: ²⁴ « E-ddaje singa, andeje ke ta-key ke ten. Mba, m-pa marese: Dewje nya a sangeje ddew ta kande. A da kaseje ang. ²⁵ Bbo nje-key in taar utu ta-key a, a naynje ddaka, a bbo unnje kutu kunda ta-key ta pa na: Ebbejeje, ɔru ta-key areje! A na tel ke tar karese na: M-gere lo ke inje te ang. ²⁶ Ngaa, a kunnje kutu pa na: Jusa ngaa jay ne kemi te ddem, e-tɔju ne dewje dɔ ddewje te leje ddem. ²⁷ A na tel ke tar karese na: M-gere lo ke inje te ang. ɔtuje ke ddang mbɔrum te, esese tɔyn ke e-ddaje ne ke ke maje ang. ²⁸ Lo teenn, a nɔje ngaa a ngerje ngangese, kare te ke a kooje Abaraham ke Ijake, ke Jakobbo, ke nje-kilaje mber-tar tɔyn me *Bbe-kɔn te le Lubba, a dilase ddaka. ²⁹ Dewje a kinje lo kande te le nayn ke lo kande te le kare. Da kinje beer ddem, dagoo ddem ngaa da kisije ta tabele te me *Bbe-kɔn te le Lubba. ³⁰ Ngaa, mare dewje ke toje to dewje ke guku, a ddeeje to dewje ke dɔngɔr. A dewje ke dɔngɔr, a ddeeje to dewje ke guku.»

Jeju aw aw er ke Jurusalam

³¹ Kare teenn, mare *Parijiyenje awje ngosi ke Jeju paje areje na: « ɔtu lo te neenn ke ddang mba *Erode ndiki ta tɔli.» ³² N-tel ke tar narede na: « Aw paje areje mula le toke be: Noo, maw m-tubba ndilje ke maji ang ngaa ma kɔru rɔ-to rɔ dewje te bbokone ke bara. Ndɔ muta laa

a, kula lem a nunga ngaa. ³³ A maji kare m-nja bbokone, ke bara, ke nuna. Mba maji kare *nje-kila mber-tar le Lubba oy lo te ke ddang ke Jurusalam ang. ³⁴ Dewje ke Jurusalam, dewje ke Jurusalam! Esese ke aw tolje nje-kila mber-tarje le Lubba ngaa aw tilaje dewje ke Lubba ulade arese ke er. M-ndiki nya ta mbonse toke kôn-kunja aw mbon nganne koy bake te, a e-ndikije ang. ³⁵ Ooje: Ma kinya key lese karese. A m-pa marese: A koomje ang sar ndo te ke a paje na: *Ebbe-dewje bbar Tar ke Maji do dew te ke ddee ke ria.»

14

*Jeju oru ro-to ro mare dew te ke *ndo-kuwa-ro*

¹ Mare *ndo-kuwa-ro Jeju ande me key te le mare toku-mbay le *Parijiyenje ta kusa ne, ² a kemde toyn to ke doe te. A mare dingaw ke mee ti are noe te. ³ Jeju pa tar are *nje-koruje gel-ndu ke *Parijiyenje le na: « *Ndu are ddew dew ta koru ro-to ke *ndo-kuwa-ro wase *ndu are ddew ang wa?» ⁴ Dilaeje te ang ngaa nuwa nje-ro-to le noru ro-to laa ngaa nare notu. ⁵ Goe te a, n-pa narede na: « Na horose te neenn bbo ngonne wase mange laa tee oso me buwa-maann te ke *ndo-kuwa-ro a na kore ke toke ndoe teenn njaa ang wa?» ⁶ A dingaje ddew kara ta tel ke tar doe te ang.

Gusu-tar do lo-kisi te ke kete

⁷ Goe te a, Jeju pa gusu-tar are dewje ke toku-mbay le *Parijiyenje bbarde, mba noo ddew ke daw duwaje ne lo-kisi ke kete ngaa, n-pa narede

na: ⁸ « Toke mare dew bbari *kusu-taa-naa te a, aw uwa lo-kisi ke kete ang. Mba bbo n̂-bbar mare dew ke bo utai tɔ, ⁹ ngaa dew ke bbarse le ddee na: Inya lo-kisi are a, rɔ-kul a ddai ta kaw kisi lo te ke guku. ¹⁰ A, toke n̂-bbari a, aw uwa lo-kisi ke guku, ta bbo nje-bbari le ddee a pa na: Nam, aw isi kete. Yeenn a to ne kosu gaji kem dewje te toyn ke a kisije ta ne-kusa te sei. ¹¹ Tɔkɔɔ, dew ke dda rɔe bo a da dda kare n̂-ddee ten baa. A dew ke dda rɔe ten, a da dda kare n̂-ddee bo.» ¹² Jeju pa are dew ke bbare le tɔ na: « Bbo e-bbar dewje ke ne-kusa ke bo a, e-bbar nje-buwa-kuraje lei ang, ngakɔinje ang, nje-ke-lei ang, nje-nin̂-key marije ke toje nje-ne-kingaje ang, mba da ddaje ne-kusa bbarije ne tɔ. Yeenn a toju to inga kuka lei mban. ¹³ A bbo e-dda ne-kusa ke bo a, e-bbar nje-ndooje, nje ke jide wase gɔlde tuju, nje-meteje ke nje-kem-toje. ¹⁴ A, a kisi ke rɔ-nel mba dingaje ne ta kukai ne ang. A kinga kuka lei ndɔ kin te le nje-yoje ke gate gate.»

*Gusu-tar dɔ dewje te ke n̂-bbarde tɔku *kusu te*

¹⁵ Mare dew horo nje ke isije ta ne-kusa te oo tarjeenn le a, pa are Jeju na: « Koko ee ke dew ke a kinga ne-kusa laa me *Bbe-kɔn te le Lubba.» ¹⁶ Ngaa Jeju ilae te na: « Mare dew dda tɔku *kusu ngaa bbar dewje toke banya. ¹⁷ Kare ne-kusa le ase a, nula nje-kula laa nare dewje ke n̂-bbarde le na: E-ddeeje mba ne toyn to ngɔsi ngaa. ¹⁸ A dewje le kara kara toyn na nuwaje gɔle, ningaje ddew ta ddee ang. Dew ke dɔngɔr na: M-ndoko ndɔɔ a ma kaw koo bba. Muwa goli ɔru tar dɔm te. ¹⁹ Mare pa na: M-ndoko mangeje

doku, are m-ndiki ta nade. Muwa goli oru tar dom te. ²⁰ Mare bbay pa na: M-taa dene bbasine bbay are minga ddew ta ddee ang. ²¹ Toke nje-kula le tel a, ndaji tarjeenn le are ebbeye. A wungu on nje-key le ngaa pa are nje-kula laa na: Aw njange lo te ke dewje banya ke te, ke do ddewje te ke toku bbe te neenn, bbo e-ddee ke nje-ndooje, ke nje ke jide wase golde tuju, nje-kem-toje, ke nje-meteje lo te neenn. ²² Nje-kula le pa na: Ebbemje, m-dda ne ke ndui pa le mban, a kese lo nayn baa bbay. ²³ Ngaa ebbe nje-kula le pa are na: Aw go ngann ddewje te ke go ndokoje uwa dewje ke singa are dandeje key are ta me key lem ddusu. ²⁴ Mba m-pa marese: Ne-kusa lem a koru ta dew kara horo dede te ke m-bbarde a n-ddeeje ang.»

Ddew kunn go Jeju

²⁵ Dewje ke banya banya aw njaje ddew-bô ke Jeju ngaa n-turu rœe a n-pa narede na: ²⁶ « Toke dew ddee rom te a maji kare n-mbete bojeje ke koenje, ke dene laa, ke nganne, ke ngakoenje, ke ngakon-naneje, ke tebbe laa. A bbo n-dda baann ang a, na to nje-nja gom te ang. ²⁷ Ngaa dew ke oto kake-dese laa ang ngaa unn gom ang a, a to nje-nja gom te ang. ²⁸ Mba na horose te, bbo na ta dda toku key a, nisi nangê kete n-tura kor ne ke na tuju noo se nisi ke ne ase ta nunga ne key le bba nunn kutu dda key ang wa? ²⁹ Mba toke nungu gol-key le nangê a bbo nase ta nunga ang a dewje toyn ke a kooje key le a kokoje ngaa a paje na: ³⁰ Dew neenn unn kutu dda key a ase ta dda nunga ang! ³¹ A se toku-mbay-bbe ke dda

bba bbo aw ta dda ddo ke dewje laa doro doku ke mare toku-mbay ke ee ke dewje laa doro dojoo a, a kisi nangê kuwa doe koo kete se nisi ke singa ta dda ddo le bba naw ang wa? ³² Bbo noo to singa ne ase ang ngaa nje-mare le nayn ddew ew bbay a, nula dew nare ta duje ne ke daseje ta dda bba kare me-wul-lom tel horode te. ³³ Yeenn a, dew ke horose te ke mbete neje laa toyn ang, a to nje-nja gom te ang. ³⁴ Kate to ne ke maji. A bbo kate tel neel ang ngaa a, ddi bba dew a dda ke kate le bba a teel nel bbay wa? ³⁵ N-to maji mba nange ang ddem, mba ndoo ang ddem to. Dungu koro. Dew ke ee ke mbi ta koo ne tar a oo!»

15

Gusu-tar do bate te ke do nare te ke nayn

¹ Nje-taaje nare *lambo toyn ke nje-ne-ddaje ke maji ang ddeeje ngosi ke Jeju ta koo tar laa. ² *Parijiyenje ke *nje-koruje gel-ndu aw nyuruje ngaa n-paje na: « Dew neenn taa nje-ne-ddaje ke maji ang ke roe te ngaa usa ne ke de.» ³ A Jeju pa gusu-tar neenn arede na: ⁴ « Dew ke dda horose te neenn, bbo ee ke bateje dooku a mare kara nayn a inya keseje ke dojikara gire jikara me mu te mba ndole gol ne ke n-nayn le ndereng mba kingae bba ang wa? ⁵ Toke ningae a nilae do bake te ke koko. ⁶ Kake n-tel key a, n-bbar nje-buwa-kuraje laa ke nje-nin-n-key mareje n-pa narede na: E-ddaje sem ro-nel, mba minga bate lem ke nayn le. ⁷ Ddew kara baa m-pa marese, ro-nel ke a to darâ, mba nje-ne-dda ke maji ang kara ke turu ddew laa a kuta ro-nel ke to mba

dewje ke gate gate dojikara gire jikara ke mal turu ddew lede ddade ang. ⁸ Wase: dene ke dda bba ee ke *kande nare doku ngaa mare kara nayn a, ila puru *lambe te ang ddem, uta me key laa ang ddem ngaa sange ke maje ndereng inga nare le bba ang wa? ⁹ Toke ninga *kandena-re le mbaan, n̂-bbar nje-buwa-mandeje laa ke nje-nin̂-key mareje ngaa n̂-pa na: E-ddaje sem rɔ-nel mba minga *kande-nare lem ke nayn le. ¹⁰ Ddew kara baa, m-pa marese, rɔ-nel to nya horo anjije te le Lubba mba nje-ne-dda ke maji ang kara ke turu ddew laa.»

Gusu-tar do ngonn ke nje-ne-tuju te

¹¹ Jeju pa bbay na: « Mare dingaw ee ke ngannje ke dingaw joo. ¹² Ye ke mbate pa are boeje na: Boy, arem ne-ndubba ke to woju dom. Ngaa bodede kaynde ne-kinga laa. ¹³ Dda ndo ngaji goe te a, ngonn ke mbate le mbon ne-kingaje laa toyn ngaa aw ne mare bbe te ke ew. Keteenn, n̂-tuju ne-kinga laa ddew kula-ddaje te ke maji ang. ¹⁴ Kake n̂-tuju ne-kinga laa toyn a, tɔku bbo oso bbe teenn le ngaa ne unn kutu ta due. ¹⁵ Naw nayn ke mare ngonn nje-bbe le. Ngonn nje-bbe le ulae me ndooje te kare nul bereje. ¹⁶ N-ndiki ta kusa ne-kusaje le bereje le kare mee ndann a dew kara are ang. ¹⁷ Neje mee te ngaa n̂-pa na: Nje-kulaje banya aw usaje ne ke maje key le bomje a ema, maw moy yo bbo lo te ke neenn! ¹⁸ Ma kin kaw ke rɔ boy te ngaa ma pa kare na: Boy, m-dda ne ke Lubba mbete ke ne ke mei mbete tɔ. ¹⁹ Mase kare e-bbareng ngonni ang ngaa. E-ddam toke le mare

nje-kulaje lei.» ²⁰ Nin taar ngaa naw ke rɔ bɔeje te. Kake n̄-nayn ddew ew bbay a bɔeje le ooe a to ndoo laa, bɔeje le ayn ngoru uwae ke kare te ngaa n̄-to mbia. ²¹ Ngonn le pa are na: « Boy, m-dda ne ke Lubba mbete ke ne ke mei mbete tɔ, mase kare e-bbarem ngonni ang ngaa.» ²² A bɔeje pa are nje-kulaje laa na: « E-ddeeje ke kubbu ke ngal ke kura nya njange ulaeje ngaa ulaje eninga ngonn jia te ke ne-gɔl gɔle te. ²³ E-ddeeje ke ngonn mange ke eme bbo e-tɔleje areje jusaje ngaa n̄-ddaje rɔ-nel. ²⁴ Mba ngonnum ke ooeje neenn oy bba ndol. N̄-nayn bba dingae. Ngaa dunnje kutu dda rɔ-nel.» ²⁵ Kare teenn, ngonne ke to dere nayn ndɔɔ. Kake naw n̄-tel a n̄-nayn ngɔsi ke key a noo kɔru ne-kem ke kɔru pa. ²⁶ N̄-bbar mare nje-kula n̄-duje tar dɔ neje te ke aw toje. ²⁷ Nje-kula le pa are na: « Ngokɔin tel a bɔije tɔl ngonn mange ke eme, mbata n̄-tel ke rɔ ke maji.» ²⁸ Wungu ɔen are n̄-mbete ta kande key. Bɔeje tee ngaa duje nya kare ta nande key. ²⁹ A nila bɔeje te na: « Oo, m-dda sei kula bbal banya ngaa, m-mbete tai ndɔ kara ang. Ngonn benya be kara arem m-dda ne ne-kusa m-bbar ne nje-buwa-kuraje lem ndɔ kara ang. ³⁰ A ngonni neenn ke tuju ne-kinga lei tɔyn dɔ dene nje-kayaje te le a ddee a, e-tɔl ngonn mange ke eme are wa!» ³¹ Bɔeje pa are na: « Ngonnum, ei, ee rɔm te neenn ke ndɔ tɔyn, are neje lem tɔyn to neje lei. ³² Are to maji ta dda rɔ-nel, mba ngokɔin neenn oy bba ndol. N̄-nayn bba dingae.»

Nje-kula ke to gate gate ang

¹ Jeju pa are nje-njaje goe te bbay na: « Mare dew ke inga ne nya ee ke mare *nje-ngem-ne laa. Dewje paje are dew le na *nje-ngem-ne le aw tuju neje laa. ² Ñ-bbar *nje-ngem-ne le ngaa ñ-pa nare na: Tar ddi a maw moo doi teenn wa? E-tura go neje ke aw ngem le are moo, mba a kase ngem ne lem ang ngaa. ³ *Nje-ngem-ne le pa mee te na: Ebbemje a ta korum ta neje te laa neenn, ddi a ma dda wa? Minga singa ta ndoo ang ngaa nekoy to ro-kul lem nya. ⁴ M-gere ne ke ma dda, kare bbo ñ-tubbam ta neje te laa a, mare dewje taamje ke key lede. ⁵ Nare ñ-bbar dewje kara kara toyn ke bbange le ebbeeje to dode te ngaa ñ-pa nare dew ke dongor na: Baann a a tel ne kare ebbemje wa? ⁶ Nilae te na: Ma tel ke ubbu ku te ke bo dodo ku. Ngaa *nje-ngem-ne le pa are na: E-taa maketuru bbange bbo ta isi nangê ke toke e-dda kore to domi. ⁷ Ñ-pa nare mare bbay na: A ei, baann a a tel ne waa? Nilae te na: Ma tel ke waa bbol dodo ku. Ngaa ñ-pa nare na: E-taa maketuru bbange lei bbo ta e-dda to kore dojijoo. ⁸ Ebbe nje-ngem-neje ke to gate gate ang le osu gaje, mba *nje-ngem-ne le dda ne ke kem-kare. Mbata dewje ke bbasine ddaje ne ke kem-kare ddew te le ngann maredeje uta ngann lo-kareje le Lubba ke eeje me lo-kare te.»

Dew a kase dda ke Lubba ddem ke ne-kinga ddem ang

⁹ « A ema, m-pa marese: Uwaje buwa-kura ke dewje ke nare bukuru, mba kare ndo ke nare le goto jise te a, ñ-taase ke key ke a to ke ndo ke ndo.

¹⁰ Dew ke dda ne ke ten ke dɔgole, dda ne ke bo ke dɔgole tɔ ngaa dew ke to gate gate ddew ne te ke ten ang, to gate gate ddew ne te ke bo ang tɔ. ¹¹ Bbo e-ddaje ne ke dɔgole ke nare bukuru ang a, na a kinya ne-kinga ke tɔkɔɔ jise te wa? ¹² Ngaa bbo e-ddaje ne ke dɔgole ang ke ne-kinga ke to le dew a, na a karese ne ke to lese wa? ¹³ Nje-kula kara ase dda kula kɔ dewje te joo ang, mba na mbete mare kara a na ndiki mare kara, wase na kunn rɔe kare mare kara a na dabbe mare ke kara. Aseje ta dda ke Lubba ddem ke ne-kinga ddem ang.»

Jeju are mare ndejeje dang dang

¹⁴ *Parijiyenje ke ndikije nare nya ooje tar-jeenn le tɔyn a aw kokoje Jeju. ¹⁵ Jeju pa arede na: « E sese aw ddaje rɔse to dewje ke gate gate kem dewje te. A Lubba gere mese, mba ne ke dewje ooje bo kemde te, to ne ke maji ang nya kem Lubba te. ¹⁶ *Ndu le Moyije ke tar le nje-kilaje mber-tar le Lubba toje ndereng ndɔ te le Jan. Unn kute ndɔe teenn daw n̂-pa tar *Kɔn̂-bbe le Lubba to Tar ke Maji dare dewje, a na na kara aw dda singa mba kande ke te. ¹⁷ To ngeng ang ta kare dara ke nange ndayje, a to ngeng nya kare mbita gɔl maketuru *ndu kara oso nangê. ¹⁸ Dew ke tubbae dene laa a taa mare, dda lo-to-majang ngaa dew ke taa dene ke ngaweje tubbae dda lo-to-majang tɔ.»

Tar le nje-ne-kinga de ke nje-ndoo Lajar

¹⁹ Jeju pa bbay na: « Mare dew ke to nje-ne-kinga ngaa aw ula kubbu nare ee teenn. Ndɔ kara kara tɔyn dingaw le aw usa ne ke dɔ-bo.

²⁰ Mare nje-ndoo ke røe to do jamani jamani, ria na Lajar to ta-ddew-key te le nje-ne-kinga le. ²¹ N-ndiki ta kusa buru ne-kusaje ke aw gaynje kò tabele te le nje-ne-kinga le, a dœe te bbay bisije ddeeje aw tœonnje doje laa. ²² Nje-ndoo le oy ngaa anjije unaeje awje saa dœ ji Abaraham te. Nje-ne-kinga le oy tœ ngaa n̂-dubbe. ²³ Kem-to-ndoo aw ddae lo te le nje-yoje ngaa nunn keme a noo Abaraham ddew ew ngaa noo Lajar ar dœ ji Abaraham te. ²⁴ Nuru eki na: Bœy Abaraham, oo kem-to-ndoo lem! Ula Lajar are ula ndœn̂-jia maann te ila ndœm te are wul, mba kem-to-ndoo aw ddam kem puru te neenn. ²⁵ Abaraham ilae te na: Ngonnum ole mei to inga neje ke maji ndœ kisi ke tebbe te lei, a Lajar inga wungu ndœ kisi ke tebbe te laa. Bbasine Lubba bœru maann̂-nœ keme te lo te neenn, a ei, kem-to-ndoo aw ddaï. ²⁶ Dœe teenn tœyn, mare tœku buwa to horoje te ke esese, mba kare dewje ke ndikije ta kinje neenn kaw er ke rœse te a aseje ta kaw ang ddem, ta kare dew ase kin rœse te nu ddee er ke rœje te ang ddem. ²⁷ Nje-ne-kinga le na: Yeenn a m-duji bœy, kare ula Lajar key le bœmje, ²⁸ mba mee ke ngakœmje ke dingaw mi. Maji kare naw n̂-ndejede nare n̂-ddeeje lo kem-to-ndoo te neenn ang ngaa. ²⁹ Abaraham ila te na: *Ndu le Moyije ke tar le nje-kilaje mber-tar le Lubba to horode te. Maji kare dooje tar lede! ³⁰ Ngaa nje-ne-kinga le pa na: Baann ang bœy Abaraham, a bbo dew in horo nje-yoje te aw rœde te a, da turuje ddew lede. ³¹ Ngaa Abaraham le pa are na: Bbo dooje tar *ndu le Moyije ke tar le nje-kilaje mber-tar le Lubba ang, a le mare dew in horo nje-yoje te

kara da kooje tar laa ang to.»

17

Ne ke a dda kare dew oso

¹ Jezu pa are nje-njaje goe te na: « Ne ke a dda kare dew oso me *majang te a to ke ndo toyn, a kem-to-ndoo a dda dew ke a dda kare mare dewje osoje me *majang te. ² Ta to ne ke oy gose te kilae me ba te maji nya uta kare n-dda nare ngonn kara horo ngann mareje te oso me *majang te. ³ Aaje rose! Toke ngokoin dda *majang a, e-ndange a bbo n-turu ddew laa a oru tar doe te. ⁴ A bbo me ndo te ke kara baa njaa n-dda sei *majang gol siri ngaa n-tel roi te gol siri to ta pa kari na: M-turu ddew lem a, oru tar doe te.»

Tar koo-me-te

⁵ Nje-kayn-kulaje paje are *Ebbe-dewje na: « E-dda are koo-me-te leje bo.» ⁶ Ngaa *Ebbe-dewje le pa na: « Bbo koo-me-te lese to ngaji toke mare le kande mutarde ke ten, a bbo e-paje areje kake neenn na: Oru ke ngirai bbo aw e-maa roi ba a, na koo tase.

Gusu-tar do nje-kula te ke kari baa

⁷ Dew ke dda horose te, bbo ee ke nje-kula ke aw ndo wase aw ngem ne-kuulje a kare te ke nin mu n-tel a, a pa kare nje-kula laa na: E-ddee isi ta ne-kusa te kem naa te neenn wa? ⁸ Baann ang, na pa kare nje-kula laa na: E-dda ne-kusa ke lo kul te arem, ula kubbu ke maji bbo e-dda sem ndereng arem musa ne ke may ne bba ta goe te a usa ne ke ay ne. ⁹ Na tel kare wooyo nje-kula le

wɔju dɔ kula ke n̂-dda ke turu ndue wa? ¹⁰ Esese, ddew kara baa, toke e-ddaje ne tɔyn turu ndu te ke darese a e-paje na: N-toje to nje-kulaje ke kari baa, n̂-dda ne ke to tar leje ta dda.»

Jeju ɔru rɔ-to banji rɔ dewje te dɔku

¹¹ Kaw le Jeju ke Jurusalam a, n̂-nday horo nange te ke Samari ke Galile. ¹² Naw nande me mare bbe te a, nje-banjije dɔku ddeeje ke rɔe te ¹³ ngaa areje ddew ew, n̂-paje tar ke taar na: « Jeju, Nje-ne-toju, oo kem-to-ndoo leje!» ¹⁴ Jeju oode a pa arede na: « Aw tojuje rɔse nje-poloje Lubba.» Ngaa, kake daw dawje a rɔde tel ddee maji. ¹⁵ Mare kara horode te oo to rɔe ddee maji a uru tel ngaa ɔsu gaji Lubba ke taar. ¹⁶ Noso nangê, n̂-debbe keme nangê nɔ gɔl Jeju te ngaa nare wooyo. N̂-to dew ke Samari. ¹⁷ Jeju pa na: « Nje-banjije ke dɔku tɔyn a rɔde ddee maji ang wa? Dede ke jikara deeje dda wa? ¹⁸ Bbaye njaa to nje-mba neenn a tel ddee ngaa piti Lubba wa?» ¹⁹ Goe te a n̂-pa nare na: « In taar, aw lo lei, koo-me-te lei aji mban!»

*Ne-toju wɔju dɔ *Kɔn̂-bbe le Lubba*

²⁰ *Parijiyenje dujuje Jeju mba gere kare ke *Kɔn̂-bbe le Lubba a ddee ne a, nilade te na: « *Kɔn̂-bbe le Lubba a ddee toke mare le ne ke kem dew a koo ang. ²¹ Dewje a paje na: Ooje nee neenn, wase nee yonn ang: Mba ooje, *Kɔn̂-bbe le Lubba ee horose te.» ²² Ngaa Jeju pa are nje-njaje goe te na: « Dɔ ndɔje te ke aw ddee, a kisije ke bbo mba koo mare ndɔ kara horo ndɔje te le Ngonn le dew a, a kooje ndɔ le ang. ²³ Da

pa karese na: Nee neenn, nee yoonn. Awje loe te ang ddem aynje ngoru ke loe te ang ddem. ²⁴ Ddew kara baa toke ndi ke teel ngaa ndoko kɔyn dara te ke kara uru er kara. Ndɔ tel le Ngonn le dew a to toke baann tɔ. ²⁵ A dɔngɔr kete maji kare noo ndoo nya ngaa dewje ke bbasine mbeteje bba. ²⁶ Ne ke tee dɔ ndɔ te le Nowe a tee ddew kara baa dɔ ndɔ te le Ngonn le dew. ²⁷ Dewje aw usaje, aw ayje, aw taaje naa, aw areje naa dene ndereng ndɔ te ke Nowe ande me tɔku to te ngaa maann ndi ke bo ddee tɔlde tɔyn. ²⁸ Ndɔ tel le Ngonn le dew a to ddew kara baa ke ne ke to dɔ ndɔ te le Lote. Dewje aw usaje, aw ayje, aw ndokoje ne, aw labbeje ne, aw dubbuje ne, aw ddaje keyje. ²⁹ A ndɔ te ke Lote unda lo tee me bbe te ke Sɔdɔm ke ddang a, puru in darâ gayn nangê toke mare le kɔju* ngaa tɔlde tɔyn. * ³⁰ Neenn a to ddew kara baa ndɔ te ke Ngonn le dew a tɔju rɔe ke ddaka. ³¹ Dɔ ndɔe teenn, dew ke a kisi dɔ key te ngaa neje laa to me key te a ddisi mba koto ang. Dew ke ee me ndɔɔ te, a tel kaw bbe ang. ³² Oleje mese dɔ dene te le Lote. ³³ Dew ke a sange ddew ta ngem tebbe laa a tebbe laa a goto. A dew ke tebbe laa a nayn a tel kinga tebbe laa. ³⁴ M-pa marese, me tile teenn bbo dewje joo toje dɔ tira te kara baa a, da kunn mare kara a da kinya ye ke kara. ³⁵ Deneje joo ke aw uruje ne birî naa te, da kunn mare kara a da kinya ye ke kara. ³⁶ Dingawje joo ke eeje me ndɔɔ

* **17:29** 17.29 Ke tar endar nda daw ñ-bbar na soufre.

te, da kunn mare kara a da kinya ye ke kara. †
 37 Nje-njaje goe te paje are na: « *Ebbe-dewje, lo ke dda bba nejeenn a to ke te wa?» Jeju ilade te na: « Lo ke ninn to ke te a malje a mbonje naa loe te.»

18

Gusu-tar do nje-gange sariya ke to gate gate ang

¹ Jeju pa mare gusu-tar are nje-njaje goe te ta toju to to maji nya ta duju Lubba ke ndoje toyn, ke ro nya ang. ² N̄-pa na: « Nje-gange-sariya ke bbel Lubba ang ddem, oo dewje to ne ang keme te ddem ee mare toku bbe te. ³ Mare dene-ndubba ee me bbe teenn to. Dene-ndubba le ddee roe te gol banya pa are na: E-gange sariya do nje-baan te lem arem. ⁴ Lew baa njaa, n̄-mbete. A goe te a neje mee te na: Tokoro njaa, m-bbel Lubba ang ngaa moo dewje to ne ang kem te. ⁵ A mba dene-ndubba neenn oru urum nya, ma gange sariya laa kare ta ndo ke guku a n̄-tel n̄-ddee n̄-jokum ang ngaa.» ⁶ *Ebbe-dewje ila te na: « Ooje tar pa le nje-gange sariya ke gate gate ang le. ⁷ Yeenn a Lubba a gange sariya le dewje laa ke n̄-mberede, ke aw noje no gole te til ke kare ang wa? Ngaa na ngebbe nya bba na kumade wa? ⁸ M-pa marese, na gange sariya lede ke ngoru baa. A ndo ke Ngonn le dew a tel do nange te a, na kinga dewje ke undaje mede do Lubba te njaa wa?»

† **17:36** 17.36 Tar ke to me mare maketuruje te ke n̄-dda dongor ke jide a goto me mareje te.

Gusu-tar dɔ mare Parijiyen te ke gusu-tar dɔ nje-taa nare-lambo te

⁹ Jeju pa gusu-tar neenn bbay mba dewje ke ooje rɔde to dewje ke gate gate a ooje kese dewje maji ang. ¹⁰ N̄-pa na: « Dewje joo awje key-polo-Lubba te ta duju Lubba. Mare kara to Parijiyen a ye ke kara to nje-taa nare-lambo. ¹¹ Parijiyen le ar taar ngaa duju Lubba wɔju dɔe njaa na: Lubba, mari wooyo mba m-to toke kese dewje ang. Keseje toje to nje-bbokoje, nje-ne-ddaje ke gate gate ang, nje-ddaje lo-to-majang wase m-to toke nje-taa nare-lambo neenn ang. ¹² Maw m-mbete ne-kusa gɔl joo, me ndɔje te ke siri, mare *ne-polo Lubba ddew neje te toyn ke minga. ¹³ A nje-taa nare-lambo le ar ddew ew eje gusu kaa lo ke darâ pin a, unda kare na: Lubba, are mei oso pɔn dɔm te, ema nje-ne-dda ke maji ang. ¹⁴ M-pa marese, nje-taa nare-lambo le tel to dew ke gate gate kem Lubba te ngaa tel key laa, a Parijiyen le tel to dew ke gate gate ang. Mba dew ke ndiki koo rɔe bo a Lubba a dda kare n̄-ddee ten baa ngaa dew ke oo rɔe ten baa a Lubba a dda kare n̄-ddee bo.»

Ngannje ke ngaji ddee rɔ Jeju te

¹⁵ Ngann ngutayje njaa kara dewje aw ddeeje kede rɔ Jeju te ta kare nɔrude. A nje-njaje goe te ooje baann a aw ndangejede. ¹⁶ Jeju are n̄-bbar ngannje le ngaa pa na: « Inyaje ngannje ke ngaji areje ddeeje rɔm te bbo ɔkujede ddew ang, mba *Kɔn̄-bbe le Lubba to mba dewje ke toke lede neenn. ¹⁷ Tar ke tɔkɔrɔ m-pa marese, dew

ke taa *Kõñ-bbe le Lubba toke ngonn kase ang a, a kande me te ang.»

Mare nje-ne-kinga duju tar Jeju

¹⁸ Mare tōku-mbay duju Jeju na: « Nje-ne-tōju ke maji, ddi a ma dda bba ma kinga ne tebbe ke ke ndo ke ndo wa?» ¹⁹ Jeju pa are na: « Mba ddi bba e-bbarem ne to dew ke maji wa? Dew ke maji goto, se Lubba kara baa. ²⁰ E-gere *ndu ke na: E-dda lo-to-majang ang, e-tol dew ang, e-bboko ang, e-pa tar ngem do dew te ang, e-bbel boije ke koinje.» ²¹ Mbay le pa na: « M-ngem *ndujeenn toyn ke kasem baa.» ²² Goe te ke Jeju oo tar laa a pa are na: « Mare ne kara dui bbay. E-labbe ne toyn ke inga bbo e-kayn nare dangeteje a, a kinga ne nya me dara te. Ngaa e-ddee unn gom.» ²³ Kake tōku-mbay le oo tar neenn le a, roe nele ang mba ninga ne nya. ²⁴ Jeju ooe a pa na: « To ngeng nya ke nje-ne-kingaje ta kande me *Bbe-kon te le Lubba. ²⁵ Mba kande le jambal buwa libbi te to ne ke ngeng ang uta kande le nje-ne-kinga me *Kõñ-bbe te le Lubba.» ²⁶ Nje ke aw ooje tar laa le paje na: « Bbo baann a na bba a kase kinga kaji wa?» ²⁷ Jeju ila te na: « Ne ke nya dewje nya Lubba ang.» ²⁸ Piyar pa na: « Oo, jinya neje leje ngaa junn goi.» ²⁹ Jeju pa na: « Tar ke tokoro, m-pa marese, dew ke inya key, ke dene, ke ngakoenje, ke koenje ke boeje wase nganne mbata *Kõñ-bbe le Lubba, ³⁰ na kinga ne nya me ndoje te neenn ddem ngaa na kinga tebbe ke ke ndo ke ndo do ndo te ke guku ddem.»

Jeju pa tar koy laa ke tar kin laa me buwa yo te

³¹ Jeju bbar *nje-kayñ-kulaje laa ke doku gire joo ke rœe te ngaa ñ-pa narede na: « Ooje, jawje ke Jurusalam ngaa neje toyn ke nje-kilaje mber-tar le Lubba ddaje me Maketurute waju do Ngonn le dew a ddee ne ke tokoro. ³² Mba da kilae me ji dewje te ke mbeteje Lubba, dewje a kajeje koko ne, da ddae maji ang, da tibbi nweren doe te. ³³ Da tundae ke ndey ngaa da tole. Ndo muta goe te a na kin me buwa yo te.» ³⁴ Nje-kayñ-kulaje le gereje ne me tar teenn kara ang. Kande tarjeenn le iya rœe ke de. Ñ-gereje ne ke Jeju a ta pa le ang.

Jeju are nje-kem-to ke Jeriko oo lo

³⁵ Toke Jeju ddee ngosi ke Jeriko a, mare nje-kem-to isi mbor ddew te aw koy ne. ³⁶ Noo ndu dewje ke banya ke aw ndayje a ñ-duju ta gere gele. ³⁷ Ñ-pa dare na Jeju ke Najarete a aw nday. ³⁸ Ngaa nje-kem-to le pa ke taar na: « Jeju, Ngonn le Dabbiti, oo kem-to-ndoo lem!» ³⁹ Dewje ke aw njaje kete aw ndangeje kare ta new rœe, a ñ-pa ke tar nya bbay na: « Ngonn le Dabbiti, oo kem-to-ndoo lem!» ⁴⁰ Jeju ar lo kara ngaa unn ndue kare ñ-ddee saa ngaa, toke ñ-ddee saa ngosi a, Jeju duje na: ⁴¹ « Ddi a e-ndiki ta kare m-dda sei wa?» Nilae te na: « Ebbemje, arem m-tel moo lo!» ⁴² Ngaa Jeju pa are na: « E-tel oo lo, koo-me-te lei aji!» ⁴³ Kare teenn njaa ñ-tel noo lo ngaa nunn go Jeju naw nosu ne gaji Lubba. Dewje toyn ke ooje neenn le pitije Lubba.

19

Jase aw sange ddew ta koo Jeju

¹ Jeju ande me bbe te ke Jeriko ngaa aw riya me bbe le. ² Mare dingaw ria na Jase. N-to nje-kɔn dɔ nje-taaje nare-lambo ngaa n̂-to nje-ne-kinga nee me bbe teenn, ³ naw n̂-sange ddew ta koo se Jeju to dew ke baann wa? A ninga ddew ta kooe ang, wɔju dɔ dewje ke banya, mba n̂-to dew-gɔju. ⁴ Nayn ngɔru kete ngaa naal kake ke ria na sikomɔr ta koo Jeju le, mba Jeju a ta nday lo teenn. ⁵ Toke Jeju tee lo teenn le a, aa lo ke taar ngaa pa are na: « Jase e-ddisi ke toke, mba to maji kare misi me key te lei bbokone.» ⁶ Jase ddisi ke toke ngaa taa Jeju ke rɔ-nel. ⁷ Dewje tɔyn ooje baann a, n̂-nyuruje ngaa n̂-paje na: « Naw nisi me key te le nje-ne-dda ke maji ang.» ⁸ A Jase ar nɔ *Ebbe-dewje te pa are na: « Oo, Ebbemje, ma kayn ne-kingaje lem danna kare nje-ndooje, a bbo m-dda ne ke mare dew ddew mare ne te ke dɔgɔle ang a, ma tel ke ne le kare ase gɔl sɔ.» ⁹ Jeju pa are na: « Bbokone Lubba aji dewje ke key neenn, mba Jase to ngonn le Abaraham to. ¹⁰ Mbata Ngonn le dew ddee ta sange dew, ta kaji dew ke nayn.»

Gusu-tar dɔ nje-kulaje te ke muta

¹¹ Toke dewje ke banya aw ooje tar le Jeju le a, n̂-pa mare gusu-tar, mba nee ngɔsi ke Jurusalam ngaa dewje aw ejeje to *Bbe-kɔn le Lubba a ta ddee bbasine baa. ¹² Yeenn a n̂-pa na: « Mare dew ke nje ke gele te to dewje ke bo, a ta kaw ke mare bbe te ke ew mba kare dula toku-mbay

dœ te bba ta tel. ¹³ N-bbar mare nje-kulaje laa doku narede *kande-nare doku ngaa n̂-pa narede na: E-ddaje nare neenn are uju mare ndereng ndo tel lem. ¹⁴ A dewje ke bbe laa ndikeje ang ngaa dulaje mare dewje goe te kare paje na: N-ndiki ta kare ne neenn non doje ang. ¹⁵ Toke dula toku-mbay le dœ te a, n̂-tel bbê. Nare n̂-bbar nje-kulaje laa ke narede nare le ke roe te mba gere baann a dede kara kara toyn dingaje do mare te wa? ¹⁶ Nje-kula ke dongor ddee ngaa pa na: Ebbemje *kande-nare lei le uju mare doku. ¹⁷ Ebbeye pa are na: Maji, nje-kula ke maji! Mundai to *ngonn toku-mbay do ngann bbeje te doku, mba e-to gate gate ddew ne te ke ten. ¹⁸ Joo le nje-kula le ddee ngaa pa na: Ebbemje *kande-nare lei uju mare mi. ¹⁹ Ebbeye pa are na: Ei kara mundai do ngann bbeje te mi to. ²⁰ Mare ddee ngaa pa na: Ebbemje *kande-nare lei le a neenn, m-to ke ta-kubbu bba m-ngem. ²¹ M-bbeli nya mba e-to dew ke ngeng. Ne ke ila ang kara unn ddem, ne ke e-dubbu ang kara uja ddem. ²² Ebbeye le pa are na: Nje-kula ke maji ang, ma gange sariya doi te ddew tar te ke tai te. E-gere to m-to dew ke ngeng. Ne ke mila ang kara munn ddem, ne ke m-dubbu ang kara muja ddem. ²³ Yeenn a mbata ddi bba ila nare lem lo-ngem-nare te, ta bbo m-tel a minga ribba dœ te ang wa? ²⁴ Goe te a n̂-pa nare dewje ke areje lo teenn na: E-taaje *kande-nare le jia te areje ne ke ninga *kande-nare doku. ²⁵ Dewje le paje na: Mbay, ne ninga *kande-nare doku mban. ²⁶ Mbay le pa na: M-pa marese, dew ke

ee ke ne a, da kare mare dœ te, a dew ke ee ke ne ang, ne ke ngaji ke ninga kara da kœru jia te. ²⁷ A nje-baanji lem ke ndikije ta kare mœn dœde ang le, e-ddeeje ke de bbo ujaje gœbbude keem te neenn.» ²⁸ Go tar te ke Jeju pa baann a, noso kete nœ dewje te ke banya naw er ke Jurusalam.

Kaw le Jeju ke bbe te ke Jurusalam

²⁹ Toke Jeju tee ngœsi ke bbe ke Betepaje ke Betani, er ke dœ ddingiri te ke daw n̂-bbar na ddingiri Olibiyeje a, nula nje-njaje goe te joo, ³⁰ n̂-pa na: « Awje bbe te ke nœse te. Toke andeje me bbe te le a, a kingaje mare ngonn kororo ke dew kara isi dœ te ang bbay ke n̂-tœ. E-tuteje e-ddeeje saa. ³¹ Bbo dew dujuse na: Mbata ddi bba e-tuteje wa? A e-paje na: Ebbejeje ndike.» ³² Nje ke Jeju ulade le awje ngaa ingaje neje le ddew kara baa toke n̂-pa narede. ³³ Kake daw n̂-tutuje ngonn kororo le a, nje-kororoje le paje arede na: « Mbata ddi bba aw tutuje ngonn kororo le wa?» ³⁴ Dilaje te na: « *Ebbe-dewje ndike.» ³⁵ N-ddeeje ke ngonn kororo le dare Jeju. Dungguje kubbuje lede dœ kororo te le ngaa dare Jeju aale. ³⁶ Ngonn kororo le aw nja ke Jeju a dewje aw najije kubbuje lede dœ ddew te njal njal. ³⁷ N-ddee ngœsi ke Jurusalam ke ddew ke ta ddisi ne dœ ddingiri Olibiyeje ke nangê a, rœ nje-njaje goe te tœyn ke banya nelde ngaa daw pitije Lubba ke taar wœju dœ ne-mœrije tœyn ke dooje. ³⁸ N-paje na: « *Ebbe-dewje bbar Tar ke Maji dœ tœkumbay te ke ddee ke ria! Me-wul-lœm to me dara te, ke piti to loje te ke taar uta tœyn!» ³⁹ Mare *Parijiyenje ke eeje horo dewje te ke banya paje

are Jeju na: « Nje-ne-toju, e-ndange nje-njaje goi te are dutuje tade.» ⁴⁰ Nila te na: « M-pa marese, bbo dutuje tade a erje a kuruje eki.»

Jeju nɔ mba Jurusalam

⁴¹ Toke Jeju ddee ngɔsi ke Jurusalam ngaa oo bbe le a nɔ mba bbe le, ⁴² ngaa n̂-pa na: « Jurusalam bbo to, ei njaa kara e-gere ne ke a kari *me-wul-lɔm me ndɔ te neenn a! A bbasine ne le iya rɔe are oo ang. ⁴³ Me ndɔje te ke aw ddee guku a, nje-baanji lei a kila ndoko guku ne dɔi, da kiri dɔi ngaa da korei ke yoo ke ne. ⁴⁴ Da guri rum, ei ke dewje lei ngaa da kinya er ke dunda dɔ mare te ang, mba e-gere go kare ke Lubba ddee ta la ne sei ang.»

Jeju tubba nje-ne-labbeje key-polo-Lubba te

⁴⁵ Jeju ande key-polo-Lubba te ngaa aw tubba nje-ne-labbeje, ⁴⁶ ngaa n̂-pa narede na: « Lubba pa me Maketurute laa na: Key lem a to key duju Lubba. A esese ddaje key le to lo kiya-rɔ le nje-bbokoje.» ⁴⁷ Naw n̂-toju ne ke ndɔ tɔyn me *key-polo-Lubba te le. Ngaa tɔku nje-poloje Lubba ke *nje-kɔruje gel-ndu ke tɔku dewje aw sangeje ddew ta tɔle. ⁴⁸ A n̂-gereje ne ke ta dda bba ta tɔle ne ang, mba dewje tɔyn aw ooje tar laa nya.

20

*Tɔku dewje le *jiipije maynje tar ke Jeju*

¹ Mare ndɔ kara horo ndɔje teenn, Jeju aw toju ne dewje ke banya me key-polo-Lubba te ddem, aw ila mber-Tar ke Maji ddem. Tɔku nje-poloje Lubba, ke nje-kɔruje gel-ndu, ke toku

dewje le *Jiipije undaje lo teeje. ² N-paje dare na: « Ddew ddi te bba aw e-dda ne ne neenn wa, wase na njaa gate a ari ddew wa?» ³ N-tel ke tar narede na: « Ema kara ma dujuse tar to: ⁴ E-paje aremje moo, na a ula Jan are dda batem dewje wa? Lubba wase dewje wa?» ⁵ A n̂-paje tar neenn horode te na: « Bbo jilaje te na: Lubba a a ulae a, na pa na: Mbata ddi bba e-ndikije te saa ang wa? ⁶ Bbo n̂-paje na: Dewje a, dewje toyn a tilaje ke er tɔlje, mbata dooje to Jan to nje-kila mber-tar le Lubba.» ⁷ Yeenn a dilaje te na n̂-gereje lo ke batem le in te ang. ⁸ Jeju pa are de na: « Ema kara ma bbar ri dew ke arem ddew ta dda ne nejeenn le karese ang tɔ.»

*Gusu-tar do nje-ddaje kula me ndoo nduu*te. **

⁹ Goe te a nunn kutu pa gusu-tar neenn kare dewje na: « Mare dew uwa ndoo *nduu* † ninya kula ndoo le ji nje-ddaje kula ndoo *nduu te a nɔtu naw mare bbe te ta dda ndoo banya. ¹⁰ Nayn kuja kande-ko ase a, nje-ndoo le ula mare nje-kula laa rɔ nje-ddaje kula me ndoo *nduu* te le kare dulaje ke kande-nduu le dareje. ‡ Nje-ddaje kula me ndoo *nduuje te uwaje nje-kula le tundaeje ngaa tubbaeje are n̂-tel jia baa. ¹¹ N-tel nula mare nje-kula ke dang bbay a, duwaeje n̂-tundaeje, n̂-tajeje ngaa n̂-tubbaeje dare n̂-tel jia baa. ¹² Gɔl muta laa, n̂-tel nula mare nje-kula bbay a dareje do ngaa n̂-tubbaeje. ¹³ Nje-ndoo le pa na: Ma dda to ddi a neenn wa? Ma kula

* **20:8** 20.8 Oo 13.6 ke tar ke gele te. † **20:9** 20.9 Oo 13.6 ke tar ke gele te. ‡ **20:10** 20.10 Oo 13.6 ke tar ke gele te.

ngonnum ke m-ndike nya, a du ang, da bbeleje. ¹⁴ A kake nje-ddaje kula me ndoo *nduu* te le ooeje a n̂-paje na: Ne a n̂-to nje-kuwa ne-ndubba, areje n̂-toleje mba kare ta ne-ndubba le tel to leje. § ¹⁵ N̂-teeje saa ke ddang me ndoo te le ngaa n̂-toleje. Ddi ngaa nje-ndoo *nduu* le a dda ke de bbasine ngaa neenn wa? * ¹⁶ Na ddee tol nje-ddaje kula me ndoo *nduu* te le ngaa na kare ndoo *nduu* le mare dewje ke dang.» † Kake dewje ke banya ooje tar le a, n̂-paje na: « Maji kare neenn to toke baann ang!» ¹⁷ Jeju oru keme aade a pa na: « Tar ke Lubba dda me Maketurute na: Er ke nje-kosuje key mbeteje. Er le tel ddee to singa gól key ke dungu nangê. Gel tar neenn na ddi wa? ¹⁸ Dew ke oso do er te le a singa roe a guru ngaa dew ke er le oso doe te a, er le a nyaren dew le.» ¹⁹ Kare teenn njaa toku nje-poloje Lubba ke nje-koruje gel-ndu aw sangeje ddew ta kuwaeje a ne kara, n̂-bbelje kem dewje. N-gereje to Jeju pa gusu-tar le woju dode.

*Tar kuka *lambo ke Sejar*

²⁰ Nje-poloje Lubba ke nje-koruje gel-ndu undaje kemde do Jeju te ngaa, dulaje dewje ke nje-gusuje ke ddaje rode to dewje ke maji. Dewje le awje mba kingaje Tar ke Maji ang ta Jeju te bba ta kuwaeje kinyaeje ji nje-gange sariyaje ke nje-kon̂-bbe te. ²¹ Dewje le dujeje tar neenn na: « Nje-ne-toju, n̂-gere to tar pa lei ke ne-toju lei to ke dogole ngaa oru kem dew ang. Aw toju

§ **20:14** 20.14 Oo 13.6 ke tar ke gele te. * **20:15** 20.15 Oo 13.6 ke tar ke gele te. † **20:16** 20.16 Oo 13.6 ke tar ke gele te.

ddew le Lubba ddew tar te ke tɔkɔɔ. ²² Ndu areje ddew kare juka *lambo ke Sejar wase ndu mbete wa?» ²³ Jeju gere gusu lede a ilade te na: « E-tɔjumje mare *kande-nare kara. ²⁴ Endaji dɔ dew ke dunda ke ne ke n̂-dda nare te neenn to le na wa?» N̂-paje na: « To le Sejar.» ²⁵ Yeenn a n̂-tel n̂-pa narede na: « Areje Sejar ne ke to le Sejar, areje Lubba ne ke to le Lubba.» ²⁶ Horo tarje te toyn ke Jeju pa kem dewje teenn, nje-gusuje le ingaje mare ne mba kunda ne tar dɔe te ang. Dutuje tade mba tar ke n̂-tel ne uta dɔde.

Tar kin le nje-yoje

²⁷ *Sadusiyenje ddeeje ɔ Jeju te. *Sadusiyenje toje dewje ke ooje mede te to kin le nje-yoje goto. N̂-dujeje tar neenn na: ²⁸ « Nje-ne-tɔju, oo Moyije dda me maketuru te na: Toke dew taa dene ngaa ee ke ngonng ang a oy a, maji kara ngokɔen ta dene-ndubba laa uju ne ngannje ture te. ²⁹ Ngakɔnaa eeje siri. Ne ke dɔngɔr n̂-taa dene ngaa nuju saa ngonng ang a noy. ³⁰ Ne ke n̂-tee go ngokɔen te ke dɔngɔr n̂-taa dene-ndubba le, nuju saa ngonng ang a noy. ³¹ Muta lede taa dene-ndubba le a toke baann tɔ. Dede siri keme njaa n̂-taaje dene-ndubba le a dujuje ang a doyje. ³² Gode te a, dene-ndubba le oy tɔ. ³³ Ndɔ kin le nje-yoje a na gate horo nje-me-kɔnje teenn ngaa a to nje-dene le wa? Mba dede siri keme n̂-taaje dene le go naa te.» ³⁴ Jeju ilade te na: « Dewje ke dɔ ndɔje te neenn aw taaje dene ke aw taaje ngaw, ³⁵ a dewje ke Lubba oo to daseje ta kin me buwa yo te ngaa da kisije ke tebbe dɔ ndɔje te ke aw ddee, da taaje dene ang wase da taaje

ngaw ang. ³⁶ Da koyje ndo kara ang ngaa, mba da kaseje naa ke anjije ngaa da toje to ngann le Lubba, de nje-kinje horo nje-yoje te le. ³⁷ Moyije pa tar kin le nje-yoje ndo te ke noo ne tar ke in me ber-kam te. N̄-bbar *Ebbe-dewje to Lubba le Abaraham, Lubba le Ijake, Lubba le Jakobbo. ³⁸ Lubba to Lubba le dewje ke oy ang, a n̄-to Lubba le dewje ke isije kem baa, mba keme te dewje toyn isije kem baa.» ³⁹ Mare *nje-koruje gel-ndu ilaje te na: « Nje-ne-toju, e-pa tar maji nya.» ⁴⁰ Yeenn a mal dujeje tar ddade ang ngaa.

Kiriste to ngonn le Dabbiti wa?

⁴¹ Jeju pa arede na: « Ddew ddi ta a kaseje ta pa na Kiriste to ngonn le Dabbiti wa? ⁴² Dabbiti njaa pa me Maketurute le *Some na: *Ebbe-dewje pa are Ebbemje na: Isi do ji kalem te ⁴³ ndereng ndo te ke ma dda kare nje-baanji lei telje to lo kungu goli. ⁴⁴ A bbo Dabbiti bbar Kiriste *Ebbe-dewje a na to ngonne toke baann wa?»

*Jeju ndange *nje-koruje gel-ndu*

⁴⁵ Dewje ke banya aw ooje tar le Jeju a, Jeju pa are nje-njaje goe te na: ⁴⁶ « Aaje rose ro *nje-koruje gel-ndu te, mba n̄-ndikije ta kula kubbu ke ngal bba ta nja ne. N̄-ndikije kare dewje ddade lapiya nata. N̄-ndikije ne-kisije ke to kete me key-mboñ-naa te le *Jiipije ke ne-kisije ke dunda ta ne-kusa te kete. ⁴⁷ N̄-taaje ne-kinga le dene-ndubbaje toyn, n̄-dujuje Lubba dare kure ew, mba kem dewje. Sariya ke Lubba a gange dode te a ngeng kuta sariya le kese dewje.»

21

Ne-kare-baa le dene-ndubba

¹ Jeju unn keme a oo nje-ne-kingaje ke aw ilaje *ne-kare-baa lede me ka te me key-polo-Lubba te. ² Noo mare dene-ndubba ke to nje-ndoo ke aw ila ngann *kand-nare joo me ka te le to. ³ N-pa na: « M-pa marese, ke tɔkɔɔ, dene nje-ndoo neenn ila nare uta kese dewje tɔyn, ⁴ mba ne ke dooje ne ta dda ne ang a dede tɔyn dilaje me ka te. A ne nila ne ke to ngeng saa nya. Bbay ne ke to ta kare n̂-ngem ne rɔe a nila.»

Jeju pa tar do key-polo-Lubba te ke da guru

⁵ Mare dewje aw paje tar na: « Ooje key-polo-Lubba ke doosu ke erje ke kura ngaa n̂-dda dare kura ke neje ke dewje ddeeje ne to *ne-kare-baa are Lubba.» A Jeju pa na: ⁶ « Ne ke aw ooje neenn mare ndoje aw ddeeje ke da guru. Mare er ke dunda do mare te a nayn taar ang.»

Neje ke a ddee kete bba ddotu ndo a kase

⁷ Dewje le dujeje na: « Nje-ne-toju, ndo ke dda neenn le a to wa? Ngaa ddi a toju to nejeenn le a ta ddeeje wa?» ⁸ Jeju ila te na: « Aaje rɔse, areje derese ang, mba dewje nya a ddeeje ke rim ngaa da paje na: Ema Kiriste le a mare neenn. Mareje a paje na: Ndo nayn ngosi baa ngaa. A unnje gode ang. ⁹ Toke a kooje tar ddo ke tar neje ke dewje a ddaje ke do ngeng a, areje bbel ddase ang, mba maji kare neenn le tee dongor bba. A njange baa goe te a to ddotu ndo ang bbay.» ¹⁰ Goe te a n̂-pa narede na: « Dewje a ddaje ddo ke naa ngaa mare bbe a dda ddo ke

mare bbe. ¹¹ Nange a yeke to bbel nya ngaa bbo a koso ke rɔ-toje ke dewje a koy ne nya a koso mare loje te. Mare ne-bbelje a teeje ngaa *ne-toju-neje* ke ngeng a kubbaje darâ.» *

Ne-singaje ke a kinga nje-njaje go Jeju te

¹² « A dɔngɔr kete kare nejeenn teeje a, da tundase ngaa da ddase maji ang, da kilase ji dewje te key-mboñ-naa te le *Jiipije, da kilase key-kula te, da kaw ke se nɔ tɔku-mbayje te ke boy ke nɔ ngann tɔku-mbayje te wɔju dɔm. ¹³ Nejeenn le a karese ddew kare e-paje tar naji lem. ¹⁴ E-sangeje mese kete wɔju dɔ tar ke a paje, mba kɔru ne naji lese ang, ¹⁵ mba ma karese tar kem-kare ke a kuta singa nje-baanji lese wase tar ke nje-baanji lese a maynje ang. ¹⁶ Kɔnsese ke bɔsese, ngakɔnse ke nje-nujuje lese ke nje-buwa-kuraje lese njaa kara a kilase ji nje-baanji te ngaa da tɔl mareje nya horose te. ¹⁷ Dewje a mbetese wɔju dɔm. ¹⁸ A ben dɔse kara a koso nangê ang. ¹⁹ Uwaje areje ngeng a, a kisije ke tebbe.»

Ne ke a ddee dɔ Jurusalam te

²⁰ « Toke ooje nje-ddoje gukuje dɔ bbe ke Jurusalam a, e-gereje to kare ke da tuju ne Jurusalam ddee ngɔsi. ²¹ Kare teenn maji kare dewje ke a kisije nange Jude te, aynje ke dɔ ddingirije te, maji kare nje ke a kisije dann bbe te ke Jurusalam aynje ke ddang ngaa maji kare nje ke a kisije ngann bbeje te andeje me bbe te ke Jurusalam ang. ²² Mba a to ndɔ ke Lubba a gange sariya dɔ dewje te, mba kare neje tɔyn ke ñ-dda

* **21:11** 21.11 Oo 11.16 ke tar ke gele te.

me Maketurute le Lubba ddeje to ne ke tókoro. ²³ Kem-to-ndoo a dda deneje ke a kuwaje sem, ke deneje ke aw areje mba ngannde me ndoje teenn, mba ne-wungu ke bo a to me bbe te le, ke wungu a kón Lubba wóju dɔ dewje ke bbe te le tɔ. ²⁴ Da tɔlde ke tóku kiya, da kaw ke de to bbereje horo dewje te ke mare bbeje te toyn ngaa mare dewje ke gelde to *Jiipije ang a mbóynje Jurusalam ke gólde lake lake ndereng dɔ kare lede a kase.

Ndo tel le Ngonn le dew

²⁵ Ne-toju-ne* a ddee ddew te le kare, ddew te le neyn, ke ddew te le endeterendeje. † Dɔ nange te, bbél a dda dewje, da gereje ne ke da ddaje wóju dɔ kóru ba kate ke aw bbar ke lenge laa ang. ²⁶ Bbel a tɔl dewje kare te ke daw n̄ngembeje ne ke a ddee dɔ nange te, mba singa-mónguje ke darâ toyn a yekeje. ²⁷ Kare teenn dewje a kooje Ngonn le dew ke a ddee me mum te ke singa, ke ndoko. ²⁸ Toke neenn unn kute ta ddee a, areje njarara ngaa uwaje dɔse ke taar, mba ndɔ kóruse me bbere te naysn ngosi.»

*Gusu-tar dɔ *kake tungu te*

²⁹ Goe te a Jeju pa mare gusu-tar arede na: « Ooje *kake tungu ke kese kakeje toyn. ³⁰ Kake daw dunjuje, a esese njaa aaje a, e-gereje to bbar ddee ngosi ngaa. ³¹ Esese kara ddew kara baa tɔ, bbo ooje nejeenn ke aw ddeje a, maji kare e-gereje to *Kóñ-bbe le Lubba naysn ngosi. ³² Tókoro m-pa marese, dewje ke bbasine neenn

† 21:25 21.25 Oo 11.16 ke tar ke gele te.

a koyje tɔyn ang a nejeenn tɔyn a ddeeje. ³³ Dara ke nange a ndayje, a tarje lem a ndayje ang.»

Tar kuwa kare ngeng!

³⁴ « E-ngemje maji, areje mese to ke dɔ ne te ke ta kusa kare uta dɔse ang, wase dɔ kay koto te ang, ddem dɔ bbo neje te ke nangê ang, mba kare ndɔ neenn le ddee dɔse te hɔy ³⁵ toke le bura ang, mba ndɔ le a ddee busu dɔ dewje te tɔyn ke dɔ nange te. ³⁶ E-tibbiye ang ngaa e-dujuje Lubba ke kare tɔyn, yeenn bba a kingaje singa, mba tee ne ta ne te ke a ta ddee, ddem mba kare ne taar nɔ Ngonn le dew te.» ³⁷ Lo are a, Jeju aw tɔju ne me key-polo-Lubba te ngaa lo ndul a naw n̂-to dɔ ddingiri Olibiye te. ³⁸ Dewje tɔyn awje rɔe te key-polo-Lubba te ke kɔ-sîn̂-endɔɔ mba koo tar laa.

22

Judase unn ndue ta ndoko dɔ Jeju

¹ Ndɔ *kusu ke daw dusa mapa ke n̂-dda ke *wum ang ddee ngɔsi. Daw n̂-bbar *kusu le na *kusu *Pake. ² Tɔku nje-poloje Lubba ke *nje-kɔruje gel-ndu aw sangeje gusu ke ta tol ne Jeju, mba n̂-bbelje dewje. ³ Esu ande me Judase te ke daw n̂-bbare na Isikaryote. N̂-to kara le *nje-kayn̂-kulaje le Jeju ke dɔku gire joo. ⁴ Judase aw mɔse tar ke tɔku nje-poloje Lubba, ke nje-kɔn dɔ dewje ke aw ngemje ta key-polo-Lubba wɔju dɔ gusu ke ta kila ne Jeju me jide te. ⁵ Rɔde nelde ngaa dunnje ndude ta kare nare. ⁶ Judase ndiki goe ke de ngaa aw sange ddew ke maji, ke na kila ne Jeju me jide te kare dewje ke banya gereje ang.

*Jeju ula *nje-kayñ-kulaje kare dda muru *Pake*

⁷ Horo ndo *kusu te ke daw dusa mapa ke ñ-dda ke wum ang le, ndo tol ngann bateje dda ne muru *Pake ase. ⁸ Jeju ula Piyar ke Jan ngaa pa arede na: « Awje aw ddaje muru *Pake areje jonje.» ⁹ Ñ-paje dareje na: « Lo ke dda e-ndiki ta kare ñ-dda muru le ke te wa?» ¹⁰ Nilade te na: « Ooje, toke a kandeje me toku bbe te toonn a, mare dew ke oto joo-maann a kingase. Awje goe te me key te ke na kande te, ¹¹ ngaa e-paje are nje-key le na: Nje-ne-toju ulaje ari na: Me key ke dda ma kon muru *Pake ke *nje-kayñ-kulaje lem te wa? ¹² Na tojuse toku me key ke to taar, ke ñ-mose neje ke te toyn mban. Lo teenn le a a ddaje muru ke te.» ¹³ Dawje dingaje neje le toke ñ-pa narede ngaa ñ-ddaje muru *Pake le.

*Jeju dda me-kara ke *nje-kayñ-kulaje laa*

¹⁴ Do kare ne-kusa le ase a, nisi ta tablete te ke *nje-kayñ-kulaje. ¹⁵ Ñ-pa narede na: « M-ndiki nya ta kusa ke se *Pake neenn kete bba ta koo ndoo. ¹⁶ Tokoro, m-pa marese, ma kusa *Pake mare ang ngaa ndereng ndo ke *Pake le a ddee to ne ke tokoro me *Bbe-kon te le Lubba.» ¹⁷ Nunn ngo-nare ke maan nduu to me te, nare wooyo Lubba ngaa ñ-pa na: « E-taaje maanñ-nduu ke ngo-nare te neenn e-kaynje naa. ¹⁸ Tokoro, m-pa marese, unn kute bbasine, ma kay maanñ-nduu* mare ang ndereng *Bbe-kon le Lubba a ddee. * » ¹⁹ Goe te a nunn mapa, nare wooyo ngaa ñ-tete narede ngaa ñ-pa narede na: « Mapa neenn to

* **22:18** 22.18 Oo 13.6 ke tar ke gele te.

da-ròm ke Lubba are mba tar dōse. E-ddaje ne neenn mba kole ne mese dòm te.» ²⁰ Ddew kara baa, go ne-kusa te a nunn maanñ-nduu ke ngo-nare te narede ngaa ñ-pa na: « Maanñ-nduu ke ngo-nare te neenn to *kōsu-dōnō ke siki ddew mesem te ke kayn nangê mba tar dōse. ²¹ A dew ke a ndoko dòm ee sem ta tabele te neenn. ²² Ngonn le dew a koy, mba to ne ke Lubba a oju. A kem-to-ndoo a dda dew ke a ndoko dō Ngonn le dew le.» ²³ Daw ñ-dujuje naa se na horode te a, a dda neenn le wa?

Na to dew ke bo uta keseje wa?

²⁴ Nje-kayñ-kulaje aw maynje naa ta gere se na to dew ke bo horode te uta keseje wa? ²⁵ Jeju pa arede na: « Mbayje ke dō dewje te aw ònje dōde ngaa nje ke toje to nje-kōñ-bbeje areje dewje aw bbarjede to nje-ddaje me-maji. ²⁶ A lese to ddew kara baa to ke baann ang. Maji kare dew ke bo nya horose te to toke mare le ngonn. Maji kare dew ke òn dō dewje to toke mare le nje-kula lede. ²⁷ Na to dew ke bo wa? Dew ke isi ta tabele te wase dew ke aw dda ke nje-kisi ta tabele te wa? Dew ke isi ta tabele te le a to dew ke bo ang wa? A ema, mee horose te toke mare le nje-kula le dewje. ²⁸ Esese e-naynje sem me ne-wunguje te ke ddee dòm te. ²⁹ Yeenn a ma karese *bbe-kōn ddew kara baa toke Bōmje arem, ³⁰ mba kare usaje ne ke ayje ne ta tabele te lem me bbe kōn te lem ngaa kare ta isije ngende-mbayje te, ta gange sariya dō gel ngann Ijarayelje te ke dōku gire joo.»

Jeju pa are Piyar na, na mayn tar le ne gōl muta

³¹ *Ebbe-dewje pa na: « Simo, Simo, Esu duju ta balse toke daw n̂-bal waa ta kare are. ³² A ema, m-duju Lubba mba tar lei, ta kare koo-me-te lei enge ang ddem, ta kare bbo e-tel rom te a e-dda bba are ngakoinje uwaje koo-me-te lede are ngeng.» ³³ Piyar pa are Jeju na: « Ebbemje, m-to ngosi ta kaw sei key-kula te ngaa ta koy sei.» ³⁴ Jeju pa na: « Piyar, m-pa mari kete bba kare kuran no bbokone, a mayn tar lem na e-gerem ang gol muta.»

Arje perere

³⁵ Jeju pa arede bbay na: « Ndo ke mulase mare awje ke bbol-ngem nare ang ddem ke bbol kungu-ne ang ddem ke ne-gol ang ddem le se ne duse wa?» Dilaje te na: « Ne kara duje ang.» ³⁶ N̂-pa narede na: « A ke bbasine, dew ke ee ke bbol-ngem-nare a unn, ddew kara baa dew ke ee ke bbol-kungu-ne a unn. A bbo dew ke ee ke toku kiya ang a, labbe kubbu laa mba ndoko ne toku kiya. ³⁷ M-pa marese: Maji kare tar ke n̂-dda me Maketurute le Lubba te na: N̂-turae horo nje-ne-ddaje te ke maji ang le ddee ne ke tokoro dom te ngaa ne ke to waju dom a kunda ngange.» ³⁸ N̂-paje dareje na: « Ebbejeje, toku kiya a joo neenn.» Jeju pa arede na: « Yeenn njaa ase.»

Kare koy le Jeju ddee ngosi

³⁹ Goe te ke Jeju in me key te le tee a, naw do ddingiri Olibiyeje te toke naw n̂-dda ke ndo toyn. Nje-kayn̂-kulaje awje goe te. ⁴⁰ N̂-tee lo teenn le a, n̂-pa narede na: « E-dujuje Lubba, mba kare osoje me ne-kere te ang.» ⁴¹ Goe te a, noru roe naw ddew ew ase ngal le ne-kila, nosu

gole nangê ngaa n̂-duju Lubba, ⁴² n̂-pa na: « Boy, toke e-ndiki a, uta ngo-nare kem-to-ndoo neenn d̄om te ke ddang. E-dda toke mei a ndiki bbo toke mem ndiki ang.» ⁴³ Kare teenn mare anji tee ingae, mba kare singa. ⁴⁴ R̄oe nele ang nyom ngaa n̂-duju Lubba nya. Tete ke r̄oe te tel toke le k̄or mese ke aw gayn nangê. ⁴⁵ Nin taar go duju Lubba te le ngaa n̂-ddee r̄o *nje-kayn̂-kulaje te le. R̄o *nje-kayn̂-kulaje le nelde ang ngaa aw tibbije bba n̂-ddee ningade. ⁴⁶ N̂-pa narede na: « Mbata ddi bba aw tibbije wa? Inje taar, e-dujuje Lubba, mba kare osoje me ne-kere te ang.»

Dewje uwaje Jeju

⁴⁷ Toke Jeju aw pa tar bbay a, dewje ke banya teeje. Kara le *nje-kayn̂-kulaje laa ke d̄oku gire joo ke ria na Judase unn n̄o dewje ke banya le. Judase le ddee nḡosi ke Jeju ta to mbia. ⁴⁸ Jeju pa are na: « Judase, ila Ngonn le dew ji dewje te ddew to mbia te wa?» ⁴⁹ Nje-kayn̂-kulaje ooje ne ke a ta ddee le a, n̂-paje na: « Ebbejeje, ja tukade ke t̄oku kiya le wa?» ⁵⁰ Mare kara horode te tuka mbi nje-kula le t̄oku nje-polo ke k̄ol ti. ⁵¹ A Jeju pa na: « Ase baann! Jeju ̄oru mbi dingaw le ngaa mbia le tel ddee maji.» ⁵² Goe te a Jeju pa are t̄oku nje-poloje Lubba ke nje-k̄on d̄o dewje ke aw ngemje key-polo-Lubba ke t̄oku dewje ke ddeeje ta kuwaeje na: « E-ddeeje ke t̄oku kiya ke kakeje toke le e-ddeeje ta kuwa nje-bboko. ⁵³ Mee ke se key-polo-Lubba te ke nd̄o toyn a uwamje ang. A kare neenn to lese, ke to singa le lo-ndul.»

Piyar mayn tar le Jeju

⁵⁴ Goe te ke dewje uwaje Jeju a, dawje saa ngaa dandeje saa key le mare tōku nje-polo Lubba. Piyar aw unn goe ngaa nayn ddew ew. ⁵⁵ N̄-yelje puru dann lo te me ndoko te le ngaa disije tae te. Piyar isi horode te tō. ⁵⁶ Mare nje-kula ke dene ooe ta puru te le. Naa Piyar le ngaa n̄-pa na: « Dingaw neenn nja ke Jeju tō.» ⁵⁷ A Piyar mayn na: « Dene, m-gere ang.» ⁵⁸ Ngaji goe te a, mare dew ooe ngaa pa na: « Ei, ee horo nje-njaje go Jeju te tō.» Piyar pa are dew le na: « Mee horode te ang!» ⁵⁹ Ase gōl kare kara a, mare dingaw pa are ngeng bbay na: « Tōkōrō, dingaw neenn nja saa, mba dingaw neenn to dew ke Galile.» ⁶⁰ Piyar ilae te na: « Ei, m-gere tar ke a ta pa ang.» Toke Piyar aw pa tar bbay a, kare teenn njaa kuran nō. ⁶¹ *Ebbe-dewje turu rōe ngaa aa Piyar. Piyar ole mee dō tar te ke *Ebbe-dewje pa are na: Kete bba kare kuran nō bbokone, a mayn tar lem gōl muta. ⁶² Piyar tee ddaka ngaa nō nya.

Dewje tajije Jeju

⁶³ Dewje ke aw ngemje Jeju le aw kokeje ngaa aw tundaeje. ⁶⁴ N̄-tōje keme ke kubbu ngaa n̄-dujeje na: « Na a undai wa? E-bbar ri dew ke undai le.» ⁶⁵ N̄-tajeje nya ddew tarje te dang dang.

Daw ke Jeju lo-gange-sariya te

⁶⁶ Toke lo are a, kuwa-dō-naa le tōku dewje le *Jiipije, ke tōku nje-poloje Lubba, ke *nje-kōruje gel-ndu mbonje naa ngaa are n̄-ddee ke Jeju lo-gange-sariya te. ⁶⁷ N̄-paje na: « Bbo e-to Kiriste a e-pa areje.» Jeju ilade te na: « Bbo m-pa marese

a, a kooje ne mese te ang, ⁶⁸ ngaa bbo m-dujuse tar a, a kilamje te ang. ⁶⁹ A kunn kote bbasine, Ngonn le dew a kisi dɔ-ji-kɔl Lubba ke nje-singamɔngu te.» ⁷⁰ Dede tɔyn n̂-paje na: « Yeenn a, e-to Ngonn le Lubba wa?» Nila te na: « Esese njaa e-paje na: M-to Ngonn le Lubba.» ⁷¹ N̂-paje na: « Ddi a ta koo tar le nje-najije dda ne bbay wa? Jeje njaa joo tar ke tae te mban.»

23

Daw ke Jeju nɔ Pilate te

¹ Dewje ke uwaje Jeju inje taar tɔyn ngaa awje saa nɔ Pilate te. ² Dulaje tar tae te na: « Jinga dingaw neenn, naw nɔsu kutu dewje ta kare n̂-ddaje dɔ-ngeng. N̂-pa nare dewje ta kare uka *lambo ke Sejar ang ngaa n̂-pa na ne njaa n̂-to Kiriste, n̂-to Mbay.» ³ Pilate duju tar Jeju toke be: « E-to tɔku-mbay le *Jiipije wa?» Jeju ilae te na: « Ei njaa e-pa.» ⁴ Pilate pa are tɔku nje-poloje Lubba ke dewje ke banya na: « Minga mare ne ke ase kare munda ne tar dɔ dingaw te neenn kara ang.» ⁵ A n̂-telje n̂-paje dare ngeng nya na: « Naw n̂-tɔju dɔ-ngeng dewje ddew ne-tɔju te dɔ nange te ke Galile tɔyn. Nunn kute bbe te ke Jude ndereng lo te neenn.» ⁶ Kake Pilate oo tarjeenn le a, n̂-duju ta gere se dingaw neenn to dew ke bbe te ke Galile wa? ⁷ N̂-pa dare Pilate na Jeju in nange te ke tɔku-mbay *Erode a ɔn dɔe a, nulae rɔ *Erode te ke ee Jurusalam me ndɔje teenn tɔ.

*Daw ke Jeju nɔ *Erode te*

⁸ Toke *Erode oo Jeju a, rœ nele nya. Lew baa njaa naw n̂-sange ddew ta kooe, mba noo tarje nya ke dewje aw paje dœ te ngaa n̂-ndiki ta kare Jeju dda mare ne-m̄orije are noo. ⁹ N-duju tar Jeju nya. A Jeju ilae te ang. ¹⁰ T̄oku nje-poloje Lubba ke *nje-k̄oruje gel-ndu eeje teenn ngaa aw gangeje tar ula ta Jeju te ke singa singa. ¹¹ *Erode ke mbambaje laa ooeje maji ang. N̄-kokeje ngaa dulaeje kubbu ke nd̄one. Goe te a, dulaeje r̄o Pilate te guku. ¹² Ndœ teenn njaa Pilate de ke *Erode ke n̂-toje to nje-baanji le naa, n̂-telje to nje-buwa-kuraje.

N̄-tel ke Jeju n̄o Pilate te

¹³ Pilate bbar t̄oku nje-poloje Lubba ke nje-k̄onje d̄o dewje, ke dewje, ¹⁴ ngaa n̂-pa narede na: « E-ddeeje ke dingaw neenn r̄om te ngaa e-paje na: Naw n̂-t̄oju d̄o ngeng dewje. Ooje: M-duje tar kemse te. A minga mare *majang ke n̂-dda bba undaje ne tar dœ te le kara ang. ¹⁵ *Erode kara inga *majang ke n̂-dda kara ang t̄o. Mba yeenn a, nulae ne nareje guku. Ooje, dingaw neenn dda mare ne kara ke ase yo ang. ¹⁶ Ma kare dundae ke ndey a, ma kinyae.» ¹⁷ [Nd̄o *kusuje t̄oyn, to tar le Pilate ta k̄oru dew kara key-kula te.] ¹⁸ Dewje le t̄oyn paje ke taar na: « E-t̄ol dingaw neenn a ̄oru Barabase areje!» ¹⁹ Barabase le duwae dilae key-kula te, mba nee horo mare dewje te ke ddaje d̄o-ngeng me bbe te ke Jurusalam ddem Barabase t̄ol dew ddem. ²⁰ Pilate pa tar arede bbay, mba n̂-ndiki ta kinya Jeju. ²¹ A duruje eki na: « E-t̄ole d̄o kake-dese te! E-t̄ole d̄o kake-dese te!» ²² Pilate pa arede ḡol

muta laa na: « Majang ddi a n̂-dda wa? Minga mare ne ke n̂-dda ke ase yo ang. Ma kare dundae a dinyae.» ²³ A dewje le uruje eki dujuje nya na n̂-tol Jeju dɔ kake-dese te. Eki lede uta dɔ Pilate. ²⁴ Yeenn bba Pilate unn ndu ta dda ne ke daw n̂-dujuje le. ²⁵ N̄oru Barabase ke dewje le dujeje ta kare n̄ore le. Barabase ke dilae key-kula te wɔju dɔ dɔ-ngeng, ke wɔju dɔ dew ke n̂-tole le ngaa nula Jeju jide te ta kare n̂-ddaje saa ne toyn ke mede ndiki.

Daw ke Jeju ta tole

²⁶ Toke mbambaje aw awje ke Jeju a, dingaje Simɔ ke to dew ke bbe te ke Sirene ke in ndɔɔ aw tel ke bbê. Duwaeje dundaje kake-dese dɔe te ta kare noto n̂-nja ne go Jeju te. ²⁷ Dewje banya banya ke deneje aw awje go Jeju te. Deneje le aw undaje karede ngaa aw nɔje mba tar laa. ²⁸ Jeju turu rɔe ke rɔde te ngaa pa na: « Deneje ke Jurusalam, e-nɔje mba tar lese ke tar le ngannse bbo e-nɔje mba tar lem ang. ²⁹ Ooje, mare ndɔ aw ddee ke dewje a paje na: Koko ee ke deneje ke awje kate, ke dede ke dujuje ang bbay, ke dede ke dareje mba ngonn il ang! ³⁰ Me ndɔje teenn le dewje a paje kare ddingirije na: Osoje dɔje te! Da pa kare dɔ-kubbaje na: E-debbeje dɔje te! ³¹ Mbata bbo n̂-dda ne ke kake ke tebbe toke be a, ddi a da dda ke kake ke tutu wa?» ³² Kare teenn, daw daw ke dingawje joo ke to nje-ne-ddaje ke maji ang, ta tolde kara baa ke Jeju.

Dewje bbereje Jeju dɔ kake-dese te

³³ N̄-teeje lo te ke daw n̂-bbar na Ka-dɔ-dew a, n̂-bbereje Jeju dɔ kake-dese te ngaa n̂-bbereje

nje-ne-ddaje ke maji ang ke joo le do kake-deseje te. Kara do ji-kol Jeju te a ye ke kara do ji-gele te. ³⁴ Jeju pa na: « Boy oru tar dode te, mba n̄-gereje ne ke daw n̄-ddaje ang.» N-ddoje mbari bba n̄-kaynje ne naa kubbu le Jeju. ³⁵ Dewje areje keteenn aw ooje nejeenn. Nje-konje do dewje aw kokoje Jeju na: « Naji mare dewje. A bbo n̄-to Kiriste ke Lubba mbere a, maji kare naji daroe njaa.» ³⁶ Mbambaje kara kokeje. Daw ngosi saa ngaa dareje maann binye ke mase ke ria na benegere. ³⁷ N̄-paje na: « Bbo e-to toku-mbay le *Jiipije a, ei njaa aji roi!» ³⁸ Dunda maketuru do kake-dese te le taar na: Ne neenn n̄-to toku-mbay le *Jiipije. ³⁹ Mare nje-ne-dda ke maji ang kara ke n̄-bbere do kake-dese te taje na: « E-to Kiriste ang wa? Ei njaa aji roi bbo ajije!» ⁴⁰ A nje-nedda ke maji ang ke kara ndange nje-mare le na: « E-bbel Lubba ang wa? Ei kara n̄-gange sariya doi te toke laa to. ⁴¹ Sariya leje to ke dogole, mba jinga kuka neje ke maji ang ke n̄-dda. A ne n̄-dda ne ke maji ang kara ang.» ⁴² N̄-pa nare Jeju na: « Ole mei dom te ndo te ke a tel ddee kon bbe.» ⁴³ Jeju pa are na: « Tokoro, m-pa mari bbokone a kisi sem lo te ke maji.»

Jeju oy do kake-dese te

⁴⁴ Gal kare aw ngosi ke doku gire joo a, lo ndul do nange te toyn ndereng gal kare muta ke lo-kul te. ⁴⁵ Kare ndoko ang ngaa kubbu ke n̄-to n̄-gange ne me key-polo-Lubba tir danna. ⁴⁶ Jeju uru eki ke taar pa na: « Boy, minya ndilim me jii te.» Goe te ke n̄-pa tar neenn a nuwa roe. ⁴⁷ Nje-kon do mbambaje oo nejeenn le a, nosu gaji Lubba ngaa

ñ-pa na: « Tòkòrò njaa dew neenn to gate gate.»
⁴⁸ Dewje ke banya banya ke areje lo neje teenn le ooje neje ke teeje le ngaa dundaje karede ñ-telje ne ke bbê. ⁴⁹ Dewje toyn ke gereje Jeju, ke deneje ke inje saa Galile te awje saa, dareje ddew ew bba daw dooje neje ke aw toje le.

Jejebbe dubbu Jeju

⁵⁰⁻⁵¹ Mare dingaw ke ria na Jejebbe, ñ-to dew ke maji ke dew ke gate gate. Ñ-to dew ke bbe te le *Jiipije ke ria na Arimate. Naw ñ-ngebbe *Kòñ-bbe le Lubba. Ñ-to kara le nje-gangeje sariya. A ne ñ-mbete sariya ke nje-gangeje sariya mareje gangeje dɔ Jeju te, ke neje ke ñ-ddaje ke Jeju. ⁵² Jejebbe le aw rɔ Pilate te ngaa duju ta kunn ninn Jeju. ⁵³ Nɔru ninn Jeju dɔ kake-dese te nila nangê, ñ-ke ninn le ke kubbu ngaa naw nila me buwa te ke duru me er te. Buwa le dila ninn dew me te ndɔ kara ang bbay. ⁵⁴ Ndɔe le to ndɔ mɔse ne ngaa *ndɔ-kuwa-rɔ le *Jiipije a ta kunn kute. ⁵⁵ Deneje ke inje ke Jeju Galile te ddeje saa le, awje ke Jejebbe aw ooje buwa le ke gusu ke Jejebbe ila ne ninn Jeju me buwa te le. ⁵⁶ Ñ-telje mba kaw mɔse wubbu ke ete maji. Goe te a, duwaje rɔde, mba to *ndɔ-kuwa-rɔ, ddew kara baa toke *ndu pa.

24

Tar kin le Jeju horo dewje te ke oy

¹ Ndɔ kara go *ndɔ-kuwa-rɔ te a, deneje le teeje ke ta-lo-kare baa, awje ke wubbu ke ete maji ke dede njaa ñ-ddaje ke ta buwa yo te.
² Dooje er ke dutu ne ta buwa-yo le toke ndubbu,

³ dandeye a dooje ninn *Ebbe-dewje Jeju le ang.
⁴ Dejeje tar wɔju dɔ ne ke dooje le pin. A ta koo a, dingawje joo ke ulaje kubbu ke ndɔren teeje ingajede. ⁵ Bbel dda deneje le ngaa dulaje dɔde ke nangê. Dingawje ke joo le paje arede na: « Mbata ddi bba aw e-sangeje dew ke isi ke tebbe horo nje-yoje te wa? ⁶ Nee neenn ang, n̂-ndol mban. Oleje mese dɔ tar te ke n̂-pa narese kare te ke n̂-nayn ne Galile bbay na: ⁷ Maji kare dula Ngonn le dew ji nje-ne-ddaje te ke maji ang, da tole dɔ kake-dese te ngaa ndɔ muta a na kin.»
⁸ Ngaa doleje mede dɔ tarje te le Jeju le. ⁹ Dinje ta buwa yo te n̂-telje mba kɔru gel nejeenn tɔyn kare *nje-kayn̂-kulaje le Jeju ke dɔku gire kara ke kese dewje tɔyn. ¹⁰ Mari-Madelen, ke Jani, ke Mari kɔn Jakeje, ke mare deneje a paje tar le are *nje-kayn̂-kulaje le. ¹¹ A dooje to tar mbe ngaa dooje mede te ke tar le deneje le ang. ¹² A Piyar in ayn ngoru aw ta buwa yo te le. Nula gɔse a ta kubbuje ke to nangê a noo ngaa naw n̂-tel ke key a tar ike sel wɔju dɔ ne ke tee le.

Jeju tee inga mare nje-njaje goe te ddew Emayusu te

¹³ Me ndɔe teenn njaa dewje joo horode te awje ke mare bbe te ke ria na Emayusu ke ew ase kula metere dɔku gire kara, ¹⁴ daw n̂-tonje tam dɔ neje te tɔyn ke nday le. ¹⁵ Kare te ke daw n̂-tonje tam, ke daw n̂-maynje naa tar a, Jeju ddee ngɔsi ke de ngaa aw nja ke de. ¹⁶ Daw dooje a mare ne ɔkude ddew kare n̂-gereje. ¹⁷ N̂-pa narede na: « Tar ddi bba aw paje horo naa te aw e-njaje ne neenn wa?» Darje lo kara ngaa

rɔde nelde ang. ¹⁸ Mare kara horode te ke ria na Keleyopase ilae te na: « Neje ke ndayje me ndɔje te neenn, ei ke kari baa njaa e-to dew ke Jurusalam ke e-gere tare ang wa?» ¹⁹ Jeju pa arede na: « Ddi wa?» Dilaeje te na: « Ne ke ddee dɔ Jeju te ke Najarete. N̄-to nje-kila mber-tar le Lubba ke ngeng nya ddew kula te ke ddew tar te nɔ gɔl Lubba te ke nɔ gɔl dewje te tɔyn. ²⁰ Tɔku nje-poloje Lubba leje ke tɔku-mbayje leje ilaeje me ji dewje te are n̄-gange sariya yo dɔe te ngaa n̄-tɔle dɔ kake-dese te. ²¹ Junda meje to ne a na kɔru Ijarayel kɔ bbere te, a dɔ neje teenn tɔyn, dda ndɔ muta bbokone ngaa ke nejeenn teeje. ²² Tɔkɔrɔ njaa, mare deneje horoje te ddaje ne ke uta dɔje. Dawje ke ta-lo-kare baa dɔ-bare te ngaa, ²³ dingaje ninn Jeju le ang a, n̄-telje n̄-paje na anjije teeje ingaje neje ngaa paje na nisi ke tebbe. ²⁴ Mare dewje ke eeje ke je awje ta buwa yo te le. Dooje neje le ddew kara baa toke deneje le paje, a dooje ang.» ²⁵ Jeju pa na: « Nje-ne-gere-angje! Esese ke ooje mese te ke ngɔru ke neje tɔyn ke nje-kilaje mber-tar le Lubba paje arese ang! ²⁶ Maji kare Kiriste oo ndoo toke baann kete bba ta nande me ndoko te laa!» ²⁷ Jeju ɔru gel ne ke maketuruje le Lubba tɔyn paje dɔe te. Nunn kute maketuru te le Moyije ndereng maketuru te le nje-kilaje mber-tar le Lubba. ²⁸ Kake n̄-teeje ngɔsi ke bbe ke daw dawje ke ke te a, Jeju dda toke na ta kɔtu kinyade a, ²⁹ n̄-paje nya na: « E-nayn ke je, mba lo aw wul ngaa kare a ta kande.» Nande me bbe te le mba nayn ke de. ³⁰ Nisi ta ne-kusa te ke de a, nunn mapa, n̄-bbar Tar ke

Maji dɔe te. Goe te a n̄-tete danna ngaa narede. ³¹Yeenn ngaa kemde uja dɔe te are n̄-gereje. A ne kara, n̄-kiri piti a niki ndong. ³²N̄-paje tar horo naa te na: « Kare te ke naw n̄-pa tar nareje ddew-bô ngaa naw n̄oru gel maketuruje nareje le meje unda dɔ benya ang wa?» ³³Me kare teenn njaa, dinje n̄-telje Jurusalam ngaa dingaje *nje-kayn̄-kulaje ke d̄oku gire kara ke nje-buwa-njaje lede ³⁴ke aw paje arede na: « Tɔkɔrɔ *Ebbe-dewje ndol, mba Simɔ ooe ke keme.» ³⁵Doruje gel ne ke ingade ddew-bô, ke ddew ke to ke n̄-gereje ne kare te ke naw n̄-kayn ne de mapa.

Jeju tee inga nje-njaje goe te ke mare dewje

³⁶Kake daw n̄-paje tar toke baann bbay a, ne njaa n̄-tee nare dannde te ngaa n̄-pa narede na: « Me-wul-lɔm ee ke se.» ³⁷Mede unda dɔ benya ddem, bbel ddade ddem, are dejeje to nooje uma. ³⁸A n̄-pa narede na: « Mbata ddi bba eeje ke keje mayn̄-tar mese te wa? ³⁹Aaje jimje ke golumje ooje, ema njaa mar neenn, ɔrumje ooje, uma ee ke tal-rɔ ke singa-rɔ ang. A ema mee ne.» ⁴⁰Kake naw n̄-pa tar baann a, n̄-tɔjude jiaje ke goleje le. ⁴¹Dooje to ne ke tɔkɔrɔ ang bbay, mba rɔde nelde nya. Jeju pa arede na: « Eeje ke mare ne-kusa neenn ang wa?» ⁴²Dareje debbe kanji ke kɔbbu kara. ⁴³N̄-taa ngaa nusa kemde te. ⁴⁴Goe te a n̄-pa narede na: « Ne ke m-pa marese kare te ke m-nayn ke se le a neenn. Maji kare ne ke n̄-dda wɔju d̄ɔm me maketuru *ndu te le Moyije, ke me maketuru te le nje-kilaje mber-tar le Lubba ke me Maketuru*Some te ddee ne ke tɔkɔrɔ.» ⁴⁵Yeenn a n̄oru ddew narede kare n̄-gereje ne gel

Maketurule Lubba. ⁴⁶ N-pa narede na: « N-dda me Maketurute le Lubba na: Kiriste a koo ndoo ngaa, ndo muta a na kin horo nje-yoje te. ⁴⁷ Da kila mber-tar ke ri Kiriste kare dewje toyn turuje ne ddew lede, mba kare tar *majang lede oru doode te. Mber-tar le a kunn kute Jurusalam. ⁴⁸ E-toje to nje-tar-naji neje neenn le. ⁴⁹ Ngaa ooje, ma kare ne ke Boy unn ndue ta karese ddee doose te. A e-naynje me bbe te ke Jurusalam ndereng ndo ke a kingaje singa-mongu ke in darâ.»

Jeju tel ke darâ

⁵⁰ Norude naw ke de er ke Betani. Goe te a, nula jia ke taar ngaa n̂-bbar Tar ke Maji doode te. ⁵¹ Kare te ke naw n̂-bbar Tar ke Maji doode te a, ninyade ngaa Lubba unne ke darâ. ⁵² Goe te ke dosuje golde noe te a, n̂-telje Jurusalam ke koko. ⁵³ N-naynje me key-polo-Lubba te ngaa n̂-pitije Lubba.

Tar le Lubba ke tar Kabba
Kaba: Tar le Lubba ke tar Kabba Bible

copyright © 2015 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kabba

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source
files dated 29 Jan 2022

42d55340-9c90-56ec-bf99-50cbf96e48a7